

Torsdagen den
25 april 1974

*Ang. clearingavgif-
tens inverkan på
konkurrensen*

Torsdagen den 25 april

Kl. 12.00

Förhandlingarna leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

§ 2 Ang. clearingavgiftens inverkan på konkurrensen

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara herr Komstedts (m) i kammarens protokoll för den 16 april intagna fråga, nr 149, och anförde:

Herr talman! Herr Komstedt har frågat mig hur jag ser på den snedvridning av konkurrensen som han anser att clearingavgiften medför.

Jag vill erinra om att clearingsystemet infördes i ett läge då en del av den olja som kunde importeras till Sverige utbjöds till priser som låg högt över den högstprisnivå som fastställdes. Genom systemet skapades möjlighet att utjämna skillnader mellan importpriserna. Vi kunde på så sätt i ett kärt försörjningsläge få också den dyrare oljan utan att den inhemska prisnivån behövde höjas till nivå med de höga inköpspriserna på denna olja.

Ingen importör är utestängd från möjligheten att få clearingbidrag. Systemet förutsätter dock att bidrag utgår endast för vissa leveranser och då efter särskild prövning. Jag anser inte att ett sådant krissystem, som tillämpas under rådande förhållanden, verkar snedvridande på konkurrensen. Tvärtom anser jag att systemet har säkrat en fortsatt konkurrens på oljemarknaden genom att göra det möjligt för vissa oljeföretag, bl. a. mindre och oberoende sådana, att leva vidare.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Statsrådet säger att han inte anser att det system som i dag tillämpas verkar orättvist i konkurrenshänseende. Det råder väl delade meningar om huruvida den bedömningen är riktig. Clearingavgiften har kritiserats från olika håll såsom en orättvis avgift. Vi har en ganska dyr situation i dag på brännoljesidan, och om den clearingavgift på 40 kronor som nu tas ut slopades skulle det naturligtvis inte vara ofördelaktigt för den enskilde konsumenten.

Under en rätt lång följd av år har det varit möjligt att köpa billiga restpartier av olja på världsmarknaden. I den situation som rådde i vintras, när de mera etablerade och större bolagen hade en kontinuerlig tillförsel av olja köpte vissa andra bolag upp s. k. restpartier på Rotterdammarknaden och kunde på det sättet få en billigare olja. Man kanske inte var benägen att tänka på hur det skulle verka i den försörjningssituation som vi då befann oss i. De bolagen redovisar inte så

Torsdagen den
25 april 1974

*Ang. clearingavgif-
tens inverkan på
konkurrensen*

dåliga vinster heller i sina bokslut.

När man har flera hundra miljoner i reserv skulle man väl kunna använda dem i ett visst läge. Det blir ändå den stora delen av konsumenterna som får betala en clearingavgift som sedan fördelas till ett mycket litet antal andra konsumenter.

Det har redovisats i pressen -- och uppgifterna kom från tillförlitliga källor -- att man exempelvis vid ett tillfälle hade betalat ut 25 miljoner från clearingavgiftspotten, och av det beloppet hade oljekooperationen fått 20,5 miljoner. Nästa redovisning gör gällande att nästan 49 miljoner betalats ut, och av dem hade 25 miljoner gått till ett enda bolag, nämligen OK. Det bolaget ger också återbäring till sina medlemmar. Det finns väl något annat enstaka bolag som gör det, men annars lär rabattsystemet i stort sett vara avskaffat i dag. Litet mera drastiskt uttryckt kunde man kanske säga att den som gör sina oljeinköp hos ett annat bolag på det sättet får vara med om att betala viss återbäring till ett antal andra människor.

Det är därför jag menar att systemet med clearingavgift knappast kan anses rättvist utan att det slår väldigt orättvist för en del konsumenter på marknaden.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Herr Komstedt säger att clearingavgiften kritiserats på olika håll för att den är orättvis. Såvitt jag vet har inga konsumenter på området gjort detta, utan det är ett fåtal internationella oljebolag som har kritiserat clearingavgiften -- eller rättare sagt den omständigheten att deras konkurrenter fått clearingbidrag. Jag tror att den omständigheten att konsumenterna accepterat detta system beror på att de i motsats till herr Komstedt har insett att det varit till fördel för dem att tack vare denna utjämningsavgift slippa betala de mycket höga priser som tidvis har rått på den internationella marknaden.

Det råkar vidare vara så att de företag som importerar på dessa villkor framför allt är svenska bolag. Av de 16 företag som fram t. o. m. 23 april hade tagit emot clearingbidrag var det absoluta flertalet svenska bolag. Också några utlandsägda företag hade fått sådant bidrag. Jag vill också upplysa herr Komstedt om att den olja som dessa bolag köper i icke oväsentlig utsträckning härrör från de internationella oljebolag som herr Komstedt talar för just nu. Det är alltså dessa bolag som tagit ut de mycket höga priserna som har framtvingat clearingsystemet.

Med anledning av herr Komstedts uppgifter om vinstredovisningen vill jag uppmana herr Komstedt att ta en titt på de vinster som de internationella oljebolagen nu kommer att redovisa för första kvartalet i år. Då tror jag att allt tal om att dessa bolag utsatts för en orättvis och kränkande behandling bör tystna. Det skulle vara litet väl magstarkt om de själva hävdade något sådant. Att de i stället skickar fram herr Komstedt är en annan sak.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Om handelsministern uppfattat situationen så att jag skulle ha talat för internationella oljebolag, vill jag med en gång dementera

Torsdagen den
25 april 1974

*Ang. clearingavgif-
tens inverkan på
konkurrensen*

detta. Jag kan inte tro att intrycket av mitt inlägg var att jag talade för internationella oljebolag. Jag talar för en mycket stor konsumentkategori, som inte är kunder hos de mindre bolagen utan som under en lång följd av år har haft en viss leverantör, kanske av både bensin och olja. I det läge som uppstått har de kanske tvingats hålla fast vid denna leverantör, eftersom det inte varit så lätt att köpa olja från ett annat bolag, där man normalt inte är kund. Det är ändå så att det stora flertalet av oljekonsumenterna i vårt land köper av de multinationella företagen. Hur dessa företag skall behandlas är en helt annan fråga, som vi inte skall diskutera i dag. Vad vi nu skall diskutera är de olika utslag som clearingavgiften kan ge för den enskilde konsumenten av bensin och olja i vårt land.

Med anledning av att handelsministern pekar på de vinster som de större oljebolagen haft vill jag hänvisa till att det finns siffror som tyder på att inte heller de mindre bolagen redovisar några i jämförelse härmed ofördelaktiga vinster.

Handelsministern tog vidare upp frågan vilka bolag som fått del av clearingavgiften. Jag har en uppställning i min hand som visar att det är fråga om mycket små bolag. Ett av dem har fram till den 5 april fått 7 000, ett annat har fått 70 000 och ett tredje 168 000 kronor. Det är mycket små summor i förhållande till de 25 miljoner kronor som den största mottagaren har erhållit.

Jag vill fråga handelsministern: Har något av de multinationella företagen ansökt om clearingavgift och har något av dem fått sådant bidrag? Även om världsmarknadspriserna var ovanligt höga och rörliga just vid den tidpunkt när man införde clearingavgiften, har de ändå stabiliserats något i dag. Är det då inte dags att ta bort denna avgift, som jag upplever som orättvis för konsumenterna?

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Det är alldeles tvärtemot vad herr Komstedt påstår. Tack vare prisregleringen på olja och tack vare clearingavgiften har vi kunnat hålla lägre och rättvisare priser på olja och bensin än vad vi skulle haft, om vi hade släppt oljebolagen lösa. De har ju hela tiden velat ta ut högre priser än vad vi har tillåtit. För närvarande ligger de inne med ansökningar om stora prishöjningar på bensin, och de har tidigare velat ha prishöjningar på eldningsolja. Systemet har alltså ur konsumenternas synpunkt fungerat rakt motsatt vad herr Komstedt påstår.

Jag kan tänka mig att vissa oljebolag, som skulle ha kunnat göra större vinster genom att helt och hållet ta ut den internationella prishöjningen på den svenska marknaden, är irriterade, men försök inte göra gällande att det ur konsumenternas synpunkt är orättvist att vi har hållit priserna nere och jämnat ut prisnivån för alla konsumenter, oberoende av från vilka källor deras bensin och olja kommer.

Skall vi tala om vinstredovisningar så vill jag peka på det enkla förhållandet att de företag som herr Komstedt är ute efter – Oljekonsumenterna och en del andra svenska företag – en lång följd av år har redovisat vinster här i landet och betalat skatt på dem i motsats till en del av sina internationella konkurrenter.

Torsdagen den
25 april 1974

*Ang. clearingavgif-
tens inverkan på
konkurrensen*

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag måste än en gång rätta handelsministern. Jag är inte ute efter något speciellt bolag, utan jag vill ha ett system som gör det rättvist för den enskilde konsumenten.

Jag vill bestämt hävda att det förhåller sig så här. Vi tänker oss att en konsument under en lång följd av år har handlat hos ett oljebolag, där man nu tar ut exempelvis en avgift av 11 öre på bensinen. Det bolaget har inte möjlighet att få del av clearingavgiften. Ett annat bolag får däremot stora pengar från clearingpotten och delar i sin tur ut pengar i form av återbäring. Då tycker jag att det ligger någonting i resonemanget att den här konsumenten är med och betalar en viss återbäring, och det systemet är inte rättvist ur konkurrenssynpunkt för de enskilda konsumenterna.

Hur handelsministern sedan vill hantera de internationella oljebolagen lägger jag mig inte i. I den ställning där handelsministern befinner sig har han större möjligheter än jag att bedöma den frågan. Men det är en helt annan sak, som handelsministern får ta itu med på annat sätt. Vad vi nu diskuterar är den gällande clearingavgiften, som jag kritiserar därför att den inte är rättvis ur konsumentsynpunkt.

Den här potten innehåller ju ganska många fler miljoner än vad som har betalats ut. Vad tänker handelsministern göra med de överskotts-pengarna?

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Det blir inga pengar över, utan allt som har kommit in från clearingavgifter betalas ut i bidrag. Så fort vi ser att det inte längre behövs några avgifter kommer de att avskaffas, det kan herr Komstedt vara lugn för.

Herr Komstedt begriper fortfarande inte vad han talar om. Det som har hänt är ju att de företag som fått clearingbidrag har haft att betala ett högre pris än sina konkurrenter. Det är den prisskillnaden som har tagits bort genom bidragen. Företagen har inte tjänat någonting extra. Hela herr Komstedts resonemang förutsätter att han skulle kunna bevisa att de internationella bolagen skulle ha hållit lägre priser än de högstpriser som nu har påtvingats dem.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Med risk för att bli tjatig måste jag upprepa frågan till handelsministern om något av de stora bolag som han så kategoriskt fördömer har haft möjlighet att få någonting från clearingpotten. Det är ganska intressant att få veta, för det är ändå en mycket stor del av konsumenterna i det här landet som har köpt från dem. Frågan är alltså om de på det sättet har haft möjlighet att tillgodogöra sig någonting av den clearingavgift som alla konsumenter betalar.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Svaret är ja. Bolagen har ansökt om clearingbidrag. De har fått avslag i något fall, de har fått bidrag i något fall.

Vad jag ville peka på var att de svenska bolag som tagit emot clearingbidrag har köpt stora mängder av olja från de internationella

oljebolagen, som redan har tagit ut vinsten och som nu redovisar den i form av vinstökningar på hundratals procent. De har alltså tagit hem guldet i det här sammanhanget.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om förbud mot spelhallar i varuhus m. fl. försäljningsställen

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara herr *Petterssons* i Lund (s) i kammarens protokoll för den 17 april intagna fråga, nr 150, och anförde:

Herr talman! Herr *Pettersson* i Lund har frågat mig, om jag avser att vidta några åtgärder för att stoppa inrättandet av spelhallar i varuhus, stormarknader och liknande försäljningsställen.

Lotteriförordningen ger regler om hur spel om pengar får anordnas för allmänheten. I princip får sådant spel inte anordnas i varuhus eller liknande försäljningsställen. De spel som förekommer på sådana platser är huvudsakligen s. k. förströelsespel, där inga vinster förekommer.

Samhället har inte funnit anledning att begränsa möjligheterna att tillhandahålla förströelsespel. Det har skett mot bakgrund av att de risker för missbruk och missförhållanden, som spel om pengar medför, hittills inte uppstått i samband med förströelsespel.

Herr *PETTERSSON* i Lund (s):

Herr talman! Jag tackar handelsminister *Feldt* för svaret på frågan. Det var ett negativt svar, vilket förvånar mig med tanke på det intresse som handelsministern tidigare har visat för konsumentfrågor.

Jag anser att det är en betänklig utveckling när vissa detaljhandelsföretag är beredda att utnyttja människors svaghet för spel för att tjäna pengar och locka till sig kunder. I varje fall inom en stor varuhuskedja tycks det numera vara fritt fram för spelaktiviteter, typ *Flipper* och liknande. Jag anser att man på ett tidigt stadium bör stoppa en sådan här utveckling mot ökade jippoinslag i detaljhandeln. Satsningen på spelhallar i varuhus och stormarknader går ju bl. a. ut över barn och skolor, men även äldre tenderar att lockas in i detta spelraseri.

Enligt min mening är spelhallar en företeelse som definitivt inte hör hemma inom butiker och varuhus. Jag tror att ansvarskännande detaljhandelsföretag inte heller vill befatta sig med något sådant. *KF* har exempelvis sagt nej på den punkten. Men risken finns ändå att man efter hand tvingas in i spelkarusellen mot sin vilja, och det är ingen utveckling mot en god konsumentpolitik.

Trots det negativa svaret vill jag avsluta med att fråga om inte handelsministern ändå är beredd att ta itu med den här frågan, antingen genom att starta överläggningar med detaljhandelns organisationer eller genom att lämna över hela frågan till 1972 års lotteriuutredning för att den snabbt skall kunna lägga fram förslag till åtgärder. Utvecklingen går snabbt på detta område — det har vi märkt då vi sett på detaljhandeln.

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

*Om förbud mot
spelhallar i varuhus
m. fl. försäljnings-
ställen*

Torsdagen den
25 april 1974

*Om förbud mot
spelhallar i varuhus
m. fl. försäljnings-
ställen*

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Min principiella inställning till samhällsingripanden inom konsumentområdet är trots allt att man skall kunna peka på att några missförhållanden eller några problem har uppstått.

Herr Pettersson i Lund använder suggestiva ord och talar om spelraseri, spelkarusell och spelhallar. Bakom döljer sig väl delvis relativt oskyldiga aktiviteter. Det är några slags apparater där man skickar i väg en kula som sedan studsar på olika anordningar, och man räknar poäng på en tavla. Det förekommer också att man på något slags fotografisk skärm har en tennisboll som studsar fram och tillbaka. Jag har sett några sådana anordningar. Det hasardbetonade i dessa spel förefaller vara minimalt. Det förförande och moraliskt negativa inslaget har jag heller inte funnit vara så särskilt framträdande.

Men jag delar herr Petterssons uppfattning på en punkt – att man som konsument och enskild medborgare kan tycka att vi skall hålla olika aktiviteter isär. Om man går i ett varuhus, skall man förföras med det slags lockelse som varuhuset normalt har, inte med olika spelformer.

Men innan man driver detta resonemang till sin spets, skall man observera att det finns mycket annat i ett varuhus som vi har anledning att fundera över. Ta det ohyggliga utbudet av serietidningar, som på samma sätt förför och lockar ungdomar till att göra av med pengar, skaffa sig dålig smak och lära sig diverse otyg!

Det finns alltså mycket inom varuhusens väggar som vi ur konsumentpolitisk synpunkt har anledning att diskutera lämpligheten av. Jag har inte funnit att just den här formen av förströelsespel skulle påkalla någon samhällelig reglering. Men jag kan förstå inställningen att dessa spel kanske inte har att göra med vanlig detaljhandel, och det kan vara något för detaljhandeln själv att uppmärksamma.

Herr PETERSSON i Lund (s):

Herr talman! Handelsministern bagatelliserar något den här utvecklingen. Jag vill understryka att utvecklingen på området är mycket snabb, och de detaljhandlare som är skrupelfria nog att utnyttja de här anordningarna tjänar också pengar på det dels genom att uthyrningen direkt ger dem intäkter, dels genom att en del kunder uppenbarligen lockas till detaljhandeln på detta sätt.

Den omständigheten, herr talman, att det säljs olämpliga serietidningar i en del varuhus, vilket är ett annat missförhållande, kan ju inte få vara en ursäkt för att man inte skall ingripa just mot det missförhållande som spelhallarnas anknytning till varuhusen utgör. Detta tycker jag är ett dåligt försvar för att inte vilja ta ett initiativ i den här frågan.

De som haft tillfälle att studera utvecklingen inom detaljhandeln i USA måste ju fråga sig om det är en sådan typ av detaljhandel vi vill ha också i vårt land. Det visar sig där att många kategorier av stormarknader och varuhus i allt större utsträckning börjar likna tivolin mer än ställen där man säljer varor. Därför tycker jag att handelsministern bör vara observant på detta och på ett tidigt stadium ta itu med saken. Det är inte förenligt med en god konsumentpolitik att låta spel av det här slaget göra sitt intåg i stor skala inom den svenska detaljhandeln.

Herr handelsministern FELDT:

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

*Om en översyn av
den militära utbild-
ningen i vad avser
tillfångatagning*

Herr talman! Jag kan försäkra herr Pettersson i Lund att jag är observant på alla slag av aktiviteter inom handeln. Men jag tycker alltså inte att det är ett tillräckligt kriterium för samhällsinspisen och regleringar att handeln tjänar pengar på en viss aktivitet.

Att jag tog upp serietidningarna berodde på att man där med fog kan hävda att *konsumtionen* har skadliga verkningar. Frågan är alltså: Har konsumtionen av förströelsespel skadliga verkningar för dem som utövar spelet?

Det är den typen av resonemang som vi kan föra, och jag är beredd att föra sådana resonemang med handeln, med herr Pettersson i Lund och med många andra också i fortsättningen. Men hittills har jag alltså inte blivit övertygad på den punkten.

Herr PETTERSSON i Lund (s):

Herr talman! Vi kan måhända begrunda utvecklingen ett halvår framåt. Men skulle den betänkliga utvecklingen när det gäller spelhallar i varuhus och stormarknader fortsätta är i varje fall jag beredd att gå vidare i riksdagen för att få en ändring av förhållandet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om en översyn av den militära utbildningen i vad avser tillfångatagning

Herr försvarsministern HOLMQVIST erhöi ordet för att besvara fru Nilssons i Sunne (s) i kammarens protokoll för den 18 april intagna fråga, nr 153, och anförde:

Herr talman! Fru Nilsson i Sunne har frågat mig om jag har uppmärksammat de former för militär utbildning som angetts som slutfasen i en militärövning för plutonsofficerare och om jag avser vidtaga åtgärder i syfte att få till stånd en översyn av de moment i utbildningen som avser *träning vid tillfångatagning*.

Allt befäl inom krigsmakten övas någon gång i krigsfångtjänst. Övningarna syftar till att göra befälet förtroget med de bestämmelser som gäller behandling av krigsfångar.

De reglementen som innehåller dessa bestämmelser grundar sig på Genèvekonventionen av den 12 augusti 1949 angående krigsfångars behandling. På grundval av bestämmelserna i reglementena har överbefälhavaren utfärdat anvisningar för utbildningen i dessa hänseenden. Jag bedömer att utbildningsanvisningarna är till fyllest och avser inte nu att vidtaga åtgärder för någon översyn.

Fru NILSSON i Sunne (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min fråga.

Frågan är föranledd av ett moment i slutfasen på en övning som ingår i utbildningen för blivande plutonsofficerare och som bekantgjorts genom pressen i samband med en övning i Karlstad för någon vecka sedan. Enligt

Torsdagen den
25 april 1974

*Om en översyn av
den militära utbild-
ningen i vad avser
tillfångatagning*

de uppgifter som offentliggjorts har bl. a. 21 blivande officerare i samband med ett krigsspel "tillfångatagits", bakbundits och stuvats ihop liggande på ett lastbilsflak, varefter de täckts över med ett rutmönstrat taggtrådsnät. Sedan har fångarna transporterats på detta sätt i 20--30 minuter på dåliga vägar till den s. k. förhørsplatsen, där de enligt samma källa underkastats pressande och brutala förhör. Jag skall här inte uppehålla mig vid de uppgivna förhörsmetoderna — även om jag i och för sig reagerar mot dem — eftersom jag inte kan dokumentera uppgifternas riktighet. Där är en utredning i gång, och vi får väl hoppas att den i sinom tid kommer att visa om övertramp har förekommit i detta fall.

Då det däremot gäller själva "fångtransporten" där de 21 fångarna ligger packade som sardiner på ett lastbilsflak, med bakbundna händer och med ett taggtrådsnät över sig, finns detta tydligt dokumenterat med bildmaterial, ett material som upprört inte bara mig utan också många andra. Det må så vara, herr försvarsminister, att det finns en internationell konvention på detta område, där en sådan behandlingsmetod är inskriven, men min följdfråga till försvarsministern blir nu om denna speciella form av "utbildning" — eller examensprov som det också har kallats — är ett obligatoriskt förekommande inslag i officersutbildningen. Är det någonting som hindrar att Sverige där inte följer konventionen, att vi helt enkelt stryker bort det och inte tillämpar det i utbildningsreglemente och övriga anvisningar? Ankommer det i så fall på vederbörande utbildningsledare att vidta sådana åtgärder, eller kan departementschefen ta ett sådant initiativ?

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Dessa övningar, som tillämpas för allt befäl, syftar givetvis till att göra befälspersonerna förtrogna med den situation som kan uppkomma under krig, om de skulle råka bli tillfångatagna. Övningarna skall läggas upp så att det befäl det gäller får klart för sig vad man kan bli utsatt för i vissa situationer, och övningarna står som sagt i överensstämmelse med en internationell konvention på området. Och när det gäller formen för transport av fångar, som fru Nilsson i Sunne här har pekat på, är det faktiskt så att det i anvisningarna finns en bild som ganska mycket liknar den som har förekommit i pressen. Därmed vill jag inte säga att övningarna måste gå till på precis det sättet, men tanken bakom det transportsätt som här har använts är att man inte har tillräckliga övervakningsresurser, och då sägs det att i situationer då fångarna har visat tendens att rymma eller situationer som över huvud taget kännetecknas av svårigheter har man rätt att företa sådana anordningar som förhindrar flykt. Där finns det också föreskrivet hur stort utrymme som skall finnas under det omtalade nätet, för att transportsättet skall kunna tolereras.

Likaså finns det angivet vad fången kan tänkas bli utsatt för och hur långt konventionen går i det avseendet. Det kan väl tänkas att man under en sådan här övning i något avseende kan ha förgräpat sig på "fångarnas" rätt, att man kan ha gått något längre än man egentligen syftat till, men det är ett speciellt problem.

Här har nu förbandschefen på vanligt sätt tagit initiativ till en

utredning, och jag menar att vi nu får invänta resultatet av den utredningens arbete. Vidare har JO efterlyst en redogörelse. När vi får den har jag också möjlighet att göra en bättre bedömning.

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

Fru NILSSON i Sunne (s):

Herr talman! Min avsikt är inte att komma åt några enskilda personer som kanske varit för nitiska när de utfört sina uppgifter. Vad jag har reagerat mot är principerna.

*Om en översyn av
den militära utbild-
ningen i vad avser
tillgångatagning*

Jag frågar mig: Kan en människa genom en sådan här övning tränas att i ett krig klara tillfångatagning med åtföljande misshandel och tortyr? Finns det inte i stället en risk att officerare som själva under sin utbildning fått utstå brutala och inhumana metoder i en krigssituation själva kommer att behandla krigsfångar på ett onödigt brutalt sätt? Finns inte den risken?

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag försökte i mitt inlägg klargöra hur svårt det är att organisera en sådan här övning. Man har att följa den konvention som gäller och på det sättet försöka åstadkomma en situation som liknar den som befälet i sådana sammanhang kan möta. Övningar av denna typ gäller enbart befäl, och man kan säga att det finns ett moment av frivillighet i denna utbildning.

Det har förekommit uppgifter om att man utsatt dessa elever för direkt tortyr. Det är självfallet inte så. Övningarna syftar inte till att se hur långt man kan komma med tortyr utan bara till att klargöra den här situationen. Därför tror jag att det finns anledning att säga – jag hoppas det – att det har förekommit överdrifter i beskrivningen av övningen och att situationen inte varit sådan som man i vissa sammanhang beskrivit den. Men jag kan för dagen som sagt inte säga någonting annat än att vi får avvakta utredningsresultatet.

Fru NILSSON i Sunne (s):

Herr talman! Jag är väl medveten om att krig alltid är brutalt och att det inte finns mycket plats över för en humanisering. Men jag dristar mig ändå att fråga försvarsministern om inte en första förutsättning för en humanisering av kriget är att vi påbörjar den under fred. Borde inte vi här i Sverige, som i så många andra sammanhang protesterat mot misshandel, tortyr och annan förnedrande behandling och engagerat oss för en mänskligare behandling av krigsfångar, vara de första att i varje fall underlåta att utbilda våra officerare till att medverka i sådan här verksamhet?

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Kanske för det för långt att i den här debatten börja ifrågasätta det meningsfulla i utbildning; det finns ju de som anser att man inte skall tolerera någon militär utbildning alls.

Delta är ett moment i utbildningen – det har jag medgivit – som kräver stor varsamhet och naturligtvis också omsorg om eleverna. Men såvitt jag kan se av bestämmelserna finns det där också garantier för att

Torsdagen den
25 april 1974

*Om åtgärder mot
spekulationsverksam-
het inom bostads-
sektorn*

man skall undvika onödig hårdhet i detta sammanhang. Men problemet är hur vi så att säga i fredens vardag skall kunna lära ut någonting om den situation som man kan komma i i det råa och brutala kriget.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om åtgärder mot spekulationsverksamhet inom bostadssektorn

Herr bostadsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Johanssons* i Malmö (s) i kammarens protokoll för den 17 april intagna fråga, nr 152, och anförde:

Herr talman! Herr Johansson i Malmö har frågat om jag är beredd att låta undersöka den verksamhet som bedrivs av vissa privata företag inom bostadssektorn och vars enda syfte enligt herr Johansson tycks vara att spekulera i snabba ekonomiska vinster på bostadskonsumenternas bekostnad.

Det är allmänt bekant att både fastighetsmarknad och bostadsmarknad företer vissa osunda inslag, som det bör vara samhällets uppgift att komma till rätta med. Jag avser härvid olika former av spekulationshandel med saneringsmogna fastigheter samt åtgärder i anslutning till ombyggnad och sanering som medför oskäligt höga kostnader för de boende. Regeringen har sin uppmärksamhet riktad på dessa företeelser samt överväger olika möjligheter att råda bot på missförhållandena. Avsikten är att om möjligt lägga fram förslag till åtgärder i detta syfte i den proposition om reformer av bostadspolitik som regeringen planerar att förelägga riksdagen i höst.

Herr JOHANSSON i Malmö (s):

Herr talman! Först och främst vill jag framföra ett tack till bostadsministern för det positiva svar han lämnat på min fråga. Bostadsministern säger i sitt svar att regeringen redan i en proposition till hösten kommer att lägga fram förslag, syftande till att stoppa den osunda ekonomiska spekulering som i viss utsträckning tycks förekomma på bostadsmarknaden. Det är ett för många bostadskonsumenter mycket glädjande besked som bostadsministern lämnat.

Gemensamt för den här typen av privata spekulationsföretag är att det oftast rör sig om en- eller tvåpersonsföretag och att de på några få år skaffat sig ett betydande innehav av fastigheter. I massmedia har presenterats ett enmansföretag som under en treårsperiod, från noll och utan någon tidigare känd förmögenhet, förvärvat fastigheter taxerade till mer än 150 miljoner kronor. I ett enda köp uppgick köpeskillingen till 80 miljoner kronor. Det tyder på att branschen är ganska lukrativ.

De här företagen och förvaltningsbolagen köper och säljer fastigheter också sinsemellan. Ett stort företag i branschen köpte, enligt en tidningsuppgift nyligen, en fastighet för 730 000 kronor och sålde denna fastighet samma dag för 840 000 kronor. Dagsförtjänsten var alltså drygt 100 000 kronor. Ett halvt år tidigare hade samma fastighet köpts av ett liknande företag för något över 600 000 kronor.

Naturligtvis blir det hyresgästerna som till sist får betala det här

Torsdagen den
25 april 1974*Ang. genomförandet
av invandrarunder-
visning*

hasardspelet med fastigheter. Enligt min mening har de företag som berörts i frågan inte något existensberättigande. De äger och förvaltar hus uteslutande för att förtjäna pengar så snabbt som möjligt på bostadskonsumenternas bekostnad. Det är inte i överensstämmelse med en socialt inriktad bostadspolitik. Jag är därför tillfredsställd med att man från regeringens sida uppmärksammat den här problematiken.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. genomförandet av invandrarundervisning

Fru statsrådet LEIJON erhöll ordet för att besvara herr *Sivert Anderssons* i Stockholm (s) i kammarens protokoll för den 16 april intagna fråga, nr 148, och anförde:

Herr talman! Herr Sivert Andersson i Stockholm har frågat mig om jag anser att de anvisningar om samarbete och om avtal mellan företag och fackförening vid genomförande av invandrarundervisning, som inrikesministern uttalat i sin föredragning av propositionen 43 år 1973, blir följda om arbetsgivarparten ensidigt fastställer tidpunkt för invandrarledighet och för den ordning i vilken anställda invandrare skall få delta i undervisningen.

Huvudregeln i lagen (1972:650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare är att undervisningen skall meddelas arbetstagaren under ordinarie arbetstid med bibehållen lön. Arbetstagare, som börjat sin första anställning här i landet före den 1 januari 1973, skall av arbetsgivaren beredas möjlighet till ledighet för att påbörja undervisningen före utgången av juni 1978. Genom kollektivavtal eller, i vissa undantagsfall, avtal mellan arbetsgivaren och arbetstagaren kan emellertid bl. a. rätten till ledighet under ordinarie arbetstid begränsas samt ledighetens förläggning under tiden fram till den 1 juli 1978 närmare bestämmas.

Utöver nämnda regler fann dåvarande inrikesministern inte lämpligt att ange någon närmare ordning för de äldre invandrararnas rätt och möjlighet att delta i undervisningen. Enligt hans mening borde parterna få möjlighet att på varje arbetsplats själva planera utbildningen och komma överens om lämplig förläggning av ledigheten. Han framhöll vidare vikten av samråd mellan parterna och studieförbunden för att man skall få en jämn elevtillströmning och en effektiv undervisning.

Av såväl lagens text som dess förarbeten framgår således att ett aktivt samarbete mellan arbetsgivaren, arbetstagaren och dennes fackliga organisation utgör en mycket viktig del av lagens konstruktion. I propositionen 31 år 1974, vilken nyligen godtagits av riksdagen, har jag själv också framhållit nödvändigheten av samverkan och samarbete mellan parterna för att denna lagstiftning, som omöjligen kan göras likformigt tillämplig över hela arbetsmarknaden, skall fungera praktiskt.

Mot bakgrund av det anförda blir följaktligen mitt svar att det beskrivna handlingssättet inte kan anses svara mot lagstiftarens klart uttalade förutsättning av samarbete och samverkan mellan parterna.

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

Ang. genomförandet
av invandrarunder-
visning

Herr SIVERT ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Vid en av de största biltillverkarnas verkstäder i Stockholmstrakten har vi haft mycket allvarliga problem med invandrarundervisningen. Vi har genom ABF fått 800 invandrare anmälda till den av organisationen anordnade undervisningen. Företaget godtar inte detta utan avgör nu ensidigt hur många som skall få del av undervisningen, och man försöker också ensidigt besluta hur utbildningen skall genomföras och genom vilken bildningsorganisation detta skall ske. Dessutom underkänner man de anställdas anmälan till ABF. Företaget omintetgör genom sitt handlande den samverkan studieförbund-fackförening-berörd medlem som det talas om i propositionerna 1972:100 och 1973:43. Handlandet strider mot lagens anda och dessutom mot föreskrifterna för statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

I invandrarundervisningen har vi fått uppleva många märkliga turer. Arbetsgivarna och företrädare för de borgerliga partierna har i olika sammanhang ridit omkring på sin käpphäst, nämligen att det skall finnas ett fritt val mellan de olika studieförbunden. Ritten på denna käpphäst har nu slutat med att man sitter grensle över den höga moralens kadaver. Jag frågar statsrådet, om en tänkbar åtgärd med anledning av det inträffade inte vore att skolöverstyrelsen endast godkänner statsbidrag till den lagstadgade undervisning på betald tid som äger rum, om genomförandet av undervisningen sker efter överenskommelse mellan fackförening och företag samt i samarbete mellan fackförening och studieförbund i enlighet med vad inrikesministrarna anvisade när riksdagen fick lagförslaget. Med genomförande menar jag då överenskommelse om hur många åt gången som skall vara lediga för studier, om vilka som skall vara lediga vid respektive tillfälle samt om studietakten.

Fru statsrådet LEIJON:

Herr talman! Den fråga som herr Sivert Andersson i Stockholm nu kom in på rör utbildningsdepartementet och inte arbetsmarknadsdepartementet. Jag kan alltså inte direkt svara på den. Jag vet emellertid att utbildningsdepartementet ser på dessa frågor med anledning av den uppmärksamhet som saken har väckt, bl. a. i massmedia.

Herr SIVERT ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag vill bara understryka vikten av att någonting verkligen händer här. Jag har i min hand protestskrivelser från medlemmar i Metall som har anmält sig till ABF men av företaget blivit hänvisade till utbildning organiserad av Medborgarskolan. Jag har tidigare i denna kammare framhållit att invandrarna inte får behandlas som några kolli. De får inte bli föremål för köpslagan mellan olika organisationer, utan man bör följa riksdagens beslut och anvisningar när det gäller upplägningen av aktiviteter för denna grupp människor.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Föredrogs och hänvisades motionen nr 1779 till socialförsäkringsutskottet.

§ 8 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 74.

§ 9 Nedansiljans tingsrätt, m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 9 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1974:1 gjorda framställning om anslag för budgetåret 1974/75 till Byggnadsarbeten för domstolsväsendet jämte motion.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1974:1 bilaga 4 (justitiedepartementet) under punkten II:2 (s. 120 och 121) föreslagit riksdagen att till Byggnadsarbeten för domstolsväsendet för budgetåret 1974/75 anvisa ett investeringsanslag av 17 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1974:966 av fru Hambracus m. fl. (c, fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att beslutet om upphörande av Nedansiljans domsaga skulle upphävas.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen beträffande Nedansiljans tingsrätt i anledning av motionen 1974:966 gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om nya riktlinjer för landets indelning i domsagor, m. m.,

B. att riksdagen beträffande medelsberäkningen med bifall till propositionen i denna del till Byggnadsarbeten för domstolsväsendet för budgetåret 1974/75 anvisade ett investeringsanslag av 17 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken Mattson (s), herrar Larfors (s), Jönsson i Malmö (s) och Nygren (s), fru Bergander (s) samt herrar Nilsson i Visby (s) och Pettersson i Västerås (vpk) som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen beträffande Nedansiljans tingsrätt skulle avslå motionen 1974:966.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Justitieutskottets betänkande nr 9 i år är föranlett av en punkt i statsverkspropositionen, i vilken Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att anvisa ett investeringsanslag på 17 miljoner kronor för budgetåret 1974/75. I betänkandet behandlas också en motion av fru Hambracus m. fl. som rör Nedansiljans domsaga.

Dagen efter det vi hade slutjusterat föreliggande betänkande kunde vi i tidningarna läsa att vi återigen får ett lottningsärende i kammaren. Förmodligen är det alldeles riktigt. Förmodligen skall man också beklaga att vi får ytterligare en lottningsärende, eftersom det ganska allmänt anses att lottningsarna är skadliga för riksdagens anseende. Men jag vill redan nu slå fast att detta ärende är mycket mer komplicerat än så och att detta

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

Nedansiljans tingsrätt, m. m.

Torsdagen den
25 april 1974

*Nedansiljans tings-
rätt, m. m.*

ärendes behandling också i andra avseenden än möjligheterna till lottning måhända är skadlig för riksdagens anseende.

Om man läser utskottsmajoritetens betänkande får man knappast något intryck av att vi under diskussionerna i utskottet huvudsakligen har uppehållit oss vid Nedansiljans domsaga. Jag tror därför att det för kammarens protokoll kan vara värdefullt att rekapitulera vad som har framkommit.

Antalet mål per år vid Nedansiljans tingsrätt understiger klart riksgenomsnittet och den norm på 300 mål som har satts. När man började diskutera en förändring av domkretsindelningen var man ganska överens om att Nedansiljans tingsrätt i längden inte kunde bestå. Vid remissförfarandet sade t. o. m. representanter för kommuner i Nedansiljans domsaga att de ansåg att domsagan på sikt inte kunde bestå. Tingsrätten har också i underremiss svarat att man är helt medveten om att den inte kunde bestå på längre sikt. Därför accepterade man i princip att domsagokansliet drogs in.

Med anledning av dessa och andra remissyttranden bestämde Kungl. Maj:t, som har fått riksdagens fullmakt att se över och bedöma den nya domkretsindelningen, att tingsrätten skulle dras in den 1 januari 1974. Nu förhåller det sig emellertid så – det har påpekats från många håll – att fastighetsförhållandena i de kommuner i Nedansiljan som berörs – Gagnef, Leksand och Rättvik – är synnerligen komplicerade. Något drastiskt men jag tror mycket illustrativt har någon sagt, att man inte kan vända en räfsa på en jordbit utan att komma över från en fastighet till en annan. Därför har Kungl. Maj:t beslutat att tingsrätten skall bestå till 1977, så att man får en rimlig övergångstid för att klara av de mycket besvärliga fastighetsärendena.

Fru Hambræus och hennes medmotionärer tar upp detta i sin motion. Motionärerna säger också att befolkningsutvecklingen börjat vända uppåt, något som länsstyrelsen inom parentes sagt icke är helt överens om; man räknar där med att befolkningen fram till år 1980 skall ha sjunkit till ungefär 10 900 personer från att vid senaste årsskiftet ha varit 12 434.

Det är egentligen en sak som fru Hambræus endast mycket vagt tar upp, nämligen allmänna lokaliseringsaspekter. Annars talar fru Hambræus i motionen enbart för att Nedansiljans tingsrätt skall bestå, och hon yrkar att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära att beslutet om att Nedansiljans tingsrätt skall upphöra måtte upphävas. Jag vill betona för kammaren att de diskussioner vi fört i utskottet nästan uteslutande har rört Nedansiljans tingsrätt.

Till ärendet är självfallet kopplat det anslag som har begärts i huvudtiteln för en tillbyggnad av Falu tingsrätt och för förberedelser av en del byggnadsärenden som enligt beräkningarna skulle vara klara när sammanslagningen med Falu tingsrätt har ägt rum. Därför kom vi vid ett preliminärt beslut med stor och betryggande majoritet fram till att vi var beredda att avstyrka motionen.

I fjol beslöt riksdagen att beslutet om indragning av Ljusdals tingsrätt skulle omprövas, just därför att Ljusdal är ett regioncentrum och att det ur lokaliseringssynpunkt bedömdes som lämpligt att ha tingsrätten kvar.

Till grund för det beslutet låg inte minst det förhållandet att inrikesministern givit vissa nya riktlinjer för hur man lokaliseringpolitiskt skall se på regioncentra. Vi ansåg inte att samma skäl förelåg för ett bibehållande av Nedansiljans tingsrätt. Inom parentes kan jag också säga att beslutet om indragning av Malungs tingsrätt fattades samtidigt med att riksdagen i fjol tog beslutet om Ljusdals tingsrätt – det var en s. k. paketlösning. Det betyder för den bygden betydligt mer än vad en indragning av Nedansiljans tingsrätt skulle innebära för där berörda områden. Avstånden i Malungsområdet är större, och svårigheterna att hålla kontakt med tingsrätter på andra håll är mycket betydande. Rätteligen borde Malungs tingsrätt i fjol ha varit föremål för en diskussion i stället för att Nedansiljans tingsrätt nu är det i år. Men då vill jag också framhålla att det är jag som svarar för den reservation som tar upp resonemanget om Nedansiljans tingsrätt, eftersom man när man läser utskottsmajoritetens betänkande inte får något besked om vad utskottsmajoriteten över huvud taget vill göra med Nedansiljans tingsrätt.

Man kan ställa sig frågan: Skall tingsrätten bestå? Är det detta utskottsmajoriteten vill eller skall den nedläggas såsom Kungl. Maj:t enligt sitt ursprungliga förslag hade tänkt? På dessa frågor svarar utskottsmajoriteten ingenting. Den har inte ens varit så bestämd i sin uppfattning att den har ansett sig vilja ge någon vägledning, då den tar ställning till förslaget om ett investeringsanslag på 17 miljoner kronor till Falu tingsrätt. Utskottsmajoriteten anför att en viss del av detta belopp skall innehållas tills vidare, men det ges inte någon som helst anvisning om vad utskottsmajoriteten vill när det gäller tingsrättens fortbestånd.

Det är på tiden att här framhålla att representanterna för Dalarna och för de bygder som berörs av Nedansiljans tingsrätt har absolut ingenting att hämta i utskottsmajoritetens betänkande, om de hyser samma uppfattning som fru Hambræus, nämligen att tingsrätten skall vara kvar.

Detta bör påpekas, eftersom det som sagt knappast står någonting om Nedansiljans tingsrätt i utskottsmajoritetens betänkande. Utskottsmajoriteten för i stället ett långt, yvigt resonemang om de lokaliseringpolitiska synpunkterna. Man talar om stora regionala avvikelser i fråga om service och sysselsättning samt om svårigheterna att upprätthålla en naturlig gemenskap människor emellan. Man kommer in på centerns kära kapphäst, det decentraliserade samhället. Resonemanget utmynnar i en vädjan om att riksdagen skall fatta beslut om att hos Kungl. Maj:t begära en översyn av de riktlinjer som riksdagen antog 1969 för landets indelning i domsagor. I samband därmed bör upprättas en plan över de domsagoregleringar som kan återstå att genomföra med beaktande av de allmänt principiella synpunkter som framförs i betänkandet.

Det utskottsmajoriteten inte säger men som vi har tagit upp i vår reservation är att riksdagen en gång har delegerat till Kungl. Maj:t att svara för en översyn av domkretsindelningen. Denna översyn har enligt vår mening skett med den varsamhet som bör vara av nöden. Vad innebär då utskottsmajoritetens begäran? Såvitt vi reseranter kan förstå innebär de facto dess begäran i klartext – det kommer inte fram direkt i skrivningen och inte i de att-satser som avslutar utskottsbtänkandet – att man såsom en misstroendeförklaring mot de överväganden som gjorts

Torsdagen den
25 april 1974

*Nedansiljans tings-
rätt, m. m.*

i justitiedepartementet och av justitieministern vill att riksdagen skall återta den delegering av beslutanderätten som gavs 1969.

Riksdagen hade annan åsikt än Kungl. Maj:t i fjol när vi tog ställning till Ljusdals tingsrätts ifrågasatta indragning. Men då sade utskottet ingenting om att man var beredd att ta tillbaka den delegering som riksdagen gjort. Man förutsatte i stället att domkretsindelningen även i fortsättningen skulle övervägas av Kungl. Maj:t.

Jag tycker att det hade varit hederligt mot riksdagen om utskottet hade klart sagt ut vad majoritetsbetänkandet innebär, och därför har vi reservanter velat fullt tydligt ange att vi inte heller i år vill återta delegeringen av beslutanderätten. Vårt yrkande om avslag på motionen om bibehållande av Nedansiljans tingsrätt är, det vill jag framhålla, närmast en teknisk detalj. Ärendet rör sig inte längre om Nedansiljan. Det rör sig om huruvida riksdagen skall ta tillbaka en fullmakt som den en gång har givit. Nu har Kungl. Maj:t uttalat att det finns anledning att låta tingsrätten bestå fram till 1977 för att fastighetsärendena skall kunna slutbehandlas, och som en logisk följd av delegationsbeslutet litar vi på att Kungl. Maj:t också ser till att denna mycket svåra bit klaras av innan tingsrätten upphör.

Därmed, herr talman, är jag inne på det kanske egendomligaste i hela detta ärende. Som jag sade, har vi diskuterat med kommunalmännen i de berörda kommunerna, vi har hört lagmannen i Nedansiljans tingsrätt, och vi har under alla de diskussioner i utskottet som föregått slutjusteringen seriöst behandlat den ifrågavarande punkten i statsverkspropositionen och den motion som hänförts till behandling i samband med statsverkspropositionens bilaga 4. Enligt reservanternas åsikt är det därför litet förvånande att det nya initiativinstitutet plötsligt och för oss högst överraskande har kommit till användning. För oss var det en helt ny tanke att riksdagen skulle hos justitiedepartementet begära en översyn vars resultat sedan skulle föreläggas riksdagen för ställningstagande. Dessa synpunkter hade ju icke förts fram tidigare.

Jag är ingen grundlagsexpert, herr talman. Herr Larfors kommer längre fram i denna debatt att närmare beröra grundlagsaspekten. Men jag vet ändå så pass mycket som att detta nya initiativinstitut enligt kommentarer och förarbeten skall användas med största varsamhet. Det talas också om att när ett utskott använder sig av det, skall det vara en ganska stor enighet om detta. Enigheten kring förevarande majoritetsbetänkande är sådan att ärendet kanske kommer att gå till lottning. Jag kan inte föreställa mig att någon bedömer det vara en stor och betryggande majoritet för ett initiativ.

Tittar man på namnförteckningen under själva utskottsbetänkandet, finner man att det väger jämt – sju ledamöter har skrivit på majoritetsbetänkandet och sju svarar för reservationen. Det blev så därför att en ledamot, som sällade sig till utskottsmajoriteten med dess initiativrätt, inte var närvarande vid justeringen. Jag tror att det hade varit klokt, om fru Kristensson, som jag hyser stor respekt för, hade tagit kontakt med partivännen Hernelius innan detta utskottsbetänkande kom till. Formellt är det riktigt, men det är enligt min mening ändå ganska tveklaktigt. När en gång i framtiden initiativinstitutet skall kommenteras, misstänker jag,

herr talman, att majoriteten bakom justitieutskottets betänkande 1974:9 kommer att framhållas som ett exempel på hur institutet icke skall användas.

Jag skall nu fatta mig mycket kort och återkomma till det som är det väsentliga i detta ärende. I vår reservation yrkas avslag på motionen 966. Vi gör det därför att vi anser att Kungl. Maj:t liksom hittills varit fallet också i fortsättningen skall få behålla den delegering som riksdagen gav 1969. Vi anser att det är en så viktig fråga att den i dag bör få dominera debatten liksom den dominerar den majoritetshemställan som finns i justitieutskottets betänkande nr 9.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på hemställan i betänkandet och i stället yrka bifall till reservationen. När det gäller huvudärendet, Nedansiljans domsaga, vill jag tillfoga att det är reservanternas, som behandlat ärendet seriöst. Läget är lika ovisst som tidigare efter utskottsmajoritetens betänkande.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Innan jag går in på att bemöta det som utskottets vice ordförande sade, skulle jag vilja komma med några allmänna reflexioner beträffande det ärende som justitieutskottet behandlat i sitt betänkande nr 9.

Jag tror inte att det är okänt för kammarens ledamöter att första lagutskottet när det på sin tid tog ställning till 1969 års reform om domkretsindelningen kände en viss tveksamhet i fråga om domstolskommitténs huvudtanke om värdet av de stora tingsrätterna. Jag påstår att denna tveksamhet inte bara omfattades av högermän, centerpartister och folkpartister, utan även många socialdemokrater kände då tveksamhet. När första lagutskottet tog ställning i det här ärendet, deltog jag själv i handläggningen, och jag vill vitsorda att det fanns en allmän strävan att få till stånd en så bra lösning som möjligt; man borde inom ramen för Kungl. Maj:ts proposition kunna ge utrymme åt att i ökad utsträckning bibehålla de mindre tingsrätterna.

Jag tycker, herr talman, att hittills har de reformer som genomförts när det gäller sammanslagningar av olika tingsrätter varit ganska moderata. Några så genomgripande och viltsyftande förändringar, som i varje fall domstolskommitténs majoritet tänkt sig, har inte skett. Möjligen kan man komma med kritik på vissa punkter, men i stort sett tycker jag att reformverksamheten har bedrivits ganska försiktigt.

Det är emellertid en sak, herr talman, som har förvånat något och det är att justitiedepartementet inte i högre grad tagit hänsyn till de regionalpolitiska beslut som riksdagen fattade 1972. Jag sade här i kammaren i samband med debatten om Ljusdals tingsrätt att det är förvånande att inrikesdepartementet, som i en kungörelse rekommenderat olika statliga myndigheter och ämbetsverk att beakta riksdagens regionalpolitiska beslut, tydligen inte ställt den rekommendationen till de övriga departementen — justitiedepartementet föreföll ju inte att tillräckligt beakta de här regionalpolitiska synpunkterna. Just när det

Torsdagen den
25 april 1974

*Nedansiljans tings-
rätt, m. m.*

gäller Ljusdal ansåg riksdagen, som vi vet, att ett beaktande av de regionalpolitiska synpunkterna borde få den konsekvensen att Ljusdals tingsrätt skulle bestå.

Jag vet inte om jag missuppfattade utskottets vice ordförande, men av hennes redovisning här föreföll det mig som om hon delade uppfattningen att tingsrätten i Ljusdal skulle bestå. I själva verket var ju också där socialdemokraterna negativt inställda till tanken att behålla tingsrätten, även om riksdagsmajoriteten ändå följde utskottsmajoritetens förslag.

Som utskottets vice ordförande sade behandlar utskottet i föreliggande betänkande en motion från centerpartiet och folkpartiet och dessutom en anslagsfråga som gäller byggnadsarbeten för domstolsväsendet. Vi har i utskottet haft en hearing med företrädare för de av Nedansiljans tingsrätt berörda kommunerna och jag vill gärna vidarebefordra till kammarens ledamöter ett yttrande som fälldes av en kommunalman från Gagnef. Jag tyckte att det var mycket betecknande och väldigt bra. Han sade ungefär som så, att det i och för sig kan vara förstäeligt att staten anser att man inte kan satsa på alla områden och kanske inte särskilt på Leksand. Men en helt annan sak är att staten tar bort funktioner som finns inom området när vi nu verkligen vill slå vakt om och se till att vi åtminstone inte får en negativ trend utan i stället försöker vända den.

Man nämnde också – och det står kanske litet i motsättning till det som fröken Mattson sade förut – att befolkningsutvecklingen i dessa bygder glädjande nog äntligen börjat vända uppåt. Därför är man väldigt orolig för att en bortflyttning av en funktion kommer att få en negativ effekt, som man helst vill undvika.

Innan jag går in på de slutsatser som utskottet kommit fram till i detta ärende tror jag att jag skall bemöta något av det som fröken Mattson sade.

Beträffande frågan om detta kommer att bli ett lottningsärende eller inte så tycker jag att det är ointressant att uppehålla sig vid det i detta skede. Debatten får ju faktiskt avgöra hur kammarens ledamöter kommer att ställa sig. Jag tycker inte, fröken Mattson, att det kan anses vara skadligt för riksdagens anseende om vi tar större hänsyn till regionalpolitiken. Utskottsmajoriteten strävar ju efter att riksdagen också på detta område skall ta konsekvenserna av den ökande förståelsen för vikten av hänsyn till de regionalpolitiska aspekterna. Det kan inte vara skadligt att också vi riksdagsmän en och annan gång inser och erkänner att vi är påverkade av utvecklingen.

Jag vill också klart säga ifrån att utskottsmajoriteten för sin del inte gör någon självständig bedömning av hur det kommer att bli med Nedansiljans tingsrätt. Vi vill alltså icke – och jag bestrider bestämt fröken Mattsons påstående här -- ingripa i Kungl. Maj:ts av oss delegerade beslutanderätt. Däremot vill jag påstå att reservanterna just gör detta.

Jag vill fästa kammarens ledamöters uppmärksamhet på en formulering i reservationen: "Enligt utskottets mening har de regionalpolitiska synpunkterna alltså inte sådan tyngd att de beträffande frågan om bibehållande av Nedansiljans tingsrätt motiverar ett annat ställningstagan-

de än det Kungl. Maj:t stannat för." Jag vill understryka detta och påvisa att ifall reservationen skulle vinna här i kammaren måste det betyda att Kungl. Maj:t, även om man aldrig så gärna skulle vilja behålla Nedansiljans tingsrätt, skulle känna sig förhindrad att göra det eftersom riksdagen då har uttalat sig för att något annat ställningstagande än det Kungl. Maj:t hittills har träffat inte bör komma i fråga.

Fröken Mattson säger att diskussionerna i utskottet nästan uteslutande har rört Nedansiljans tingsrätt. Jag vill gentemot det ändå framhålla – och det vet ju fröken Mattson så väl – att utskottet får successivt olika propåer från olika kommuner och företrädare för olika tingsrätter, där man uttalar stora bekymmer över planerade eller redan beslutade men ej verkställda sammanläggningar av tingsrätterna. Även om vi kanske inte får sådana kontakter i samma utsträckning som departementet tror jag att justitieministern känner igen sin egen situation vid alla de kontakter som justitiedepartementet får med olika berörda kommuner. Och visst kan man ha förståelse för att de känner oro och visst kommer man väl till slut till det stadiet då man säger sig att det måste vara fel av oss att ta ställning till varje konkret fråga för sig. Har inte tiden nu kommit då vi ändå bör se frågan i ett större sammanhang, se vad som återstår att göra och få en plan över hur man i departementet tänker sig att fortsätta sammanslagningar skall äga rum och hur man i departementet vill tolka det ökade hänsynstagande till de regionalpolitiska aspekterna som vi här i riksdagen verkligen vill understryka att man bör ta och som är en konsekvens av riksdagens regionalpolitiska beslut. Det är det hänsynstagandet som vi vill ta och då bör vi ta det ju förr dess hellre.

Vidare säger fröken Mattson att utskottsmajoriteten för ett långt och yvigt resonemang om regionalpolitiken, att vi tar centerpartiets gamla välkända formuleringar i vår mun och talar om det decentraliserade samhället. Det är litet farligt med de här politiska slagorden, men visst kan väl många av oss ha sympatier för tanken på ett decentraliserat samhälle, det må vara centerpartister eller socialdemokrater eller moderater eller företrädare för vilket parti som helst. Att utvecklingen måste gå mot en ökad spridning av funktioner och en ökad decentralisering tror jag att åtminstone många av oss verkligen känner starkt för.

När det gäller Ljusdals tingsrätt, fröken Mattson, var det inte så att riksdagen ändrade ett av Kungl. Maj:t fattat beslut, utan riksdagsbeslutet innebar att vi i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om en omprövning av det beslut som fattades tidigare. Riksdagen fattade alltså icke ett nytt beslut utan den bara hemställde att Kungl. Maj:t skulle ompröva sitt tidigare beslut, och det är ju en väsentlig skillnad.

Nu påstår utskottets vice ordförande att utskottsmajoriteten vill frånhända Kungl. Maj:t beslutanderätten. I själva verket är det ju precis tvärtom. Vi vill göra så som det var förutsatt i 1969 års beslut. Där sades det nämligen: "Om ändring i ovan angivna riktlinjer framdeles finnes motiverad bör frågan härom underställas riksdagens prövning." Och nu säger utskottsmajoriteten att ett ökat hänsynstagande till de regionalpolitiska synpunkterna leder till att "en översyn bör göras av 1969 års riktlinjer" och "i samband därmed bör upprättas en plan över de domsagoregleringar som kan återstå att genomföra vid ett beaktande av

Torsdagen den
25 april 1974

*Nedansiljans tings-
rätt, m. m.*

vad utskottet ovan anfört”.

Utskottsmajoritetens ställningstagande är således helt i linje med det beslut som fattades år 1969 beträffande det sätt på vilket de här frågorna skulle handläggas.

Utskottets vice ordförande gjorde vidare ett som jag tycker kraftigt angrepp mot utskottsmajoriteten när det gällde vissa formalia. Jag vill framhålla att frågan huruvida utskottets initiativrätt var tillämplig i detta spörsmål inte diskuterades på allvar i justitieutskottet. Det ifrågasattes icke av utskottets vice ordförande eller av andra som stod bakom reservationen, att det inte skulle vara korrekt att framföra förslaget. Jag skulle vilja ställa en fråga till fröken Mattson: Om det som nu har blivit majoritetsförslaget skulle ha presenterats i en reservation, skulle också då kritik ha framförts från utskottets vice ordförande innebärande att förfarandet var statsrättsligt felaktigt, dvs. att det var fråga om ett initiativ, som naturligtvis i så fall inte heller får föras fram reservationsvis?

Nej, det är inte fråga om något utslag av utskottets initiativrätt. Utskottsmajoritetens förslag är ett sätt att lösa den konkreta frågan om Nedansiljans domsaga utan att utskottet och riksdagen frånhänder Kungl. Maj:t den beslutanderätt som vi menar skall ligga hos departementet.

Jag vill också klart säga ifrån att den skrivning som utskottsmajoriteten presenterade icke kan ha varit överraskande för de ledamöter av utskottet som nu står för reservationen. Det skulle ju inte ha varit något problem att ajournera våra överläggningar och få till stånd ett nytt sammanträde, där förslaget till skrivning ytterligare kunnat diskuteras. Jag kanske för egen del får säga att jag är litet förvånad över att det inte gick att få enighet i denna fråga. Jag tror mig veta att det även hos socialdemokraterna i utskottet finns vissa sympatier för ett ökat hänsynstagande till regionalpolitiken. I varje fall uppfattade jag vid ett tillfälle statsrådet så när Ni var närvarande i utskottet – jag tror att det var i samband med diskussionen om Ljusdals tingsrätt – att också Ni själv börjar bli tveksam om värdet av de stora tingsrätterna och om huruvida man skall fortsätta på den inslagna vägen.

Jag tycker, som jag sagt förut, att man kan högakta politiker som har mod och förmåga att delvis länka om och att även redovisa de nya uppfattningar man kommer fram till. Det är ju inte säkert att man åren igenom behåller exakt samma uppfattningar. Det framstår – åtminstone för mig och jag tror för många – som klart nödvändigt att vi i vårt politiska arbete tar större hänsyn till decentraliseringsaspekten och till regionalpolitiska strävanden än vad vi har gjort förut.

Herr talman! Jag skulle med det anförda vilja yrka bifall till utskottets hemställan. Jag vill återigen understryka, att om reservationen vinner bifall, kommer det de facto att innebära att beslutet beträffande Nedansiljans tingsrätt icke kommer att kunna rivas upp.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Kristensson sade att hon har ett intryck av att Kungl. Maj:t när det gäller Nedansiljans domsaga inte tagit hänsyn till riktlinjerna för regionalpolitiken. Ja, det är väl ganska självklart att man

Torsdagen den
25 april 1974*Nedansiljans tings-
rätt, m. m.*

inte kunde göra det, med tanke på att beslutet om Nedansiljans domsaga fattades 1970 medan de nämnda riktlinjerna inte tillkom förrän två till tre år senare. Däremot menar vi reserverar att Kungl. Maj:ts beslut att skjuta denna fråga fram till 1977 innebär, att man också kan vara beredd att behålla Nedansiljans tingsrätt ännu längre, om så skulle behövas.

Jag bör kanske i detta sammanhang också upprepa vad jag sade tidigare, nämligen att reserverarna icke vill att Kungl. Maj:t skall fräntas delegationsmöjligheten. Jag tycker att situationen kan bli ganska besvärande om man en gång lämnar en delegering och sedan med anledning av motioner kräver omprövning på punkt efter punkt. Jag undrar om majoriteten tänkt sig att vi skulle ha en ny stor principdebatt om domkretsindelningen, ifall dess förslag går igenom. På talarlisten ser jag att justitieministern snart kommer att svara på en interpellation av herr Hjorth, och jag antar att den debatten kommer att gälla just domkretsindelningen.

Herr talman! Jag vill till sist betona att vi hyser fullt förtroende för de överväganden som görs i Kungl. Maj:ts kansli. Under de förberedande debatterna före det slutliga ställningstagandet har vi icke närmare diskuterat att kräva en översyn och en redovisning för riksdagen. Det är det kravet som vi i reservationen starkt vänder oss emot.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt som fröken Mattson säger, att Kungl. Maj:ts beslut beträffande Nedansiljans tingsrätt fattades 1970, innan riksdagen tog det regionalpolitiska beslutet, men därefter gjorde berörda kommuner uppvaktningar och begärde att Kungl. Maj:t skulle ompröva sitt beslut. Med anledning av de framställningarna fattade Kungl. Maj:t ett nytt beslut i april 1973, som innebar att det gamla beslutet skulle kvarstå. År 1972 fattade ju riksdagen sitt regionalpolitiska beslut, och om justitiedepartementet hade tagit intryck av det, kunde man i varje fall ha haft möjlighet att rätta till saken.

Eftersom fröken Mattson med en viss envishet återkommer med sitt påstående att utskottsmajoriteten försöker fränhända Kungl. Maj:t beslutanderätten i de här frågorna, vill jag ställa en fråga: Var står det i majoritetens skrivning?

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att mycket kort få citera utskottsmajoriteten. Den skriver att "en översyn bör göras av 1969 års riktlinjer för landets indelning i domsagor och att i samband därmed bör upprättas en plan över de domsagoregleringar som kan återstå att genomföra vid ett beaktande av vad utskottet ovan anfört. Riktlinjerna och planen bör utarbetas av Kungl. Maj:t och utan dröjsmål föreläggas riksdagen."

Det vore väldigt glädjande om jag nu kunde fatta fru Kristenssons förtydligande så, att det bara är en diskussion man önskar här i riksdagen och att man inte mera allmänt – inte bara som hittills med anledning av motioner – vill göra någon hemställan.

Emellertid är det möjligt att denna översyn redan är gjord i justitiedepartementet. Vi vet ingenting om detta, och jag tror att det för

Torsdagen den
25 april 1974

*Nedansiljans tings-
rätt, m. m.*

*Ang. domkrets-
indelningen i
Uppsala län*

ärendets fortsatta behandling skulle vara ganska värdefullt att höra vilka synpunkter justitieministern, som är närmast ansvarig, har att anlägga på den stora frågan.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Om det är rätt som utskottet vice ordförande säger, att den här översynen redan är gjord, frågar jag mig: Varför har då inte justitieukskottet fått någon redovisning av vad departementet håller på med? Jag skall emellertid inte ytterligare förlänga debatten, för det är naturligtvis angeläget för oss alla att få höra statsrådets mening i de här frågorna.

På tal om delegering av beslutanderätten vill jag understryka det som jag sade inledningsvis, nämligen att 1969 års riksdagsbeslut innebar att om det skulle föreslås någon ändring i de riktlinjer som då beslutades beträffande domsagoregleringen, skulle förslaget underställas riksdagens prövning. Utskottets majoritet menar nu att det måste ske en viss modifiering av dessa riktlinjer med ökat hänsynstagande till de regionalpolitiska synpunkterna. När ett sådant förslag har utarbetats i departementet, vill vi ha det tillbaka med stöd av det beslut som riksdagen fattade 1969 angående handläggningsordningen. Jag kan inte anse, herr talman, annat än att vi är i vår fulla rätt att göra detta, och det gäller här inte ett återtagande av delegeringen beträffande beslut i konkreta fall.

Herr förste vice talmannen anmälde att fröken Mattson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr justitieministern GEIJER, som meddelat att han i samband med behandlingen av detta ärende ämnade besvara herr Hjorths (s) den 22 februari framställda interpellation, nr 38, angående domkretsindelningen i Uppsala län, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Innan jag besvarar herr Hjorths interpellation skulle jag bara vilja säga en sak till fru Kristensson, som här har kritiserat att vi i justitiedepartementet inte skulle ha beaktat 1972 års regionalpolitiska beslut. Kanske fru Kristensson då vänligen ville notera det förhållandet att sedan 1972 års regionalpolitiska beslut fattades har vi icke i justitiedepartementet beslutat om någon domkretssammanläggning.

Herr talman! Jag ber nu att få besvara herr Hjorths interpellation angående domkretsindelningen i Uppsala län.

Herr Hjorth har frågat om jag är beredd att medverka till att Uppsala läns norra domkrets får bestå och att därvid prövas möjligheten till en förläggning av Uppsala läns norra tingsrätts kansli till Tierp.

Efter förslag i proposition 1969:44 beslöt riksdagen år 1969 riktlinjer för en översyn av rikets indelning i domkretsar. Riksdagen beslöt att en domkrets regelmässigt borde vara så stor att den bereder sysselsättning åt minst tre lagfarna domare. Riksdagen uttalade dock samtidigt att principen borde tillämpas med stor försiktighet. Enligt riksdagens mening borde en domstol med två domare behållas om den är så belägen att en indragning av domstolen skulle påtagligt försämra den rättssökande allmänhetens krav på service eller eljest medföra väsentliga olägenheter

för enskilda eller för det allmänna. I detta sammanhang betonade riksdagen särskilt att domsagokansli i centralort så långt möjligt borde bibehållas. Skälen för bibehållande av ett domsagokansli kunde undantagsvis vara så starka att de motiverade ett bibehållande av en domkrets som ger arbete för endast en domare.

I propositionen 1972:111 angående regionalpolitiskt handlingsprogram erinrade regeringen bl. a. om de av riksdagen antagna riktlinjerna för den framtida domkretsindelningen. Det pekades vidare på ett förslag i länsprogrammet för Uppsala län att Uppsala läns norra tingsrätt, som har kansli i Uppsala, skulle finnas kvar men att tingsrättens kansli skulle flyttas till Tierp. Häremot framhölls av departementschefen att regeringen redan år 1970 fattat beslut om att Uppsala läns norra tingsrätt skulle upphöra senast den 1 januari 1975 och domsagan därvid förenas med domkretsen för Uppsala tingsrätt. Tillräckligt starka skäl för att frångå den tidigare bedömningen i vad avsåg domkretsindelningen i Uppsala län ansågs av departementschefen inte ha framkommit. Propositionen godtogs i denna del av en enhällig riksdag.

Efter riksdagsbeslutet år 1969 om den framtida domkretsindelningen har genom olika beslut av regeringen antalet domkretsar minskat från 137 den 31 december 1969 till 101 den 1 januari 1974. Inte i något av dessa fall har ort som är regionalt centrum tvingats att avstå från domstolskansli om i orten funnits tingsrätt som givit sysselsättning åt minst två domare. I några fall har domstolskansli inrättats på ort där sådant kansli inte funnits tidigare. Av de nuvarande tingsrätterna har ungefär hälften endast två ordinarie domare. Riksdagens uppfattning om behovet att behålla domstolarna med två domare har regeringen i hög grad beaktat. Till förhållandevis stor del har minskningen av antalet domstolar skett genom att domstolar med kansli på samma ort har sammanslagits.

Enligt föreliggande beslut av regeringen skall Uppsala läns norra tingsrätt upphöra senast den 1 januari 1975 och tingsrättens domkrets då förenas med Uppsala domsaga.

I en framställning till justitiedepartementet har länsstyrelsen i Uppsala län hemställt att beslutet om indragning av Uppsala läns norra tingsrätt ändras och att denna tingsrätt bibehålls i oförändrad omfattning. Länsstyrelsen anser att tingsrättens kansli bör förläggas till Tierp.

Med anledning av länsstyrelsens framställning kommer det inom justitiedepartementet att övervägas om det kan finnas lämpligt att ändra föreliggande beslut om den judiciella indelningen i Uppsala län. I avvaktan på resultatet av detta utredningsarbete kommer givetvis föreliggande beslut ej att verkställas.

I likhet med vad som gäller för Uppsala läns norra tingsrätt föreligger beslut av regeringen om indragningar av vissa andra domstolar i landet. Det gäller domstolar i Mjölby, Halmstad, Strömstad och Leksand.

Enligt min uppfattning föreligger ej skäl till ändring av det beslut som innebär att två domstolar med kansli i Halmstad slås samman.

När det gäller domstolarna i Mjölby, Strömstad och Leksand ämnar jag i likhet med vad jag anfört beträffande Uppsala läns norra tingsrätt låta domkretsfrågorna bli föremål för ytterligare överväganden inom

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

Nedansiljans tingsrätt, m. m.

Ang. domkretsindelningen i Uppsala län

Torsdagen den
25 april 1974

*Nedansiljans tings-
rätt, m. m.*

*Ang. domkrets-
indelningen i
Uppsala län*

justitiedepartementet.

Bortsett från de domkretsregleringar som jag nu har angett är några domstolsindragningar inte aktuella.

I sammanhanget vill jag också ta upp frågan om polis- och åklagardistriktsindelningen.

Som riksdagens ledamöter väl känner till är det inte bara på domstolssidan som indelningsändringar har varit aktuella. 1972 fattade riksdagen ett principbeslut om en minskning av antalet polis- och åklagardistrikt. Riksdagen överlät åt regeringen att besluta om de enskilda distriktssammanläggningarna i fråga om polisdistriktet. I fråga om den regionala polisorganisationen gjorde riksdagen det principuttalandet att län med ett eller två polisdistrikt borde sammanläggas med angränsande län till ett regionalt verksamhetsområde i polisiärt hänseende. Sådana sammanläggningar skulle dock beslutas av riksdagen.

Regeringen har hittills beslutat om sammanläggning av polisdistrikt i ett fall och om sammanläggning av åklagardistrikt i tre fall. Anledningen till att fler beslut om sammanläggningar inte har fattats under de drygt två år som har gått efter riksdagens principbeslut är främst den mycket negativa inställningen till distriktssammanläggningar både från ortsbefolkningen och från anställda vid myndigheter i de aktuella distrikten.

Det är väl bekant för riksdagens ledamöter att riksdagen i november förra året avlog ett förslag av regeringen om sammanläggning av Jämtlands län och Västernorrlands län till ett regionalt verksamhetsområde i polisiärt hänseende. Riksdagen visade genom detta beslut att den inte var beredd att fullfölja det principbeslut om den regionala polisorganisationen som den fattade 1972.

Mot bakgrund av de omständigheter som jag nu nämnt har regeringen funnit att sammanläggningar av polis- eller åklagardistrikt bör ske med större grad av restriktivitet än vad som tidigare förutsetts och föregås av ytterligare utredning och prövning.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! I min interpellation ansåg jag det ytterst angeläget att Uppsala läns norra domkrets får bibehållas. Med hänsyn till såväl folkmängd som arbetsvolym finns underlag för detta, förklarade jag. Domkretsen har 50 000 invånare, och det finns många domkretsar som har ett mindre befolkningsunderlag. Om man slår ihop Uppsala läns norra tingsrätt med Uppsala tingsrätt får man en domkrets på bortåt 200 000 invånare och med ett alltför stort geografiskt område.

Brottsutvecklingen, som visar en nedåtgående trend för riket i dess helhet, visar en motsatt trend i Tierps polisdistrikt, vars område sammanfaller med den norra domsagan. Arbetsbördan för åklagarmyndigheten i Tierp och antalet brottmål i tingsrätten kan därför inte förväntas nedgå.

Som stöd för min fråga till justitieministern åberopade jag också de uttalanden som i olika sammanhang gjorts om vikten av att gränserna för rättsväsendets olika verksamhetsområden sammanfaller. En sammanläggning av Uppsala läns norra domkrets med Uppsala domkrets skulle innebära att sambandet mellan rättsväsendets olika verksamheter bröts.

En indragning av Uppsala läns norra tingsrätt skulle därför inte gagna rättsväsendets verksamhet.

Nu säger justitieministern i sitt interpellationssvar, som jag ber att få tacka för, att man inom departementet är beredd att överväga en ändring av beslutet om den judiciella indelningen i Uppsala län. Jag är självfallet mycket nöjd med det beskedet, som inger mig en stark förhoppning om att vi i Uppsala län får behålla den norra domkretsen. Att regeringen också anser att sammanläggningar av polis- och åklagardistrikt skall göras med större grad av restriktivitet ser jag som en garanti för att såväl polis- som åklagardistriktet i Tierp kommer att bibehållas.

Jag tolkar justitieministerns svar så att han också är beredd att pröva förslaget om att flytta ut Uppsala läns norra tingsrätts kansli till Tierp, som ligger centralt till i området och är regionalt centrum för den norra länsdelen. Enligt den plan för rikets regionala utveckling som riksdagen har antagit skall ju till Tierp förläggas bl. a. administrativ verksamhet och mer kvalificerad service. Från länsmyndighetens sida har man också på olika sätt strävat efter att göra Tierp till basort för utvecklingen i norra Uppland. Ett led i denna utveckling vore att dit förlägga tingsrättens kansli. Det rör sig visserligen bara om 16 personer, men det skulle ändå utgöra ett välkommet tillskott till den differentierade sysselsättning som man eftersträvar.

Nu ligger Tierp i servicehänseende bland de fem sämsta av regionala centra i landet. Folkmängdsutvecklingen är heller inte tillfredsställande, och i fråga om yrken med stor andel högutbildade samt när det gäller inkomstnivån ligger man också dåligt till i jämförelse med rikets övriga regionala centra. Av interpellationssvaret framgår att inte någon ort som är regionalt centrum har tvingats avstå från domstolskansli, om det i orten har funnits tingsrätt som givit sysselsättning åt minst två domare. Nu har visserligen inte Tierp någon tingsrätt, men som jag nämnt finns det starka skäl för att ge Tierp kansliet för den norra domsagan. Det skulle vara till fördel för såväl den dömande instansen som för polis- och åklagarmyndigheten samt för den allmänhet som berörs. Jag hyser därför goda förhoppningar om att justitieministern tillmötesgår de önskemål som finns i denna fråga i Uppsala län.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är nästan så att också jag känner mig frestad att tacka för svaret. Jag tycker att det var ett utomordentligt svar på denna interpellation; jag uppfattar det ungefär som ett halvt svar på utskotts-majoritetens fråga till herr statsrådet.

Visserligen har vi inte fått klart besked om hur statsrådet tänker göra med de nämnda tingsrätterna i Mjölby, Strömstad och Leksand, men såvitt jag förstår är det ändå ett halvt tillmötesgående, när herr statsrådet säger att dessa frågor skall bli föremål för ytterligare överväganden inom justitiedepartementet. Jag vill än en gång understryka att jag verkligen uppskattar att herr statsrådet nu säger sig vilja ompröva tidigare beslut. Det styrker mig i den uppfattning som jag tycker att vi bibringades i justitiekommittén, nämligen att justitieministern själv innerst inne egentligen inte är så särskilt road av dessa sammanläggningsärenden.

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

*Nedansiljans tings-
rätt, m. m.*

*Ang. domkrets-
indelningen i
Uppsala län*

Torsdagen den
25 april 1974

*Nedansiljans tings-
rätt, m. m.*

*Ang. domkrets-
indelningen i
Uppsala län*

Som statsrådet själv sade måste en konsekvens av en omprövning bli att man också omprövar polis- och åklagardistriktsorganisationen. Jag noterar där att statsrådet verkligen klart säger ifrån att man måste ta ökad hänsyn till synpunkterna från både ortsbefolkningen och de anställda vid myndigheter i de aktuella distrikten. Det är just det vi också tycker att man skall göra när det gäller tingsrätterna.

Men i början av sin replik till mig sade herr statsrådet någonting som kanske inte var alldeles invändningsfritt. Justitieministern sade att departementet efter 1972 inte fattat beslut om några sammanläggningar. Men man fattade ett nytt beslut 1973 beträffande Nedansiljans tingsrätt, och i september 1973 fattade departementet också beslut om tingsrätten i Ljusdal. Även om dessa var förnyade beslut var det ändå ett beslutsfattande.

Utskottets vice ordförande rådde mig att ta kontakt med herr Hernelius för att klara ut problemen med initiativrätten. Jag skulle i detta sammanhang vilja säga att mig förefaller det som om det hade varit klokt av socialdemokraterna i utskottet att ta kontakt med departementet innan de gjorde sitt ställningstagande i utskottet. Det var onödigt att socialdemokraterna i utskottet skulle följa en annan linje än justitieministern gjort. Jag vill återigen understryka att en röst på reservationen i betänkandet innebär att herr statsrådet får mycket svårt att ompröva sitt beslut i varje fall när det gäller Leksand. Jag tycker inte att vi skall försätta honom i en så besvärlig situation.

Herr AUGUSTSSON (s):

Herr talman! Bara några ord om justitieministerns svar på interpellationen i denna fråga.

Enligt kungörelsen av den 28 september 1973 skulle sammanläggning ske av vissa domkretsar, däribland även Folkungabygdens domsaga, som har sitt säte i Mjölby. Representanter för Folkungabygdens domsaga uppvaktade på tisdagen i denna vecka vår justitieminister och fick då beskedet att ett klarläggande svar skulle ges i dag i samband med svaret på herr Hjorths interpellation. I vår domkrets har därför svaret i dag inväntats med spännt intresse. När justitieministern nu säger att domkretsfrågorna när det gäller domstolarna i Mjölby, Strömstad och Leksand liksom när det gäller Uppsala läns norra tingsrätt skall bli föremål för ytterligare överväganden, fattar jag det så att nedläggningar här ej längre är aktuella. Det var ett glädjande besked. Herr talman! Jag vill därför enbart uttrycka min tacksamhet över justitieministerns positiva svar i denna fråga.

Fru WIKLUND (c):

Herr talman! De riktlinjer som riksdagen 1969 drog upp för domstolsindelningen var liksom motsvarande reformer inom polis- och åklagarväsende motiverade av önskemålet . . . detta framgår också av utskottets betänkande — att skapa effektiva och rationella enheter inom rättsväsendet. Under den tid som förflutit sedan riksdagen antog dessa riktlinjer har erfarenheter vunnits av de sammanslagningar som skett. I viss mån har utvecklingen inom rättsväsendet men framför allt inom

andra samhällsorgan gått mot stora, centralt styrda enheter; detta har visat sig medföra nackdelar för de enskilda människorna, nackdelar som oftast överstiger fördelarna. När sådana erfarenheter har gjorts finns det anledning att vila på hanen innan ytterligare planerade sammanslagningar genomförs.

Vi anser det viktigt med livskraftiga orter i alla kommuner, och vi menar att man skall inte rycka undan befintliga arbetstillfällen för att sedan försöka konstruera nya. Dessa synpunkter bl. a. har varit vägledande vid centergruppens ställningstagande i utskottet, i frågan om indragning av Nedansiljans tingsrätt.

Fröken Mattson säger att det är omöjligt att lista ut vad majoriteten egentligen syftar till. Jag vill då bara svara att det rimligen inte kan vara så svårt att förstå att man vill få en ändring till stånd när man begär en översyn och omprövning av ärendet.

Domstolskanslierna har att handlägga en rad ärenden av administrativ natur. Det framstår som helt otillfredsställande att allmänheten, för att erhålla denna service, skall behöva färdas 10–15 mil. Man kan heller inte utesluta den negativa lokaliseringspolitiska effekt som en indragning av Nedansiljans tingsrätt kommer att innebära för Leksands kommun, vilket också mycket kraftigt underströks vid uppvaktningen inför utskottet av berörda kommuner – detta i synnerhet som Leksands kommun redan tidigare har blivit hårt drabbad av statliga koncentrationsåtgärder. De alldeles speciella ägodelningsförhållanden som råder inom berörda kommuner, och som kommer att ta längre tid i anspråk att lösa än beräknat, understryker också olämpligheten i att överföra Nedansiljan till Falu tingsrätt den 1 januari 1977.

Den nedåtgående trend i befolkningsutvecklingen som tidigare rådde i domkretsområdet och som också var anledning till att man lokalt accepterade det här förslaget – det framgick mycket klart vid den uppvaktning som skedde inför utskottet – har positivt förändrats. Detta tillsammans med det förhållandet att Siljansbygden är ett utpräglat turistområde, vilket föranleder ökade arbetsuppgifter för rättsväsendet, utgör ytterligare ett motiv för bibehållande av tingsrätten i Leksand. När dessutom utskottets ledamöter är medvetna om att andra planerade sammanslagningar måste omprövas anser jag det följdriktigt att redan nu begära en omprövning av 1969 års riktlinjer. Det framgår också klart av statsrådets svar att han är inne på samma tankegångar.

Tingsrätten i Strömstad, som även enligt planerna skall dras in, är ett exempel som visar hur angeläget det är med en omprövning av detta ärende. En indragning på ett ställe utgör ingen garanti för besparing. Ökade resurser krävs t. ex. i det nu aktuella fallet vid Falu tingsrätt.

Fröken Mattson varnar oss för att visa misstroende mot justitiedepartementets handlande. Jag vill då bara säga att vi ingalunda misstror justitiedepartementet, utan min enkla filosofi är: Om riksdagen har fattat ett beslut som senare visar sig inte vara särskilt välbetänkt finns det ingen anledning att envist hålla fast vid detta. Eller, som Dala-Demokraten skrev i sin ledare den 20 april: Avgörande är att det fattades ett felaktigt beslut. Därför bör också socialdemokraterna ändra inställning. – Det beslut som åsyftas är beslutet från 1969.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Torsdagen den
25 april 1974

*Nedansiljans tings-
rätt, m. m.*

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Fru Kristensson erinrar sig alldeles rätt vad som diskuterades vid mitt besök i justitieutskottet i december förra året när det var tal om Ljusdal. Det är helt riktigt att jag redan då framhöll att man givetvis måste beakta vad som ligger bakom 1972 års regionalpolitiska beslut.

Fru Kristensson vänder sig mot mitt påpekande att vi inte efter 1972 har fattat beslut om någon ny sammanläggning. Hon säger att vissa beslut har fattats – men i det ena fallet gick beslutet i den riktningen att man skulle skjuta på tidpunkten för beslutets ikraftträdande; i det andra fallet var beslutet en konsekvens av riksdagens ställningstagande när det gällde Ljusdal.

Vad jag skulle vilja framhålla utöver interpellationssvaret är att fru Kristensson har velat göra gällande att ett bifall till reservationen skulle innebära svårigheter för departementet när vi skall ta ställning till de redan fattade besluten. Jag vill gärna deklarerat att så har jag inte förstått reservationen, allra minst efter det anförande som fröken Mattson höll. Jag fick helt klart för mig att huvudsynpunkten som skiljer majoriteten och reservanterna åt ligger på det principiella planet, huruvida riksdagen skall återta sitt beslut om att delegera till justitiedepartementet att fullfölja tidigare fattade beslut. Den debatten skall jag inte lägga mig i, men jag vill säga att det nog är en missuppfattning om fru Kristensson tror att ett bifall till reservationen skulle av mig uppfattas så att det skulle försvåra ett ställningstagande i de fall där vi tidigare har fattat beslut men nu har för avsikt att göra en omprövning.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! I konsekvens med den deklaration som herr statsrådet nu har givit vill jag endast be att få återupprepa mitt yrkande om bifall till den vid justitieutskottets betänkande fogade reservationen.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill verkligen inte gå i polemik med justitieministern i denna fråga, eftersom det verkar som om vi vore ganska samstämmiga i vår uppfattning i själva sakfrågan.

Vad utskottsmajoriteten föreslår tycks av interpellationssvaret att döma vara föremål för överväganden i departementet, låt vara att vi i utskottet inte hade fått någon information om det. Det är ju glädjande att vi är på samma linje. Jag kan inte förstå vad det skulle finnas för anledning över huvud taget att rösta på reservationen, som är klart mera negativ till att man i ökad utsträckning skall kunna bibehålla tingsrätterna än vad majoriteten är.

När det gäller delegationsrätten vill jag återigen understryka att utskottsmajoriteten icke vill frånta Kungl. Maj:t den rätt att besluta som riksdagen har överlämnat till Kungl. Maj:t. Men vi vill med stöd av det beslut som riksdagen fattade 1969 få tillbaka frågan när det gäller att bedöma de modifierade riktlinjer som bör gälla för de fortsatta besluten med ett ökat hänsynstagande till de regionalpolitiska synpunkterna.

Jag vill be kammarrens ledamöter att innan ni avger ert votum återigen

läsa både utskottsmajoritetens förslag och reservationen, inte minst det avsnitt i reservationen där man menar att de regionalpolitiska synpunkterna inte har sådan tyngd att de motiverar ett annat ställningstagande när det gäller Nedansiljans tingsrätt än det Kungl. Maj:t har fattat. Jag skulle vilja att ni jämför det avsnittet med justitieministerns interpellationssvar. Då undrar jag om inte många kommer fram till den ståndpunkten att det som ligger närmast justitieministerns egen uppfattning torde vara utskottsmajoritetens hemställan.

Herr LARFORS (s):

Herr talman! Det kanske inte är så mycket att tillägga till den debatt som har förts här – i den har ju redovisats många olika synpunkter – men jag vill ändå säga några ord.

Jag vill börja med att ansluta mig till fröken Mattsons som jag tycker utmärkta redogörelse för reservanternas synpunkter i detta ärende. I hennes anförande klargjordes att en utskottsbeställning om översyn av riktlinjerna för domstolsindelningen och en plan för återstående indelningsärenden i princip måste innebära att bemyndigandet till Kungl. Maj:t återtas tills översynen av riktlinjerna och planen blivit framlagda för riksdagen på sätt som har begärts av majoriteten.

Även om jag helt instämmer i fröken Mattsons anförande måste jag på en punkt göra en liten korrigerig. Fröken Mattson förklarade sig inte vara någon grundlagsexpert och sade att jag skulle tala om initiativrätten. Det skulle kunna uppfattas som om jag vore en expert på våra grundlagar, och det måste jag omedelbart dementera – det är jag absolut inte.

Fru Kristensson sade i sitt anförande att utskottet inte hade diskuterat initiativrätten. Men jag vill erinra om att på det näst sista sammanträdet då vi behandlade detta ärende frågade jag om majoriteten ämnade använda sig av initiativrätten. Det svar som jag fick var inte entydigt, men jag ställde dock den frågan. Vid justeringssammanträdet diskuterade vi inte frågan om initiativrätten, det är riktigt, men då var ställningarna redan tagna och vi var mer eller mindre låsta i våra positioner.

Det jag nu anför är naturligtvis personliga synpunkter, men såvitt jag kan förstå har justitieutskottets majoritet vid behandlingen av detta ärende vidgat sin handläggning så att majoriteten har kommit att utnyttja utskottets initiativrätt. Jag tycker att detta är en mycket väsentlig fråga, och det skadar inte att vi vid något tillfälle talar om den här i riksdagen.

Som tydligt framgår av betänkandet hade utskottet att behandla Kungl. Maj:ts i propositionen 1 år 1974 gjorda framställning om anslag till byggnadsarbeten för domstolsväsendet och en i anledning härav väckt motion. I propositionen äskas bl. a. anslag på 5,7 miljoner kronor för om- och tillbyggnad av domstolsbyggnaden i Falun, som därigenom skulle få det lokaltillskott som erfordras för att Kungl. Maj:ts beslut den 27 april 1973 om sammanläggning av Nedansiljans tingsrätt med Falu tingsrätt skulle kunna genomföras. I motionen hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att beslutet om upphörande av Nedansiljans domsaga måtte upphävas.

Mot denna bakgrund har utskottsmajoriteten i betänkandet nr 9 föreslagit bifall till propositionens anslagsframställning. Men vad gäller

Torsdagen den
25 april 1974

*Nedansiljans tings-
rätt, m. m.*

motionens hemställan - att beslutet om upphörande av Nedansiljans domsaga skulle upphävas - föreslår utskottsmajoriteten varken bifall eller avslag. I stället ger man i anledning av motionen Kungl. Maj:t till känna någonting helt annat. Man vill ha en allmän översyn av 1969 års riktlinjer för landets indelning i domsagor och vidare en plan över ännu återstående domsagoregleringar. De så beställda riktlinjerna och även planen skall utan dröjsmål föreläggas riksdagen.

Det är här jag börjar undra om inte utskottsmajoriteten utnyttjat utskottets initiativrätt. Med en framställning om ett byggnadsanslag och en motion som kräver riksdagens medverkan att begära upphävandet av ett regeringsbeslut om sammanläggning av ett par domstolar som underlag har utskottsmajoriteten kommit fram till en beställning hos Kungl. Maj:t om översyn av riktlinjerna för landets indelning i domkretsar.

Sedan 1971 har riksdagens alla utskott initiativrätt i frågor som hör till deras kompetensområden. Vad som är märkligt i det nu föreliggande ärendet är att justitieutskottet med minsta möjliga majoritet utnyttjat initiativrätten, nämligen med åtta röster mot sju.

Såvitt jag har kunnat förstå av förarbetena till grundlagsändringen 1970-1971 är det nog inte så man tänkt sig användandet av utskottets initiativrätt. Konstitutionsutskottet anförde också i sitt utlåtande 1970:27 att det förutsatte "att de nya befogenheterna skall begagnas med samma varsamhet, som iakttagits av de utskott som har självständig initiativrätt enligt nuvarande ordning". Konstitutionsutskottet uttalade vidare: "Ärenden bör framdeles liksom hittills normalt väckas genom proposition eller motion, och politisk enighet bör eftersträvas i de fall där initiativ kommer i fråga."

Det är klart att man kan ha olika bedömningar i sådana här frågor, men jag tror knappast att man kan påstå att någon politisk enighet i detta fall föreligger om att utnyttja utskottets initiativrätt när det skett med åtta röster mot sju. Utskottets majoritet befinner sig också långt ifrån vad Malmgren-Sundberg-Petrén säger i sina kommentarer till Sveriges grundlag om att politisk enighet har ansetts värd att eftersträva i de fall ett utskottsinitiativ kommer i fråga. Om man mera allmänt i utskotten tillämpar sin initiativrätt på sätt som nu har skett i justitieutskottet innebär det kort och gott att man öppnar en tredje generell väg för att initiera riksdagsärenden.

Om jag hade varit en av de kammarledamöter som en gång ställde sig bakom grundlagberedningens förslag i denna del eller hade varit med om att antaga konstitutionsutskottets utlåtande 1970, skulle jag mycket noga tänka mig för innan jag i dag lade min röst för justitieutskottets förslag i den kommande voteringen. Jag skulle nämligen tycka att jag i så fall redovisade en helt annan inställning till hur utskottets initiativrätt skall användas än den som återfinns i konstitutionsutskottets utlåtande 1970:27.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag besvärar kammaren igen, men några ord till herr Larfors vill jag gärna säga.

När det först gäller anslagsfrågan bör det kanske uppmärksammas att utskottsmajoriteten i och för sig ställer de medel till förfogande som har begärts, men utskottet uttalar att anslaget enbart får användas för Falu tingsrätts behov och inte för att täcka kostnader som en sammanläggning av Nedansiljans tingsrätt med Falu tingsrätt skulle medföra.

När det gäller den omstridda initiativrätten är det riktigt, som herr Larfors sade, att han i utskottet ställde frågan om inte detta är att betrakta såsom ett ianspråktagande av initiativrätten. Jag minns inte riktigt vad jag svarade, men jag ställde mig som jag minns litet undrande. Sedan kom frågan inte vidare upp. Den fullföljdes inte och den analyserades inte. Jag uppfattade det så att frågan hade fallit.

Jag vidhåller, herr talman, vad jag förut sade. Eftersom utskottsmajoriteten inte ville ta ställning i det konkreta fall som framförts i motionen och föreslår att riksdagen skulle upphäva Kungl. Maj:ts beslut att sammanlägga Nedansiljans tingsrätt med Falu tingsrätt, så var vår metod att lösa detta praktiska problem ett sätt att undvika att ändra på beslutet beträffande delegationsrätten men ändå kunna klara problemet. Jag vill fråga herr Larfors: Om det funnits en reservation i detta ärende, skulle herr Larfors då ha betraktat reservationen såsom stridande mot initiativrätten?

För övrigt tycker jag inte vi skall ta så stora ord i vår mun när det gäller initiativrätten. Den har varit föremål för diskussion förut. Jag vet inte riktigt hur det var i skatteutskottet 1972, när socialdemokraterna ensamma bestämde att man skulle höja arbetsgivaravgiften i stället för mervärdeskatten. Det var ett klart initiativ. Beslutet fattades, om jag inte minns fel, med enkel majoritet. Om vi skall gå till hävderna kan vi nog hitta exempel som vi kan använda oss av på ömse håll.

Som jag ser det, herr talman, är ändå det viktiga hur vi löser det praktiska problemet och vilken inställning vi har till fortsatta sammanslagningar av tingsrätter. Där konstaterar jag åter att i varje fall utskottsmajoriteten, justitieministern och kanske ytterligare några av talarna från regeringspartiet har varit positiva till att man nu skall ta ökade hänsyn till regionalpolitiska synpunkter, vilket, som justitieministern själv säger, kan leda till en omprövning av tidigare fattade beslut. Det är det väsentliga och det för mig glädjande.

Herr LARFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar utskottets ordförande för bekräftelsen på att jag ställde frågan om initiativrätten i utskottet. Det gläder mig mycket att jag fick det bekräftat.

Jag har försökt bevisa att utskottet med utgångspunkt i ett byggnadsanslag och i en motion om indragning av Nedansiljans tingsrätt, vari inte nämns ett ord om någon utredning av det slag som utskottet stannat för, har hamnat i den situationen att utskottets initiativrätt har tagits i anspråk.

Fru Kristensson frågade mig hur jag skulle ha sett på det hela om det funnits en reservation med samma lydelse. Mitt svar blir att det då inte ankommit på mig att fatta beslut. Då hade det blivit talmannen som fått göra en bedömning, eftersom det varit fråga om en reservationsskrivning.

Torsdagen den
25 april 1974

*Nedansiljans tings-
rätt, m. m.*

Men det hade måhända medfört att saken blivit bättre klarlagd.

Herr BOO (c):

Herr talman! Ett regionalpolitiskt handlingsprogram bör omfatta samtliga inslag av sysselsättningsåtgärder, service m. m. som är avgörande för en positiv utveckling i alla län eller regioner. Alla människor i olika delar av landet bör, som många gånger framhållits, tillförsäkras likvärdiga levnadsbetingelser. Skall denna målsättning infrias är det enligt centerens uppfattning nödvändigt att också på alla områden inom länet bevara och stärka servicen och utveckla näringslivet. Härvid bör en sammanvägning göras av alla aktiviteter och en prövning ske från olika utgångspunkter. Ett samspel måste eftersträvas så att insatserna inte verkar åt olika håll.

I föreliggande utskottsbetänkande behandlas den samhällsservice som landets indelning i domkretsar utgör. Det beslut som innefattas i 1969 års riktlinjer har efter Kungl. Maj:ts beslut i konkreta fall befarats bli till stor nackdel för de områden som skulle drabbas av indragning.

Det gäller alltså att göra en analys, och en sådan analys för det i motionen aktualiserade området Nedansiljan visar att en indragning skulle vara till stor nackdel. Icke minst kommunerna inom området har ju vid olika tillfällen redovisat detta. Det har nämnts här tidigare att befolkningsutvecklingen inom Nedansiljan tidigare var negativ, att den under de senaste åren stabiliserats och att man borde kunna förvänta en positiv utveckling. Mittenpartiledamöterna från Dalarna har därför i motionen 966 till årets riksdag föreslagit att Kungl. Maj:ts beslut om indragning av Nedansiljans tingsrätt måtte upphävas. Utskottet har nu vidgat — jag vill understryka ordet vidgat — detta förslag till att också gälla en översyn av 1969 års riktlinjer och att i avvaktan på denna översyn indragning av Nedansiljans tingsrätt inte skall ske.

Denna inställning hos utskottet hälsas i Dalarna med stor tillfredsställelse. Att samstämmigheten i länet är bred framgår av, vilket har nämnts tidigare, att regeringsorganet Dala-Demokraten livligt har understrukit att utskottets ställningstagande bör stödjas. Tidningen har uppmanat de socialdemokratiska riksdagsledamöterna från Dalarna att rösta för utskottet, och någon av dem har också medgivit att han har för avsikt att göra så.

Inom centern ser vi det som mycket angeläget att alla åtgärder vidtas för att stärka och samordna utvecklingen i länet. Som utskottet framhåller, bör självfallet — det vill jag understryka — medel ställas till förfogande för till- och ombyggnad av tingshuset i Falun. Det är en angelägen sak, även utan någon ändring av domkretsindelningen.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att be justitieministern om några kompletterande uppgifter i anslutning till det interpellations-svar som han nyligen lämnat till herr Hjorth. Får jag tolka svaret så att statsrådet är beredd att låta en översyn gälla också Nedansiljans domkrets och att verkställandet av det beslut som fattats beträffande tingsrätten där

får anstå tills vidare? Skulle statsrådet rent av vara beredd att låta Nedansiljans tingsrätt bestå under en tid som i dag inte kan anges, om den översyn som departementet skall göra visar att detta vore lämpligt? Det skulle glädja mig om den tolkningen av vad som sägs i svaret är riktig. Jag hoppas också att de rader som finns i slutet av svaret till herr Hjorth kan innebära att Malungs polisdistrikt får finnas kvar tills vidare.

Herr talman! Jag ber om överseende från både kammarens och justitieministerns sida med att jag nu passar på tillfället att säga ytterligare några ord.

Framför allt var det några synpunkter som framfördes av utskottets talesman fru Kristensson som gjorde mig fundersam. Majoriteten uttrycker sig enligt min mening mycket oklart i sin skrivning. Utskottet skriver: "Som utskottet då framhöll kan de ovan nämnda regionalpolitiska besluten som statsmakterna fattade 1972 och 1973 föranleda ett bibehållande av de efter den 1 januari 1974 bestående tingsrätterna i något större utsträckning än som tidigare kunnat förutses." Det vore intressant att få veta vad som menas med uttrycket "i något större utsträckning". Det är angeläget att veta detta med tanke på att man vill att Kungl. Maj:t skall göra en översyn enligt 1969 års riktlinjer för landets indelning i domsagor.

Utskottets talesman fru Kristensson uttrycker sig mycket försiktigt. Efter vad jag förstår tycker hon inte att Kungl. Maj:t bedrivit sammanläggningen på något anmärkningsvärt hårt sätt. Därigenom blir utskottets skrivning än mer förvånande. Utskottsmajoriteten gör inte något ställningstagande till Nedansiljans tingsrätt. Därvidlag säger man att det är departementet som skall besluta. Utskottsmajoriteten litar tydligen på departementschefen och att han skall behandla dessa frågor med stor restriktivitet, vilket han också -- tydligt här i dag -- sagt sig ämna göra. När man lyssnat på vad justitieministern sagt i dag och läst vad både utskottsmajoritetens representanter och reservanterna har skrivit, verkar det som om utskottsmajoriteten närmast sökt strid för stridens egen skull; man tycker att här hade funnits plats för en samskrivning.

Om jag fattade fröken Mattson rätt här i dag, fanns det emellertid inte någon plats för en sådan, utan majoriteten ville gå sin väg och lägga fram det föreliggande utskottsbetänkandet. Det verkar i högsta grad som om utskottsmajoriteten efter vad justitieministern sagt här i dag slår in öppna dörrar. Om jag tolkat justitieministerns anförande rätt -- jag hoppas dock på ett ytterligare förtydligande i dessa frågor -- kommer det att bringa glädje i Dalarna.

En sak som också förvånat mig är att utskottet utnyttjat sin initiativrätt i detta sammanhang.

Jag har fattat reservanternas yttranden så att det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut i fråga om landets indelning i judiciellt hänseende, men med tanke på vad justitieministern framhållit i sitt interpellationssvar här i dag och på vad fröken Mattson sagt litar jag på att departementet med största restriktivitet kommer att handla i dessa frågor. Av den anledningen anser jag mig kunna yrka bifall till reservationen.

Torsdagen den
25 april 1974

*Nedansiljans tings-
rätt, m. m.*

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag skall försöka komplettera mitt interpellationssvar något. När det gäller de domkretsar, i fråga om vilka beslut av Kungl. Maj:t om en sammanläggning redan föreligger, framgår tydligt av skrivningen att jag beträffande ett fall – Halmstad, där man har två kanslier i samma stad -- inte finner något skäl att ändra beslutet, åtminstone såvitt jag kan bedöma i dag.

När jag sedan i interpellationssvaret säger att jag beträffande domstolarna i Mjölby, Strömstad och Leksand avser att göra ytterligare överväganden, då ligger givetvis i detta att dessa överväganden kan leda till att man upphäver det fattade beslutet. Men det måste först ske en prövning av detta.

När det gäller polis- och åklagardistriktet finns det inte några beslut som skall träda i kraft, liksom inte heller när det gäller de domkretsar där det föreligger utredningar men där det ännu inte fattats något beslut av Kungl. Maj:t. På dessa områden har jag således inte något fall som är aktuellt att ta upp.

Naturligtvis måste jag göra den lilla reservationen -- det gjorde jag för övrigt redan i december när vi diskuterade Ljusdal -- att ingen kan förutse framtiden. Ingen kan nu avge en så fast deklARATION att det inte i framtiden kan uppkomma situationer då det framstår som önskvärt och behövt -- och med hänsyn till befolkningen rimligt -- att göra ändringar av det ena eller andra slaget. Men jag vill ännu en gång understryka att så långt jag kan överblicka läget i dag har jag inte något aktuellt fall som kan bli föremål för behandling i departementet.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Herr talman! Jag vill tacka herr justitieministern för de senaste kompletterande uppgifterna. Jag tolkar dem i positiv anda för Dalarnas del.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Till slut vill jag bara konstatera att utskottets majoritet och herr statsrådet är överens i sakfrågan. Däremot menar reservanterna att något ändrat ställningstagande från Kungl. Maj:ts sida när det gäller Nedansiljans domsaga inte är motiverat. Detta skulle jag vilja säga som en konklusion av debatten.

Sedan skulle jag för herr Karlsson i Malung ändå vilja framhålla att vi först i dag har fått reda på statsrådets inställning till dessa frågor. Det har alltså saknats förutsättningar i utskottet att ta hänsyn till synpunkter som först i dag redovisats.

Herr Karlsson i Malung kritiserade utskottet för att vi inte kunde finna möjligheter till en samskrivning. Det tycker jag också var synd. Jag tror att många socialdemokrater i utskottet egentligen innerst inne delar justitieministerns uppfattning. Det är alltså beklagligt att det inte gick att få en samskrivning i de här frågorna.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! I likhet med fru Kristensson vill jag ge min syn på hur man skall sammanfatta denna diskussion. Denna sammanfattning har väl

Torsdagen den
25 april 1974*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

justitieministern praktiskt taget redan gjort. Vi vill slå vakt om de möjligheter som givits till justitieministern och departementet att självständigt ta ställning i den här frågan. Det är av rent formella skäl vi ansett oss behöva yrka avslag på motionen — alltså beträffande delegationsrätten.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fröken Mattson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Mattson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten A röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fröken Mattson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	161
Nej	—	160
Avstår	—	1

Punkten B

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10 Fortsatt giltighet av den s. k. terroristlagen, m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 12 i anledning av propositionen 1974:55 med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1973:162) om särskilda åtgärder till förebyggande av vissa våldsdåd med internationell bakgrund jämte motioner.

I propositionen 1974:55 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden för den 28 februari 1974, föreslagit riksdagen att bifalla i propositionen framlagt förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1973:162) om särskilda åtgärder till förebyggande av vissa våldsdåd med internationell bakgrund.

I propositionen hade föreslagits att den s. k. terroristlagen skulle få fortsatt giltighet till utgången av juni 1975.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1974:1625 av herr Sjöholm m. fl. (fp) vari hemstälts att riksdagen skulle dels avslå propositionen 1974:55, dels begära förslag till de

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

ändringar i utlänningslagen som erfordrades för bekämpande av vissa våldsdåd med internationell bakgrund, dels ock besluta ge Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts om internationella överenskommelser inom ämnesområdet samt

1974:1641 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställt att riksdagen skulle avslå propositionen 1974:55 om förlängning av lagen (1973:162) om särskilda åtgärder till förebyggande av vissa våldsdåd med internationell bakgrund.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen med avslag på motionen 1974:1625, yrkandena A och B, och motionen 1974:1641 skulle bifalla propositionen 1974:55,

B. att riksdagen beträffande internationella överenskommelser om sanktioner mot terrordåd skulle avslå motionen 1974:1625, yrkande C.

Reservation hade avgivits av herr Pettersson i Västerås (vpk) som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1641 och i anledning av motionen 1974:1625, yrkandena A och B, skulle avslå propositionen 1974:55.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Det har gått ungefär ett år sedan den s. k. terroristlagen antogs av riksdagen. Vänsterpartiet kommunisterna gick emot den av en rad skäl, som vi återigen åberopar i motionen 1641 som nu föreligger till behandling.

Vi kritiserade den obestämdhet som var kännetecknande för lagförslagens formuleringar.

Vi kritiserade utvidgningen av de särskilda möjligheterna till telefonavlyssning och brevkontroll.

Vi kritiserade lagens mångfald av kautschukparagrafer.

Vi påpekade också att det redan fanns lagliga möjligheter och befogenheter att gå till attack mot terrorism och att lagen följaktligen inte kunde betraktas som nödvändig.

Dessa invändningar kvarstår när man nu går in för att förlänga lagen. Vi yrkar därför avslag på förlängningen, av samma skäl som gällde för oss i fjol.

Vi anser att terroristlagen är en farlig lag – inte främst för de s. k. terroristerna utan för rättssäkerheten i vårt eget land. Nu sägs det att lagen har använts med stor restriktivitet och att listan på s. k. presumtiva terrorister inte inrymmer mer än ett sextiotal personer. Inte fler än nio personer har utvisats, och de särskilda spaningsåtgärderna har inte använts i något fall.

Men då måste man ju fråga sig: Behöver vi ha den här undantagslagen, som innehåller så många luddiga formuleringar och som kan användas inte bara mot utländska medborgare utan indirekt också mot svenskar, som av en eller annan anledning har umgänge eller kontakter med människor som är med i någon svartlistad organisation?

I fjol nämndes två organisationer, Ustasja och Svarta september. I

Torsdagen den
25 april 1974*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

årets proposition har – vilket vi också påpekar i motionen – begreppet Svarta september förvandlats till "vissa palestinska organisationer".

Att lagen hittills har använts med en viss restriktivitet ger ingen garanti för framtiden. Det är fortfarande innehållet som måste granskas, och det har inte förändrats. Invändningarna har fortfarande sin giltighet.

Det allvarligaste är att man sätter den grundläggande principen om individuell ansvarighet ur spel. Principen är ju att man blir misstänkt som presumtiv terrorist inte genom handlingar man begår utan genom att man har anknytning till viss organisation. Det är något helt nytt i svenskt rättsväsen och svensk lagstiftning.

Regeringen skall svara för urvalet av svartlistade organisationer. Det är betryggande endast om man till 100 procent litar på regeringens omdöme. Och även om man gjorde det, finns det ju ingenting som säger att vi inte kan få en annan, mera reaktionär regering, som skulle kunna fylla på den här listan och fullt ut använda lagens alla möjligheter.

Nu gäller lagen, har det försäkrats, Ustasja, Svarta september och den japanska organisationen Röda armén. Vad avser Svarta september är man inte ens säker på att den organisationen finns i sinnevärlden. Den japanska organisation som nämns har aldrig haft någon verksamhet på skandinavisk botten.

Kvar står Ustasja som i hög grad är en realitet, men för den sakens skull hade man inte behövt stifta en lag som väckt oro i så vida kretsar och som ger så mycket utrymme att slå åt olika håll, så mycket utrymme för subjektiva värderingar. Mot Ustasjarörelsen i Sverige borde för länge sedan ha satts in de "hårdare tag" som man från höger så ofta kräver i polisiära sammanhang. Men det hade kunnat göras utan terroristlagen, eftersom denna fascistgrupp sedan länge varit känd och har utmärkt sig bl. a. för terror och mord mot sina jugoslaviska landsmän här i Sverige.

Men genom terroristlagen kommer man inte åt denna fascistiska grupp, eftersom det här handlar om folk som sedan länge har befunnit sig i Sverige, som har fått politisk asyl här och som i många fall redan är svenska medborgare.

Ustasja användes av regeringen för att rättfärdiga lagens tillkomst, men lagen är i det fallet, som jag påpekade, ett ganska trubbigt vapen. Däremot är lagens konstruktion sådan att den med större framgång kan användas mot exempelvis personer som kan misstänkas vara med i eller ha kontakter med den palestinska befrielseörelsen.

Herr talman! Terrorism är ett svepande, vidsträckt begrepp. De maktägande i de länder som behärskas av fascistiska diktaturer, styrda av den amerikanska imperialismen, ser naturligtvis sina länders befrielseörelser som ett utslag av terrorism. Det är ingenting nytt. De har intresse av att utmåla folkens berättigade kamp som ett utslag av desperat terrorism.

De verkliga terroristerna i dagens värld är exempelvis Nixon och hans mördarband i Washington, som under årtal har gått fram som mordänglar i Sydostasien. Det är juntan i Chile. Det är andra oligarkiska fascistregimer i Latinamerika, som varje dag firar orgier i grymhet och verklig terrorism mot sina folk. Men de omfattas inte av den svenska terroristlagen, utan kan möjligen skyddas av den och ha nytta av den på olika sätt.

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

Regeringens lista innehåller, som jag nämnde, tre organisationer. Den diffusa organisationen Svarta september är med, men i propositionen finner man också den svepande formuleringen "vissa palestinska organisationer". Det inger oro hos oss och hos arabiska medborgare och palestinier som på olika sätt verkar för sina folks intressen i strid mot Israels aggressionspolitik.

Det är betecknande för inkonsekvensen i det här sammanhanget att regeringen inte med ett ord nämner den typ av terrorism som utvecklas av den israeliska staten. Över hela världen – senast i vårt grannland Norge – härjar israeliska mordänglar, dömer sina offer utan rättegång och företar brutala exekutioner innan de återvänder hem och tas emot som hjältar.

Mordet i Lillehammer i Norge var ett upprörande exempel på den statsunderstödda terrorism som utövas av Israel med folk som utbildas på hemmaplan och sedan skickas ut och opererar med hjälp av Israels ambassader. Det mordet, herr talman, hade lika gärna kunnat ske i Sverige, och jag är säker på att trots vår terroristlag hade inte mördarbandet stoppats på Arlanda. Terroristlagen är nämligen enögd. Den riktar sig inte åt det hållet. Den israeliska underrättelsetjänstens organ Shin Beth och Mossad, som rätteligen borde finnas på regeringens lista, finns inte där.

Så ligger det alltså till. Skulle man vara konsekvent, borde inte bara israeliska organisationer i Sverige utan också de israeliska statsorganen ligga i toppen på regeringens svarta lista. Här handlar det ju om statsunderstödd mord- och terroristverksamhet i stor skala.

Allt det här – luddigheterna, inkonsekvenserna – gör att vi betraktar terroristlagen med lika stor misstro i år som i fjol.

Terrorism är ingen företeelse som vi vill försvara. Vi tar avstånd från den individuella terrorn som ett oacceptabelt kampvapen även när den säger sig tjäna en god sak. Terrorism och mord på svensk mark måste självfallet förhindras. Det har vi utan att tveka sagt tidigare, och det kan vi upprepa än en gång för undvikande av demagogiska beskyllningar från lagens anhängare. Men detta är problem som man inte löser genom en lag som sätter rättssäkerheten i fara och inför den främmande principen att en persons anknytning till viss organisation också innebär att han automatiskt misstänks för att vara terrorist, för att vara brottsling.

Det fanns redan före terroristlagen en hel arsenal av lagparagrafer. Redan tidigare gav utlänningslagens 34 § stort utrymme för avvisning eller inskränkning av friheten för utlänning som kunde misstänkas för brott och brottsligt uppsåt. Och utan terroristlag kan häktning vidtagas när misstanke om brott föreligger. Man har möjligheter att utfärda reseförbud, att göra husrannsakan. Det finns lagar mot människorov, olaga tvång, olaga hot, sabotage, flygplanskapning osv. Det finns redan utan terroristlag möjligheter till telefonavlyssning, rätt att öppna brev osv. Men skillnaden är ju att dessa lagar gäller alla. Terroristlagen riktar sin udd mot utlänningar, och det är i sig motbjudande.

I den rapport som kommissionen för förebyggande av politiska våldsdåd lade fram i fjol före lagens tillkomst hette det att föreslagen måste betraktas som extraordinära. Man hoppades att svenskarna skulle

Torsdagen den
25 april 1974*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

svälja lagförslaget utan större larmande, eftersom lagen framför allt riktar sig mot utlänningar. I rapporten hette det bl. a.: "Vi kan inom landet vänta oss en enhällig uppslutning kring åtgärder som kan antas utgöra effektiva vapen i kampen mot terrorismen, så länge åtgärderna inte i väsentlig grad inkräktar på enskilda medborgares grundläggande fri- och rättigheter."

Det var alltså, som jag ser det, en cynisk spekulering i att svenska folket skulle vara så egoistiskt att man inte brydde sig om konsekvenserna, bara de inte drabbade en själv. Som bekant blev det inte så. Lagförslaget möttes av en hård opinionsstorm, som sträckte sig långt in i både socialdemokratiska och borgerliga led.

I utskottets betänkande den här gången heter det att man med de erfarenheter man nu har ännu inte kan avge några säkra omdömen om verkningarna av denna lagstiftning. Men så följer i nästa mening: "Det förhållandet att ett antal personer med viss anknytning till Sverige ansetts böra avvisas om de kommer hit och att rikspolisstyrelsen funnit anledning att med stöd av terroristlagen begära utvisning av ett antal personer talar dock, som föredragande statsrådet framhåller, för att lagen svarar mot ett faktiskt behov."

Jag tycker att detta är ett ganska fantastiskt exempel på cirkelbevisning. Här konstruerar man alltså en lag med mycket vaga och tänjbara formuleringar som gör att människor utan bevisning kan stämplas som "presumtiva terrorister" därför att de kan "antas" eller "befaras" ha sympatier eller "verka för" grupp eller organisation som uppfattas som terroristisk. Sedan anser man lagens nödvändighet vara bevisad genom att just de kritiserade gummiparagraferna kunnat användas. Med samma krav på logik skulle man faktiskt kunna konstruera vilken tänjbar och snårig lag som helst och sedan säga att den var nödvändig därför att den har använts.

Vi anser fortfarande att lagen inte är nödvändig och har följaktligen motionerat om avslag på dess förlängning. Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen av herr Pettersson i Västerås.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! När det gäller herr Lövenborgs anförande kan jag instämma i en del och ta avstånd från en del. Jag är ense med honom beträffande de rättsliga aspekterna på denna lag. Men jag tycker att hans anförande skulle ha vunnit om han hade utelämnat en del av de politiska synpunkter som han här anförde.

Det är alldeles självklart – och behöver inte framhållas – att vi skall skydda oss mot våldsdåd, inte minst mot de avskyvärda former av våldsdåd med internationell bakgrund som tyvärr har blivit vanliga. Men frågan är *hur* vi skall skydda oss.

Vi är nu några liberaler som har formulerat saken på det sättet, att man kan inte värna rättssamhället genom att förgå sig mot de principer som rättssamhället är uppbyggt på, och det är vad vi menar att man gör i detta fall. En av dessa principer är nämligen att för att man skall göra rättsliga ingrepp mot en person måste man ha åtminstone misstanke om brottslig verksamhet när det gäller den personen. Misstanken skall alltså

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

riktas mot just den personen.

Vi godtar i dag i ett rättssamhälle inte principen att man skall kunna bli, som det heter på engelska, "guilty by association". Att man skall anses vara brottslig därför att andra personer antas vara brottsliga och att ingrepp skall kunna göras på den grunden, det är en princip som är främmande för våra rättstraditioner. Riksåklagaren har också i ett remissyttrande uttalat att terroristlagen i det avseendet strider mot de rättstraditioner som är våra.

Den princip som man nu ämnar godta innebär konkret att man skall kunna göra mycket djupgående rättsliga ingrepp mot en person därför att han antas tillhöra en organisation som man i sin tur antar har brottsliga avsikter. Det är således två antaganden man gör, och man behöver inte ens anta att den person som man gör ingrepp mot är misstänkt för någonting, utan det är två antaganden som är utanför den här personens räjong så att säga, och då kan man genomföra kroppsvisitation, telefonavlyssning, brevöppning och annat. Det är sannerligen betänkligt.

Man behöver alltså inte ens misstänka själva personen för att ha brottsliga avsikter. Detta anser jag vara ett övergrepp, och jag vill gärna fråga dem som skall tala för utskottet om de verkligen godtar att det kan komma att inträffa att en helt oförvitlig människa blir utsatt för dessa djupgående ingrepp som jag nu talar om. Jag vill också fråga utskottets talesmän om de ändå inte godtar den princip som jag hoppas vi varit eniga om, att det är bättre att tio syndare går fria än att man vidtar rättsliga åtgärder mot en enda som är oskyldig. Och är vi ense om den principen tycker jag att det skulle vara svårt att försvara den här lagen.

Den tyngst vägande invändning som vi motionärer från folkpartiet -- Hans Petersson, Torkel Lindahl och jag -- har gjort är just denna att det här helt strider mot de rättsprinciper som vi har i vårt land och som vi kanske är litet stolta över ibland. Dessutom skulle vi vilja ha, som vi säger i vår motion, en översyn av utlänningslagstiftningen. Det kan ju hända att när den här typen av våldsbrott med internationell bakgrund dess värre blivit allt vanligare borde man se över utlänningslagstiftningen. Det vore bättre att man gjorde det och alltså såg över den normala lagstiftningen än att man skapar en undantagslagstiftning, som väl alltid måste framstå som dubiös i ett rättssamhälle.

Dessutom har vi menat att riksdagen borde ge Kungl. Maj:t till känna vikten av ett förbättrat och fördjupat samarbete på internationellt plan för att komma åt den här typen av brottslighet, som just kännetecknas av att vara internationellt betingad. Det pågår visserligen ett sådant arbete, men där finns ytterligare mycket att göra.

Nu skulle jag, herr talman, gärna vilja yrka bifall till motionen, som vi tycker är bra. Men jag är väl medveten om det hopplösa i att ställa ett sådant yrkande i denna församling, som har att inregistrera färdigsydda åsikter, så jag kommer inte att göra det. Däremot yrkar jag bifall till reservationen, för den är värdefull, eftersom den ändå slår fast det väsentliga i detta sammanhang, nämligen att man skall avslå kravet på förlängning av denna lag, som icke är förenlig med våra rättsprinciper.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Herr talman! När vi i fjol antog den s. k. terroristlagen uttryckte flera talare sin olust över att vi hade känt oss nödsakade att anta den lagen. Och helt naturligt känner man olust när man konstaterar att internationell kriminalitet och terror har trängt in över våra gränser. Jag vill också påstå att det inte finns någon större entusiasm hos oss när vi i dag, säkerligen med stor majoritet, kommer att förlänga lagens giltighetstid ett år. Men vi anser det vara nödvändigt att göra det.

I justitieutskottet är det bara kommunisternas representant som har ställt sig vid sidan om och yrkat avslag på propositionen 55. Det förvånar mig för all del inte att vpk har den inställningen. Det är inte att begära att man från det hållet skall ändra uppfattning så radikalt från det ena året till det andra. Som vi vet målade kommunisterna förra året upp en bild av det skräckregemente som skulle komma att föras från svensk sida mot utlänningar och invandrare efter lagens genomförande. Jag påstår också att kommunisterna lyckades i sitt uppsåt att skapa en viss oro bland dessa kategorier människor. Vid sidan om vpk fanns det också andra skrämselfrögrupper som argumenterade mot lagen om särskilda åtgärder till förebyggande av vissa våldsdåd med internationell bakgrund.

I fjolårets debatt var det inte herr Lövenborg som talade för kommunisterna. Det var en annan representant för kommunistiska partiet som gjorde det och som betecknade den lag vi då antog som något av det allra värsta som hade beslutats här i riksdagen. Även herr Sjöholm sade den gången att den 6 april 1973 – jag har för mig att det var den dagen vi antog terroristlagen – skulle man rätteligen hissa flaggan på halv stång. Både kommunistiska partiets talesman och herr Sjöholm såg alltså den gången mycket mörkt på utvecklingen. Det hedrar herr Sjöholm att han varken förra året eller i dag har tagit till sådana brösttoner eller använt sådana formuleringar som skulle ha motiverat ett ingrepp av herr talmannen. Det gjorde däremot herr Lövenborg. Kommunisterna är i dag precis lika enögda som de alltid varit när de diskuterat sådana här frågor. De ser bara felet på den ena halvan i världen; på den andra halvan gör man inga misstag.

Jag vill nu påstå att denna lag ändå ger oss sådan trygghet att vi kan anta en förlängning av lagen ett år. Det skräckregemente som det i fjol sades att regeringen och polisen skulle komma att föra har vi inte sett något av.

I propositionen om förlängning av terroristlagen finns det en redogörelse för lagens tillämpning. Där sägs det först att svenska myndigheter har antecknat drygt 60 personer som det skulle vara förenat med ett visst risktagande att låta komma in i landet. Den förteckningen har inte varit statisk under hela året, utan den har ändrats vid flera tillfällen. Det är alltså ett tecken på att registret hålls up to date. Man har det under bevakning. Om det föreligger anledning att ta bort någon person ur registret så gör man det, om det finns anledning därtill införs givetvis också nya namn. Det är namn på personer som tillhör vad vi i dagligt tal kallar för terroristorganisationer, och en del av de i förteckningen uppförda personerna har haft eller har anknytning av något slag till vårt land. Det är sålunda fel som herr Lövenborg och herr

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

Sjöholm sade, att namnen i förteckningen väljs ut nästan av en slump. Alla personer som är upptagna där har som sagt haft en eller annan anknytning till vårt land, och de har varit eller är engagerade i terroristorganisationer.

Det framgår också av förteckningen att ingen av de antecknade personerna kommit till någon passkontrollort i Sverige sedan de uppförts i registret. Vi har alltså inte behövt använda lagen för att avvisa någon. Av redogörelsen framgår vidare att rikspolisstyrelsen i tio fall har hemställt hos Kungl. Maj:t att utlänningsuppehållare som uppehåller sig i riket skall utvisas eller ikläda sig vissa restriktioner för att få vistas här.

I ett fall har regeringen lämnat en sådan framställning utan åtgärd, sedan det visat sig att den person som framställningen avsåg lämnat landet.

Om de andra fallen sägs i redogörelsen bara att de inte är avgjorda.

Man kan naturligtvis med visst fog fråga sig varför det tagit så lång tid att avgöra dessa fall. Jag förmodar att statsrådet Lidbom tar till orda litet längre fram under debatten, och då kunde det vara av värde att få en redogörelse för det. Det har sagts mig – men det är inte bekräftat – att regeringen helt nyligen i konselj tagit ställning till några av dessa fall.

Sverige är känt för sin liberala utlänningslagstiftning. Jag vill påstå att vi efter det att terroristlagen nu tillämpats i ett år fortfarande kan anse oss ha en liberal utlänningslagstiftning. Det har under denna tid inte förekommit någon brysk utkastning av utlänningslagstiftning. Det är därför uppenbart att den skrämselfpropaganda som fördes i fjol vinner föga gehör i dag. Terroristlagen är inte riktad mot de fredliga och laglydiga invandrare som vill inordna sig i vårt samhälle och acceptera våra samlevnadsregler. Jag vill påstå att terroristlagen är ett skydd för deras hemfrid och tryggar deras rätt till en lugn tillvaro i vårt land. Att man tycker så också inom invandrargruppen visar väl det faktum att vi under det år som nu gått inte hört någon opposition mot terroristlagen. Först fördes en skrämselfpropaganda mot den, men bland invandrarna fick man snart klart för sig att kritikerna sköt över målet och att det inte alls förhöll sig så som de sade. Terroristlagen är ett skydd för invandrarna.

Jag vill i likhet med rikspolisstyrelsen påstå att denna lag också kan ha en avhållande effekt på de personer som rör sig i kretsar där våld, hot eller tvång för politiska syften diskuteras, liksom vara avhållande på de personer utom riket som planerar internationella våldsdåd.

Har vi i vårt land varit förskonade från politiska våldsdåd under 1973 så är förhållandena ute i världen andra. Aldrig förr har väl så fruktansvärda våldsdåd utförts och gärningsmännen visat sig totalt likgiltiga för oskyldiga människors liv och lidande, för att använda statsrådets ord. Terroristattacken på Roms flygplats i december i fjol är ett exempel, och det är ett exempel som jag tycker inte minst herr Lövenborg borde ta sig en funderare över – tänk efter vad som kan hända här i vårt land!

Vi skall naturligtvis inte invagga oss i föreställningen att den lagstiftning som vi fattade beslut om i fjol och vars giltighet vi nu skall förlänga med ytterligare ett år kommer att till 100 procent gardera oss mot sådana våldsdåd. Men lagen bör ge oss ett visst skydd mot sådana

händelser.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Växjö sade att jag i fjol skulle ha sagt att vi skulle hissa flaggan på halv stång. Det låter konstigt – jag brukar inte uttrycka mig på det sättet. Men hissa då upp den igen, för jag tycker nog att det svenska rättssamhället har rätt att ha flaggan i topp. Men det hade – just därför – hedrat den svenska riksdagen om man hade tagit avstånd från den typ av lagstiftning som vi nu diskuterar.

Herr Johansson talar i svepande ordalag om skrämpropaganda. Varför inte i stället svara på mina två frågor: Är vi ense om att det är bättre att tio skyldiga går lösa än att man dömer en enda oskyldig? Då kan man inte införa en sådan här lagstiftning, för här kan en helt oförvitlig person bli utsatt för ingrepp i form av telefonavlyssning och brevkontroll. Det är de frågorna som jag vill ha svar på. Accepterar utskottet att en helt oförvitlig person blir utsatt för sådant? Man behöver inte ha minsta misstanke mot denne enskilde person om att han har något brottsligt i tankarna, utan det räcker att man kan misstänka att han tillhör en organisation som man misstänker har brottsliga avsikter. Men i all lagstiftning måste man se till den enskilda människan. Det räcker att en enda människa blir eller kan bli oskyldigt dömd med stöd av en viss lag därför att lagens utformning direkt inbjuder till det – då skall man inte ha den. Så fungerar rättsmaskineriet i ett rättssamhälle. Det var därför jag sade att vi kunde hissa flaggan helt, men då förutsätter jag också att herr Johansson och utskottet är eniga med mig på dessa punkter.

Herr JOHANSSON i Växjö (c) kort genmäle:

Herr Sjöholms rättsuppfattning är samstämmig med vad som accepteras av hela justitieutskottet, och jag tycker också att tillämpningen av lagen visar att regeringen, polismyndigheterna och andra statliga myndigheter har handlat därefter. Man har inte valt ut de här personerna av en slump. Man har inte tagit risken att någon skulle komma med i registret om man inte har haft någon grundad anledning till misstanke. I det fallet bör vi vara helt eniga.

Sedan sade faktiskt herr Sjöholm i fjol detta om flaggan på halv stång. Det har jag läst i protokollet.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Det främsta skälet till att jag har begärt ordet är att jag ville passa på att lämna ett par kompletterande upplysningar.

När propositionen offentliggjordes fanns fortfarande inte ett enda beslut om utvisning eller om vidtagande av andra åtgärder enligt terroristlagen. Det fanns däremot ett antal ärenden anhängiga, närmare bestämt nio stycken. Numera har vi klarat av sex av dessa nya ärenden, och det kan kanske vara skäl att säga någonting om utgången.

Till att börja med kan jag nämna att ett av de ursprungliga ärendena

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

föll bort. Åtta ärenden gällde kroater, som misstänktes tillhöra den fascistiska organisationen Ustasja, ett gällde en jordansk medborgare som misstänktes tillhöra en palestinsk terroristorganisation.

Ärendet beträffande den jordanske medborgaren föll bort, därför att polisen vid närmare utredning konstaterade att det inte fanns tillräckligt stark misstanke om sådan anknytning till vederbörande organisation för att man skulle kunna tillämpa terroristlagen.

I tre av de sex fall som vi klarat ut har vi formellt fattat beslut om utvisning – men utvisning kan inte verkställas därför att vederbörande är politiska flyktingar. Det lär inte finnas något annat land än Jugoslavien som skulle vilja ta emot dem, och de åtnjuter inte trygghet mot politisk förföljelse om vi skulle skicka dem dit. Därför får de stanna. Vi har i stället med stöd av terroristlagen bestämt oss för att dessa personer skall stå under övervakning med vissa föreskrifter beträffande arbetsplats, bostad och anmälningsskyldighet hos polisen. Det bör nämnas att beslutet inte innebär någon nyhet för dessa tre kroater. De var tidigare ställda under precis samma typ av övervakning med stöd av 34 § utlänningslagen, som fanns långt innan terroristlagen var påtänkt.

De tre andra ärendena föranledde inga som helst åtgärder, och dessa människor har inte med terroristlagen att göra.

Nettoresultatet blir: tre beslut om övervakning enligt terroristlagen som ersätter tidigare beslut om övervakning enligt 34 § utlänningslagen. Två ärenden är fortfarande anhängiga. I samtliga fall hittills rör det sig om fascistiska kroater.

Skall jag sedan när jag ändå har ordet göra någon liten kommentar i kanten till den debatt jag lyssnat på, så kan den bli kort, eftersom de argument vi hört i stort sett är en upprepning. Jag måste emellertid säga att vad herr Lövenborg sade var ett mycket svagt och pliktskyldigt eko av hans och herr Jörn Svenssons patetiska attacker förra året. Så mycket bättre – de patetiska tonfallen för i och för sig inte sakdebatten så värst mycket framåt.

De huvudsakliga argument som förra året och även i år riktats mot terroristlagen har varit två eller tre. Det har sagts att den här lagen är obehövlig, eftersom andra bestämmelser i vår rättsordning är helt tillräckliga för att förebygga våldsdåd. Och det har sagts att den här lagen är ovärdig vårt samhälle; det är en undantagslag som ett demokratiskt samhälle inte bör hålla sig med.

Låt mig då få säga att om vi har som gemensam utgångspunkt att vi måste försöka hålla de internationella terroristorganisationerna och det internationella våldet borta från våra gränser, är det tydligt att det i och för sig finns möjligheter också enligt annan lag att vidta en del skyddsåtgärder. Dessa möjligheter är emellertid icke tillfredsställande dels därför att de är för svaga – helt effektiv kan ingen lagstiftning bli –, dels därför att de är alldeles för oklara i konturerna.

Redan innan terroristlagen kom till hade vi i ett begränsat antal fall tillämpat 34 § utlänningslagen, som ger regeringen möjlighet att utvisa en person, ställa honom under uppsikt eller utfärda frihetsinskränkande föreskrifter så snart regeringen bedömer att det är i statens intresse att vidta sådana åtgärder.

Torsdagen den
25 april 1974*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

Får jag då fråga dem som säger att rättssäkerheten är i fara med terroristlagen, om de anser att vi behöver klarare lagbestämmelser eller striktare regler för att skydda rättssäkerheten. Tycker ni att 34 § utlänningslagen är föredömlig i det hänseendet? Är det bättre att ha en lag som ger fullständig frihet för regeringen att besluta om utvisning av vem som helst, om regeringen finner att det är i statens intresse, än att anta en speciallag som siktar på det speciella hot mot säkerheten som terroristorganisationerna utgör och som begränsar verkningsfältet till människor som har med dessa terroristorganisationer att göra? För min del tvekar jag inte om svaret. 34 § utlänningslagen har stått kvar länge i lagboken, och länge levde den ett ganska dött liv. Men när den internationella terrorismen blommade upp, då var vi tvungna att vidta en del åtgärder. Polisen måste ägna skärpt uppmärksamhet åt detta, och bl. a. måste övervakningen vid flygplatserna skärpas. Polisen måste få förstärkta resurser, och det är nödvändigt att använda de lagliga medel som stod till buds för att skydda oss. Vi fann att det var nödvändigt att fatta ett och annat beslut med stöd av den utomordentligt diffusa och otillfredsställande 34 § utlänningslagen, icke om utvisning, för sådan kunde icke verkställas, utan om ställande under uppsikt enligt denna paragraf. Jag säger för min del att det var en klart otillfredsställande situation. I det ögonblick då man finner att en bestämmelse, som är så kautschukbetonad som denna och som bara talar om statens intresse, måste utnyttjas av säkerhetsskäl, i det ögonblicket är det dags att se över lagstiftningen och försöka finna ett mer preciserat instrument som begränsar sig bara till de fall som man verkligen är ute efter.

När vi nu har fått terroristlagen fattas inte mer några beslut enligt 34 § utlänningslagen. Det finns ingen människa som är ställd under uppsikt med stöd av den paragrafen, och regeringen har inte för avsikt att tillämpa den paragrafen i fortsättningen heller. Vi får klara oss med terroristlagen, som i all sin ofullkomlighet dock skapar klarare förutsättningar än utlänningslagen hittills har gjort och som innebär betydligt bättre garantier för rättssäkerheten än utlänningslagen gjorde på den punkten.

Jag kanske skall säga ytterligare något om det som har anförts om obehövligheten av terroristlagen. Det har sagts att de tvångsmedel som man kan behöva använda för att spana ändå finns i rättegångsbalken. Det finns bestämmelser om husrannsakan, brevkontroll, häktning, anhållande osv. Det är sant. I de fall då man har att göra med ett redan begånget brott är de bestämmelserna relativt lätta att hantera. När man får tag på en person som är skäligen misstänkt för att vara involverad i det brottet kan man, beroende på hur allvarligt brottet är fråga om, koppla på den ena eller den andra tvångsåtgärden för att t. ex. skaffa fram bevisning i husrannsakan, brevkontroll eller vad det kan vara. Men när det gäller brott som ännu inte har begåtts, som är på förberedelsestadiet och som man inte kan lokalisera — man misstänker att något är å färde, att någon grupp planerar en flygplanskapning, kidnappning av utländsk diplomat eller något sådant — hur förhåller det sig då? Ja, det är fortfarande möjligt att det i en skärpt situation kan bli en väldig frestelse för åklagare, poliser och domstolar att utnyttja de gamla bestämmelserna och

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

säga att "här måste vi ta till brevkontroll, telefonavlyssning och annat därför att så viktiga säkerhetsintressen står på spel". Men om vi lät utvecklingen gå i den riktningen i stället för att införa en speciallag hade vi ingen riktig kontroll över vad som skedde, och då kunde rättssäkerheten verkligen komma i fara. Nu har terroristlagen skapat förutsättningarna. Endast de personer — och de är sannerligen inte många, tre stycken — som är ställda under terroristlagen kan bli föremål för tvångsåtgärder, och beträffande de tvångsåtgärderna finns en hel rad olika kontroller och rättssäkerhetsgarantier.

Det har sagts att den här lagen — som väl inger oss alla obehag därför att det är otrevligt att ha att göra med sådana fenomen som internationellt våld — är speciellt odemokratisk och har karaktären av en undantagslag. Vi hoppas att det internationella våldets utbredning via terroristorganisationer är en extraordinär situation. Det extraordinära ligger annars huvudsakligen i att lagens giltighetstid är begränsad till ett år. I så måtto är det en undantagslag. Varje gång som det eventuellt blir aktuellt att förlänga lagen måste alltså ett nytt beslut fattas i riksdagen, såsom vi i dag skall göra.

Om jag ser till saken och inte till det emotionella ordet undantagslag tycker jag att i den omständigheten att lagen är tidsbegränsad ligger en av de bästa garantierna för både demokratisk insyn, offentlig debatt och rättssäkerhet som man över huvud taget kan skapa. Det är i själva verket en utomordentligt nyttig press på poliser, åklagare, domstolar och regering när de skall tillämpa terroristlagen, att de på förhand vet att allt de gör enligt denna lag skall redovisas i en proposition till riksdagen och bli föremål för debatt där. Pressen, allmänheten och politikerna har alla möjligheter att debattera, att kritisera. Bättre garantier går knappast att finna.

Herr Sjöholm för ett mycket utförligt resonemang där han säger att en sådan här lagstiftning är oacceptabel därför att den innefattar ett offer av vanliga rättssäkerhetsgarantier och en diskriminering av utlännningar. Han säger vidare att man kan vidta åtgärder mot en person utan att ha någon konkret misstanke mot honom; man misstänker inte honom för någonting, utan man misstänker den organisation han tillhör.

Men, förlåt herr Sjöholm, den där tanken måste bygga på föreställningen att åtgärder enligt utlänningslagen — och terroristlagen är en speciallag på utlänningslagstiftningens område — är att jämföra med straff, med påföljd för brott. Denna tanke måste vidare utgå från föreställningen att det egentligen finns något slags rätt för varje människa på vårt jordklot att komma till Sverige och slå sig ned eller vistas här. I den mån vi inte tillåter detta, så skall det speciella skäl till, skäl som egentligen skall tillämpas lika för alla, oberoende av nationalitet.

Men sanningen är ju den att det inte finns ett land i världen som inte håller sig med en utlänningslagstiftning, och en sådan lagstiftning tillämpas enligt naturens lag bara på utlännningar. Sanningen är den att det inte finns ett land i världen — vad jag vet — som inte har den grundläggande principen för sin utlänningslagstiftning, att det är landet självt som avgör om det vill eller icke vill ta emot utlännningar. Man avvisar människor som kommer till ett land, t. ex. därför att de inte har

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

pengar med sig och kan försörja sig, inte har tillstånd att arbeta eller liknande. De är inte misstänkta för någonting – det föreligger ingen misstanke om brott eller någonting förgripligt över huvud taget. Det är inte märkligare att man kan avvisa en person, som kommer till vårt land, därför att han tillhör en terroristorganisation som vi för död och pina inte vill ha inom våra gränser, detta för att skydda både utlänningar och svenskar i vårt eget land.

Utskottets talesman fann det litet anmärkningsvärt att det tagit så lång tid att hantera de ärenden enligt terroristlagen som när propositionen framlades fortfarande inte var avgjorda men varav sex nu är avgjorda. Jag kan hålla med om att det har tagit lång tid. Det har tagit lång tid därför att vi i rättssäkerhetens intresse har späckat denna terroristlagstiftning med alla tänkbara byråkratiska rättssäkerhetsgarantier, om förhör som skall hållas, om instanser och myndigheter som skall höras och om remisser som skall ske. Detta tar sin givna tid. Trots detta är det mycket svårt att i dessa ärenden få fram utredningar som man känner sig nöjd med. Det är en mycket otrevlig materia att hantera. De ärenden som kommit till regeringen har Anna-Greta Leijon och jag tittat på mycket noga. Vi har vänt papperen fram och tillbaka och försökt få ett grepp om fallen. Men trots alla remisser och trots alla som tidigare hörts i ärendena har vi funnit att det varit nödvändigt att komplettera utredningarna. Då har vi kallat till oss rikspolischefen, säkerhetspolisens chef samt åklagare och representanter för domstolar som varit involverade, och vi har kompletterat den redan förut rätt ambitiösa utredningen. Först därefter har beslut kunnat fattas.

Rättssäkerheten har ett pris, bl. a. i form av tidsutdräkt, och tidsutdräkten har vi i detta sammanhang kunnat ta, eftersom vi ändå hade nödtorftig kontroll över de fall som möjligen kunde bedömas som överhängande allvarliga ur rättssäkerhetssynpunkt; det rörde sig om personer som redan var ställda under kontroll enligt 34 § utlänningslagen.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lidbom viftar med sedvanlig bravur bort de faror som lurar i en lag av den här typen. Han använder sig av argumentet att han finner det underligt att vi åberopar utlänningslagens 34 § också därför att det är en dålig lag. Det vill jag hålla med om, det är ingen bra lag, men den kräver i alla fall någon form av individuell bevisning.

När det sedan gäller den redogörelse som statsrådet Lidbom lämnade kan man tycka att det är något märkligt att i tre av fallen övervakningen inte var någon nyhet därför att de redan stod under övervakning med stöd av 34 § utlänningslagen. Det visar ju att det fanns rätt stora möjligheter redan tidigare. Men med terroristlagen är möjligheterna mycket stora även om de inte har utnyttjats. Det vi ser ovanför ytan är egentligen toppen av ett isberg – det kan man inte komma ifrån.

Statsrådet Lidbom säger att vi åberopar argument från tidigare debatter. Det är klart att vi gör det. Två plus två är fyra även om en del sades också i fjol. Lagen är densamma som när den antogs. Att den inte har använts i särskilt stor omfattning eller på ett uppseendeväckande sätt förändrar inte vår principiella ståndpunkt. Kvar står att lagen går ifrån

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

den gällande principen – och det är det viktiga i sammanhanget – om den individuella ansvarigheten. Den riktar sig enbart mot utländska medborgare, dess definitioner på presumtiva terrorister är vaga och den kan utnyttjas utan klar bevisning – det kan man inte heller komma ifrån. Det finns följaktligen ett stort utrymme för misstag, som man redan har gjort och kommer att göra i fortsättningen. Oskyldiga människor kan drabbas på mycket svaga grunder.

Det finns flera andra saker i sammanhanget som är betänkliga. När lagförslaget upprättades hette det bl. a. att registren skulle åstadkommas inte bara med hjälp av Säpo utan också genom upplysningar som man kunde skaffa i samarbete med andra länders polismyndigheter. Nog pekar väl detta mot rätt otäcka perspektiv. Skulle man få upplysningar från israeliskt håll om exempelvis araber torde tillförlitligheten inte vara särskilt stor. Det är bara en detalj i det hela som det finns anledning att fundera över.

Jag tror inte alls att man skall bagatellisera den här lagen. En av förklaringarna – kanske den främsta – till att lagen inte har använts fullt ut är den starka opinion som utvecklades när lagförslaget presenterades i fjol och som fortfarande är levande. Men möjligheterna att utnyttja lagen kvarstår, och det är detta som är det farliga.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lidbom är missbelåten med utlänningslagens utformning och det håller vi med om. Därför var det synd att utskottet inte gick med på vårt motionskrav att se över utlänningslagen. Det finns nämligen behov av det.

Statsrådet sade också att rättssäkerheten har ett pris. Javisst, men i det här fallet har man betalat ett alltför högt pris. Jag tror att statsrådet missar poängen i vår kritik. Vad vi har slagit ner på och gör ytterligare en gång är att statsrådet Lidbom godtar "guilt by association" som en rättsprincip. Vi anser tvärtom att det är ett främmande element i ett rättssystem som det svenska. Utan att man kan rikta den minsta misstanke mot en enskild person kan man betrakta honom som en brottsling och vidta åtgärder som man normalt bara gör när man har starka misstankar om brottslig verksamhet – husrannsakan, telefonavlyssning osv. Det är det som är det avgörande, herr Lidbom.

Det är därför vi inte accepterar lagen. Vi accepterar att man på alla sätt skall försöka komma åt denna fruktansvärda brottslighet, men man får inte göra det genom att upphäva de rättstraditioner som är oundgängligen nödvändiga i ett rättssamhälle. "Guilt by association" går inte in i ett sådant system.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Bara ett par saker. Det måste hos både herr Lövenborg och herr Sjöholm föreligga en grundläggande missuppfattning när de talar om den diskriminering som terroristlagen innebär och i nästa andetag icke har något att invända mot 34 § utlänningslagen. Det sker i så fall precis lika stor diskriminering i den ena lagen som i den andra.

När herr Sjöholm talar om "guilt by association" och säger att det är

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

en förkastlig princip som terroristlagen bygger på är att replikera att denna 34 § utlänningslagen, som herr Sjöholm till min förvåning inte har begärt upphävd, tillåter åtgärder på grund av "guilt" utan någon som helst "association" åt något håll alls. Enligt terroristlagen måste det ändå finnas en förbindelselänk mellan den som blir utsatt för åtgärden och en terroristorganisation som är utpekad av regeringen.

Jag kan inte komma ifrån att effekten av terroristlagen har varit dubbel. Dels har den skapat klarare förutsättningar för polisens och myndigheternas agerande i dessa svåra frågor och på det viset bidragit till effektivitet, vilket var nödvändigt, dels har den skapat klarare förutsättningar ur rättssäkerhetssynpunkt, vilket också var önskvärt och nödvändigt. Jag kan försäkra att terroristlagen har gett oss möjligheter till en insyn och kontroll i dessa ärenden som är större och långt ambitiösare än vi hade tillfälle till under den tid då bara 34 § utlänningslagen fanns att tillgå. Därför är det en vinst att vi i stället för att använda den paragrafen, vilket inte kommer att ske i fortsättningen, kan stödja oss enbart på terroristlagen – så länge den tyvärr behövs.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lidbom drar sannerligen ett vackert skimmer över sin produkt terroristlagen. Den innebär ingen diskriminering, den hotar på intet sätt rättssäkerheten, utan den ökar allas vår trygghet, säger han.

Vi har sagt tidigare att vi är emot terroristdåd. Men vi är också emot en lag som innebär en klar diskriminering, nämligen när man kan råka illa ut om man hamnar under beteckningen "presumtiv terrorist" och lagen är så generöst skriven att någon bevisning inte krävs. Nog tycker jag att det lätt kan föras in under rubriken diskriminering.

Man kan förlänga debatten med att granska rättssäkerheten i en del andra länder – det har antytts här – men det handlar inte om detta. Av förslaget framgår dock – och där vill jag knyta an – att man har sökt anpassa den svenska lagen till de rätt tvivelaktiga skärpningar som har gjorts i en del andra länder, exempelvis Västtyskland. Att man också har försökt anpassa lagen till påtryckningar från inhemskt reaktionärt håll är ganska klart.

Den garanti som herr Lidbom kan utfärda är att man skall lita på regeringen. Jag kan möjligen vara generös och säga att även om man är kritisk mot den nuvarande regeringen så måste man ändå med betydligt större misstro betrakta en eventuell borgerlig regering med en moderat justitieminister. Och då innebär terroristlagen väsentligt ökade möjligheter till missbruk, övergrepp mot människor – den kan användas mot vänsterkrafterna i vårt land.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Jag har begärt ordet inte för att lägga mig i sakdebatten men för att beklaga och litet reagera mot att språkutvecklingen i vårt land nu avancerat därhän att det t. o. m. i Sveriges riksdag kan förekomma sådana uttryck som "Nixon och hans mördarband" eller uttrycket "israeliska mordänglar" tillsammans med påståendet att mord

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

I detta anförande instämde herrar Schött (m), Björck i Nässjö (m), Hovhammar (m), Fridolfsson (m), Johansson i Vrångebäck (m) och Andersson i Ljung (m), fru Åsbrink (s), samt herrar Turesson (m) och Carlsson i Vikmanshyttan (c).

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Efter denna kollektiva demonstration av solidaritet med Nixon och den israeliska aggressiva regeringen vill jag erinra om att när det gäller Israel hör båda de fall jag nämnde hemma under beteckningen klar terrorism. Israel utövar terrorism och begår mord när det gäller både människor i Mellanöstern och människor i närheten av vårt eget land; jag har här bara använt exemplet Lillehammer.

När det gäller den politik som den amerikanska imperialismen bedriver gentemot folken i Sydostasien finns heller ingen anledning för mig att ta tillbaka vad jag sagt.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag vill också instämma i det uttalande som herr Lidgard nyss gjorde från talarstolen.

Så vill jag till herr Lövenborg säga att i en demokrati är det på det sättet att gällande lagstiftning respekteras och måste respekteras av den som är justitieminister, alldeles oavsett om han tillhör moderata samlingspartiet, socialdemokratiska partiet eller något annat demokratiskt parti.

Jag begärde emellertid ordet för att kommentera handläggningstiden för de här aktuella ärendena. Jag trodde att statsrådet Lidbom möjligen skulle reagera för att utskottet skrivit samma sak som statsrådet själv konstaterar i propositionen, nämligen att handläggningsordningen har varit omständlig. Utskottet menar att man bör försöka åstadkomma en snabbare procedur, och vi hoppas att Kungl. Maj:t ägnar denna fråga fortsatt uppmärksamhet.

I fråga om de aktuella ärendena tycker jag för min del att handläggningstiderna har varit uppseendeväckande långa. De största väntetiderna förekommer egentligen i departementet. Den 25 juni kom ärendena in till departementet och först efter fyra månader remitterades de till rikspolisstyrelsen för yttrande. Sedan lämnades svar därifrån ganska snart till departementet, och så låg ärendena ytterligare en och en halv månad innan de remitterades till invandrarverket, som svarade relativt snabbt. Svaret var departementet till handa den 22 januari. Därefter har ärendena legat i departementet i tre månader innan beslut fattades i konselj.

Jag vill inte i och för sig vara så petnoga att jag fäster särskilt stort avseende vid dessa data, men jag tycker att även med all tillbörlig hänsyn till rättssäkerhetskrav – vilket man givetvis bör ta – borde en snabbare handläggning vara möjlig att åstadkomma. Nu ligger frågorna tydligen i arbetsmarknadsdepartementet. Inget ont sagt om detta departement, men man bör, eftersom det är så viktiga frågor det gäller, eftersträva att

handläggningen kan ske på ett snabbare sätt. Annars kan det inträffa besvärliga saker.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag skall i likhet med herr Lidgard uttrycka ett beklagande, men ett beklagande av något annat slag. Jag tycker nämligen att det är beklagligt att ledamöter av riksdagen – det är första gången sedan jag kom in i riksdagen -- har rest sig upp för att solidarisera sig med ett brott som begåtts av en annan makts underrättelseväsen. Jag finner ingen anledning till att en ledamot av den svenska riksdagen skall solidarisera sig med det som bedömts som brott. Jag vill påpeka för dem som reste sig, inklusive socialdemokraten fru Åsbrink, två ting:

Vid domstolen i Lillehammer utdömdes ansvar för mord.

Vid domstolen i Lillehammer framgick med all tydlighet att den israeliska säkerhetstjänsten hade regisserat mordet på den oskyldige arab som fick sätta livet till.

Dessa två fakta har fastställts av domstolen. Jag tycker icke att man mot den bakgrunden skall försvara den handling som där begicks.

Sedan till terroristlagen.

Herr Lidbom har kommit med ett för mig fullständigt nytt och i sin något slingriga logik ganska underbart argument för terroristlagen. Han säger nämligen att om vi inte hade tagit terroristlagen, kunde vi fått en utveckling i den riktningen att man ännu mera än nu hade utnyttjat sådant som telefonavlyssning och andra typer av ingripanden i människornas integritet. Terroristlagen skulle alltså enligt denna egenartade logik vara någon sorts skydd eller restriktion mot utnyttjandet av telefonavlyssning och brevkontroll.

Det är en märklig logik. I själva verket har terroristlagen vidgat utrymmet för användande av dessa speciella tvångsmedel utöver den gräns som tidigare fanns. Därvidlag är det väl så att terroristlagen inte har minskat telefonavlyssningen utan snarare utvidgat möjligheten till telefonavlyssning, även om den möjligheten just under det här året – i varje fall enligt vad som har uppgivits -- icke har använts. Den utvidgade telefonavlyssningen och den utvidgade brevkontrollen är någonting som under de senaste åren har kommit att påverka rättspraxis här i landet. Man har lämnat vidgade sådana möjligheter gång på gång, och den utvecklingen bär beklagligtvis i rätt hög grad herr Lidboms signatur.

Så till jämförelsen mellan terroristlagen och utlänningslagstiftningen, närmast 34 § utlänningslagen.

I den mån herr Lidbom tror att den bristande säkerhet som ligger i 34 § utlänningslagen är något som man kan kritisera vårt parti för är han ute i ogjort väder. Det är nog inte något parti här i riksdagen som så ofta som vi har kritiserat både lagstiftning och praxis när det gäller utlänningsärenden: den bristande konsekvens och rättssäkerhet som råder på det planet. Vi är självklart anhängare av att man förändrar dessa bestämmelser så att de blir säkrare och ändamålsenligare.

Jag tycker inte att herr Lidbom har någon anledning att kasta över kritiken på andra. Det är dock herr Lidbom som sitter i regeringen, och regeringen har möjlighet att ta initiativ till lagars förändring, en

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

initiativrätt som regeringen i andra sammanhang när den skall göra restriktivare lagstiftning gärna utnyttjar och som den även gjort då det gäller terroristlagen. Det kunde varit lämpligt att herr Lidbom, innan han kastar över kritiken på andra, granskade vilka initiativ hans egen regering och hans eget departement har tagit för att förbättra rättssäkerheten enligt 34 § utlänningslagen.

Det finns i herr Lidboms rent juridiska resonemang, som jag ser det, ett vilseledande sakfel. Han säger att terroristlagen är från rättssäkerhetssynpunkt mera tillfredsställande än 34 § utlänningslagen.

Om man skall bli utvisad enligt 34 § krävs, som herr Sjöholm redan har framhållit, att man har gjort sig skyldig till någonting eller blivit misstänkt för brott som är knutet till ens egen person. Jag kunde aldrig, om jag vore utlännings, utvisas enligt 34 § för att min bror gjort någonting eller för att min hyresvärd tillhör en viss organisation. Just detta "guilty by association", som herr Sjöholm har talat om, finns i terroristlagen. Men hur otillfredsställande 34 § än är, finns det dock inte där. Denna skillnad kan herr Lidbom inte komma ifrån. Den borde han kommentera på ett mer seriöst sätt. Han borde erkänna att det från rättssäkerhetssynpunkt är en undantagslagstiftning.

Herr Lidbom har också fel, såvitt jag förstår, när han påstår att vi måste ha terroristlagen därför att den ger oss möjlighet att komma åt vissa företeelser, som vi annars inte kunde komma åt. Han nämner då särskilt att terroristlagen skulle ge större möjlighet att ingripa mot förberedelser eller stämplingar än den nuvarande lagstiftningen. Men som jag hade tillfälle att framhålla ganska utförligt i förra årets debatt är faktiskt alla de brott, som vi brukar betrakta såsom typiskt sammanhängande med terroristverksamhet, brott av sådan natur att det enligt svensk lag är möjligt att vidta bestämda tvångsåtgärder, t. o. m. att ingripa redan på förberedelse- eller stämplingsstadiet. Redan där finns ett skydd, och terroristlagen är även på denna punkt i och för sig obehövlig.

Jag kommer nu till själva kärnpunkten i den rent rättsliga kritiken av terroristlagen. Jag går inte så mycket in på den politiska bedömningen i detta fall.

Det förs ett egenartat resonemang av dem som talar för utskottsmajoriteten – och även av herr Lidbom. Man säger att detta inte är någon farlig lag. Se bara så sällan den har tillämpats. Den har praktiskt taget inte alls tillämpats. Men då bevisar man i själva verket sanningen i vad vpk och lagens övriga kritiker hela tiden har sagt, nämligen att denna lag egentligen inte är behövlig för det ändamål som man uppgav att den var behövlig för. Eftersom den har tillämpats i så liten utsträckning, borde de övriga bestämmelser som finns ha kunnat ersätta denna lag. Eftersom det var ett så oerhört litet problem man ville komma åt med terroristlagen, hade man ingalunda behövt införa den och göra så stort rabalder för att komma åt detta tydligen mycket obetydliga problem.

Men det verkligt farliga ligger inte där utan i stället i själva den karaktär som denna lag har och i de potentiella befogenheter som den ger myndigheterna. Det är obestriddigt att den sektor inom vilken lagen nu har tillämpats är väldigt liten. Men de potentiella möjligheter som lagen ger rör sig inte inom någon liten sektor. Den kan vidgas när som helst och

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

bli en oerhört vidsträckt sektor. Som herr Sjöholm har sagt går lagens möjligheter långt över vad man inom svensk rättstillämpning och rättstradition brukar anse normalt.

Häri ligger ett speciellt juridiskt problem, nämligen det betänkliga i att för dagen anta en lag, som man inte avser att tillämpa mer än kanske till två tre procent, och sedan bevara de övriga nittiosju nittioåtta procenten såsom något slags maktreserv, som de exekutiva myndigheterna kan gripa till när helst de vill. Faran ligger i att man inte har en rättstillämpning som är anpassad till det läge som lagen förutsätter. Man utnyttjar bara en liten del av lagens maktreserv men kräver att riksdagen skall ge en in blanco-fullmakt för polis och regering att när som helst gå in och tillämpa de övriga nittiosju nittioåtta procenten. Därmed skapar man en sovande maktreserv, som kan aktiveras när som helst när de exekutiva myndigheterna vill det -- och då utan riksdagens kontroll. Man skapar en sovande maktreserv, vars utnyttjande kommer att vara beroende av tillfälliga politiska stämningar och som ger utrymme för de åtgärder regering och polis mot bakgrund av dessa tillfälliga politiska stämningar kan se sig föranlåtna att sätta sin makt bakom.

Om man skall bedöma terroristlagen i dess rättsliga sammanhang, vill jag säga att jag -- efter att i andra lagstiftningsfrågor ha haft anledning att gå igenom många lagtexter, många utredningar och resonemang om lagar och lagars tillämpning -- fått ett mycket bestämt intryck av hur de senaste årens lagstiftningsarbete har börjat eftersätta vad som annars normalt brukar ingå i rättssäkerheten. Det är möjligt att justitiedepartementet icke rekryterar de allra mest lysande juridiska begåvningarna i landet, men det är också obestriddligen så, att det under de senaste åren har blivit en politisk stämning för, skall vi säga, slappare och mera lösligt formulerade lagar än tidigare.

Lagbestämmelser på alla områden -- det må gälla naturvårdslag, och det må gälla lagar av repressaliekaraktär -- har blivit diffusare till sin formulering än vad äldre lagar var. De har därmed också blivit tänjbarare och skapat möjligheter för större godtycke. Jag har tyckt mig spåra att det är en ganska allmän tendens som går tvärs igenom lagstiftningsarbetet.

Det finns också en annan tendens som man har kunnat iakttä, nämligen att de lagstiftande instanserna, i första hand riksdagen, i dag har sämre kontroll över, sämre insyn i och faktiskt också mindre intresse för hur lagarna tillämpas när de har sipprat ner genom den byråkratiska apparaten och i olika former skall drabba människorna. Också på den punkten tror jag att vi debatterar alltför litet. Det är ett perspektiv som vi gärna kan komma ihåg när vi diskuterar den synnerligen diskutabla och egenartade lag som terroristlagen är.

I den politiska och rättsliga tendens som jag här har beskrivit finns det ytterligare ett moment, och det är att vi de allra senaste åren har fått ett politiskt klimat som mer än tidigare präglas av de politiska och sociala högerkrafternas och högertänkandets framryckning -- ett auktoritärt tänkandes framryckning. Detta har medfört att politiska hänsyn tas i olika sammanhang när straffbestämmelser och repressalier skall tillämpas. Sorgliga exempel på detta har vi sett i IB-affären, där man har eftersatt

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

grundlagen för att få tillfälle att komma åt två människor vilkas samhällskritik var obekvämd.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN lät nu klubban falla och yttrade: Jag ber att få erinra den ärade talaren om innehållet i § 90 regeringsformen, enligt vilken paragraf frågor om domaremakternas beslut, resolutioner och utslag icke må komma under kammarens överläggning och prövning i sådana sammanhang som det nu förevarande.

Talaren fortsatte:

Herr talman! Jag avsåg med min kritik icke domaremakten utan de exekutiva myndigheter som riksdagen är satt att övervaka, myndigheter vilkas handlande i det här fallet också blivit föremål för kritik och som dessutom i många fall har anmälts för justitieombudsmannen. Jag avsåg icke den domstolsbehandling som har förekommit i den s. k. IB-affären utan andra myndigheters ämbetsutövning, som vi här har rätt att diskutera.

Det har som sagt, skett en förändring av toleransgränserna. Det föreligger alltså en tendens till politisering av rättsskipningen, en tendens att anpassa myndigheters handlande efter vad som för dagen är politiskt lämpligt att tolka in i lagarna. Också detta är en betänklig tendens, som vi har anledning att hålla i minnet när vi går att besluta, och det är ytterligare ett argument för att rösta emot en förlängning av terroristlagen.

Fru ÅSBRINK (s):

Herr talman! Herr Svensson i Malmö tillät sig att med en magnifik gest ta en del av kammarens ledamöter vid örat så att vi skulle skämmas. Vad jag skulle ha skämts över, herr Svensson, vore att bli jämställd med herr Svenssons parti. Vi har icke solidariserat oss med brott såsom herr Svensson uttryckte det. I Ert långa tal nämnde Ni själv felaktigheter i det juridiska resonemanget. Jag tilltror herr Svensson den intelligensen att han vet, och därför missbrukar herr Svensson den juridiska logik som han onekligen är i besittning av.

Det var icke en solidarisering med ett brott. Det var en protest mot att riksdagen har missbrukats. Vi är icke en domstol, riksdagen är inte någon plats för grov propaganda, utan från denna talarstol eftersträvas den objektivitet som kan gagna saken och samhället. Ett godtyckligt urval av tragiska brott mot mänsklig trygghet världen över utgör inget bevis - i synnerhet inte om urvalet sker som det skedde i herr Lövenborgs uppräknings, helt ideologiskt och propagandistiskt. Att protestera mot ett sådant bruk av talarstolen i denna kammare anser jag vara en renlighetsåtgärd som icke något enskilt demokratiskt parti i denna riksdag har äganderätt till. Jag förbehåller mig - jag förmodar att andra ledamöter av demokratiska partier gör likaledes - rätten att reagera när vi märker att kammarens plenum missbrukas för ideologisk propagandistisk framställning.

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag visste inte att det på något sätt skulle strida mot riksdagsstadgan att göra ideologisk propaganda i riksdagen, fru Åsbrink. Det är vad vi alla mer eller mindre gör här. Det kan väl inte rimligen utgöra någon större fara, så att man i och för sig skall behöva protestera.

Herr Lövenborg sade, att mordhandlingar begåtts av viss utländsk makts säkerhetstjänst, och de ingår i denna utländska makts säkerhetstjänsts så att säga dagliga och normala beteendemönster. Mot denna beskrivning av Mossad och Shin Beth protesterade fru Åsbrink. Det föranledde mig att säga att den verksamhet, som dessa organisationer har bedrivit, av norsk domstol har bedömts såsom brottslig. Logiken säger ju då att vad fru Åsbrink solidariserade sig med var en protest mot att herr Lövenborg betecknade Shin Beths och Mossads handlingar med samma ord som domstolen i Lillehammar betecknat dem. Då kan man säga att indirekt har fru Åsbrink solidariserat sig med dessa säkerhetstjänsters handlingar.

Fru ASBRINK (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara invända att vad vi fick ta del av var den skolastiska dialektik som herr Svensson är så van vid att utöva. Den är väl inlärd och väl igenkännbar. Nu väntar vi bara på exempel på hur man i den andra delen av världen -- östvärlden -- förföljt människor och på hur tryggheten där åsidosatts för enskilda medborgare.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Den diskussionen skall vi gärna ta när det föreligger något sådant ärende på riksdagens bord att vi kan föra en diskussion. Vad vi nu skall diskutera är vad fru Åsbrink egentligen solidariserade sig med.

Om herr Lövenborg betecknar en viss handling med samma beteckning som en norsk domstol använt om sagda handling och sedan fru Åsbrink reser sig upp här och protesterar mot att herr Lövenborg framhåller detta uppenbara och även för domstolen i Norge uppenbara faktum, då får man väl säga, att fru Åsbrink med all den kraft hon är mäktig försvarar Shin Beth och Mossad. Det tycker jag är en vänskap för Israel som är missriktad. Man kan vara vän av det israeliska samhället eller det israeliska folket utan att på detta sätt söka täcka över dess säkerhetstjänsts uppenbara brott.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Jag skall väl egentligen be kammaren om ursäkt för att jag, genom att gå upp och protestera mot de uttalanden som gjorts, föranlett en förlängning av debatten. Det är tydligen bara herrar Lövenborg och Svensson i Malmö som inte uppfattade vad jag sade. Det är väl uppenbart för alla att jag beklagade en språkutveckling i vårt land som medfört att man använder förgrovande och förråande och på olika sätt kränkande uttryck.

Som exempel kan jag ta en vändning som förekom i herr Svenssons anförande när han gick in på en bedömning av intelligensnivån hos medarbetarna i justitiedepartementet. Jag tycker att det är tråkigt att

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

man skall behöva stärka ett svagt anförande med sådana påståenden. Det finns en gammal vis regel om att man skall vara mild i sättet och stark i sak. Jag tror den regeln fortfarande gäller.

Det beklagliga i sammanhanget är att herr Lövenborg, för att försvara en relativt svag sak, använde så enormt starka uttryck att han i viss utsträckning vilseledde – eller försökte vilseleda – kammaren genom att måla upp vissa scenerier. Det har inte varit min mening att här försvara något brott – jag tror inte heller att jag någonsin gjort det. Långt mindre tror jag att de som instämde i mitt anförande var inställda på att ta upp vad som hände i Lillehammer till diskussion. Det var i stället själva språkbruket jag vände mig mot. Jag tror att vi alla, kanske också jag vid något tillfälle, skulle vinna på att uttrycka oss litet mera försiktigt och klart.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag brukar i allmänhet uttrycka mig tämligen försiktigt. Men det finns två saker som är helt klara och det är att USA begår folkmord och utövar en terror i väldig omfattning, vilket väl har sagts många gånger tidigare från den här talarstolen.

Det är också klart att händelsen i Lillehammer inte är någon enstaka företeelse. Det är Israel som gjort sig skyldigt till den genom statligt engagemang. Det är alltså inte nog med den terror som utövas i Mellanöstern. Man har också tagit sig rätten att mörda och likvidera folk utomlands. Det är en terror i mycket stor omfattning. Den bedrivs i stora delar av världen. Den är inte mera legal än exempelvis ambassadörs-mordet i Stockholm. Denna aktivitet har trappats upp. Det var detta jag ville påvisa.

Efter dramat på Bulltofta har möjligen Ustasja trappat ner sin aktivitet i Sverige en smula. Däremot är det ett faktum – och vi ser yttringar av detta också vid våra egna gränstrakter – att den israeliska terrorismen har trappats upp världen över. Det märkliga i detta sammanhang är – det var därför det nämndes – att detta inte väcker någon oro hos regeringen. De israeliska organisationerna skall tydligen inte uppföras på någon svart lista. Det avslöjar inkonsekvensen i handlandet.

Slutligen måste jag uttrycka min förvåning över om det på något sätt skulle vara anmärkningsvärt att talarstolen brukas till – som fru Asbrink säger – grov ideologisk propaganda. Jag tror att det vore väldigt nyttigt med åtskilligt mer ideologi här i kammaren.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Först några ord till fru Astrid Kristensson. Jag har redan tidigare medgett att jag tycker att behandlingen av de nya ärendena som är omnämnda i propositionen har tagit alltför lång tid. Jag har pekat på en av orsakerna – den omständliga proceduren. Den medverkar också. Det är möjligt att vi kunde ha varit ännu snabbare och effektivare, och vi skall försöka bli det i fortsättningen. Men faktum är att därför att vi varit angelägna att icke träffa något enda avgörande på grundval av ofullständigt material har vi i olika omgångar beträffande vart och ett av dessa fall begärt kompletteringar. De närmast berörda statsråden har t. o. m.

Torsdagen den
25 april 1974

*Fortsatt giltighet av
den s. k. terrorist-
lagen, m. m.*

själva haft muntliga överläggningar av ganska ingående slag med vederbörande myndigheter. Vi skall försöka påskynda handläggningen, och vi skall så småningom undersöka om det är något fel i proceduren som kan avhjälpas utan att man träder rättssäkerheten för när.

Herr Svensson i Malmö tycker att det är egendomligt att jag själv angriper 34 § utlänningslagen såsom en från rättssäkerhetssynpunkt otillfredsställande paragraf. I så fall borde jag ha tagit initiativ till att den förändras. Det är just det vi gör. Jag ansåg att det var en kompletterande upplysning jag lämnade kammaren när jag förut sade att vi har upphört att tillämpa 34 § utlänningslagen sedan vi fick terroristlagen i kraft. Vi har dessutom – det kan jag säga nu – en översyn av utlänningslagstiftningen på gång. Det är vår avsikt att antingen helt avskaffa 34 § utlänningslagen eller också ändra den så att den icke kommer att vara otillfredsställande längre.

Vidare är det så, herr Svensson, att varenda människa som kan drabbas av terroristlagen också kan drabbas enligt ordalagen i 34 § utlänningslagen. Skillnaden är att det är 34 § utlänningslagen som ger regeringen full frihet att avvisa, utvisa eller ställa under uppsikt personer så snart det är i statens intresse. Den formuleringen är ju enormt diffus. Vad är "statens intresse"? Vad behöver man veta om en person för att avgöra att det är i statens intresse att vi blir av med honom? Det säger lagen ingenting om, och det anser jag otillfredsställande.

Men när herr Svensson nu på nytt vädrar sin oro har jag börjat fundera över om jag möjligen råkar uppkalla herr Svensson till talarstolen genom att säga att herr Lövenborgs framträdande detta år var ett ganska pliktskyldigt eko av de patetiska anföranden som han och Jörn Svensson höll förra året. Jag är ledsen om jag därigenom har provocerat herr Svensson. Men om det nu ligger allvar bakom herr Svenssons oro – vad är det den oron egentligen gäller? Vad är det för människor som herr Svensson vill att vi skall släppa in i det här landet men som vi vill försöka hålla utanför landets gränser? Terroristlagen talar i 1 § om utlännings beträffande vilken det finns "grundad anledning antaga, att han tillhör eller verkar för organisation eller grupp som på grund av vad som är känt om dess verksamhet kan befaras här i riket använda våld, hot eller tvång för politiska syften". I propositionen har vi utförligt redovisat hur vi tolkar detta, hur vi uppfattar det och hur vi har tillämpat det hittills. Vad föreligger det för saklig meningsskiljaktighet här? Vilka människors rättigheter är det som vi träder för när? Vilka är det som vi borde ta emot med öppna armar enligt herr Svenssons uppfattning men som enligt vår uppfattning skulle innebära en fara för säkerheten om vi släppte in dem?

Till herr Lövenborg vill jag säga att ni ibland på kommunistiskt håll råkar ut för att avslöja er själva. När ni attackerar en företeelse som terroristlagen träder ni gärna fram med stort patos och säger er försvara frihet, rättssäkerhet och andra sådana värden allt vad ni förmår. Men vad är ni för apostlar för friheten, för rättssäkerheten och för tryggheten? Så länge ni befarar att terroristlagen skall komma att tillämpas på någon enstaka människa som tillhör Svarta september, som ni politiskt sympatiserar med, är ni djupt oroade och upprörda. Nu har lagen inte

Torsdagen den
25 april 1974

*Finansiering av
Svenska utveck-
lingsaktiebolaget*

heller tillämpats på en enda person tillhörande denna organisation. Men när det gäller andra, som ni betraktar som era politiska motståndare, har ni inte mycket till övers för rättssäkerheten och friheten. Då manar ni på och säger, att vi borde föra in också de israeliska organisationerna under lagens tillämpning. Varför är ni inte oroadade om så skulle ske med dem?

Det är samma argumentation, herr Lövenborg, som en icke alldeles okänd journalist använde när han i Aftonbladet för en tid sedan framhöll att han var djupt bekymrad för att en enda jordansk medborgare var föremål för polisens intresse enligt terroristlagen -- men var totalt ligkiltig för de åtta fascistiska kroater som också var föremål för sådant intresse. Nu avvecklades ju det jordanska fallet utan åtgärd, men det är enligt min mening en ovidkommande omständighet. Vad som är intressant i detta sammanhang är att ni avslöjar era verkliga syften.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Pettersson i Västerås, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten A röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Pettersson i Västerås.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	288
Nej	--	19
Avstår	—	4

Punkten B

Utskottets hemställan bifölls.

Herr förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

§ 11 Finansiering av Svenska utvecklingsaktiebolaget

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 22 i anledning av propositionen 1974:54 angående finansiering av Svenska utvecklingsaktiebolaget jämte motioner.

utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden för den 8 mars 1974, föreslagit riksdagen att till Teckning av aktier i Svenska utvecklingsaktiebolaget för budgetåret 1974/75 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 30 000 000 kronor.

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

*Finansiering av
Svenska utveck-
lingsaktiebolaget*

I detta sammanhang hade behandlats motionerna
1974:1639 av herr Komstedt m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen skulle avslå propositionen 1974:54 samt
1974:1640 av fru tredje vice talmannen Nettelbrandt (fp).

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. med bifall till propositionen 1974:54 och med avslag på motionen 1974:1639 till Teckning av aktier i Svenska utvecklingsaktiebolaget för budgetåret 1974/75 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 30 000 000 kronor,
2. avslå motionen 1974:1640.

Reservation hade avgivits av herr Hovhammar (m) som ansett att utskottet bort hemställa,
att riksdagen skulle

1. med bifall till motionen 1974:1639 avslå propositionen 1974: 54 om anslag till teckning av aktier i Svenska utvecklingsaktiebolaget,
2. avslå motionen 1974:1640.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 22 behandlas frågan huruvida Svenska utvecklingsaktiebolaget skall få ytterligare 30 miljoner kronor i aktiekapital. Härigenom skulle aktiekapitalet komma att uppgå till 55,5 miljoner kronor och därmed väsentligt överstiga den för år 1974 beräknade omsättningen på 47 miljoner kronor. Det är en relation mellan aktiekapital och omsättning som är minst sagt ovanlig. Förlusterna i företaget under åren 1968–1971 har uppgått till sammanlagt 14 miljoner kronor. Under 1972 och 1973 redovisade företaget visserligen en mindre vinst, men jag är angelägen att peka på att den i allt väsentligt hänför sig till de stora leveranserna av bilregistreringsskyltar och registrerande vägmätare, som allmänheten ju inte har kunnat undgå att köpa. Här kan man om någonstans tala om ett monopol. Hur stor del av det förbättrade resultatet som beror på dessa produkter har Utvecklingsbolaget såvitt jag har kunnat konstatera inte velat uppge.

Om man är företagsledare i ett vanligt privat företag, som arbetar i hård konkurrens, vet man att man måste driva företaget effektivt för att det skall kunna överleva och utvecklas. Det innebär självfallet en mycket hård press både på de anställda och på företagsledningen, men det brukar också ge goda resultat. Inom den statliga företagssektorn däremot – det vet vi ställer regering och riksdag så gott som alltid upp med nya, friska pengar om det går dåligt, och det har det gjort i många fall. Detta kan leda till att man inte alltid behöver vara lika effektiv som i det enskilda näringslivet. Naturligtvis är det omöjligt för industriministern och än mer

Torsdagen den
25 april 1974

*Finansiering av
Svenska utveck-
lingsaktiebolaget*

omöjligt för oss här i riksdagen att utöva någon noggrann uppsikt över och kontroll av den verksamhet som bedrivs inom den statliga företagssektorn, och det vore heller inte önskvärt. Men det vi bör kräva av dem som är satta att förvalta de statliga företagen är att de driver företagen på ett sådant sätt att de blir framgångsrika, för att de skall kunna åtnjuta vårt förtroende och därmed ges möjligheter att få ytterligare kapital för en vidare expansion.

Av propositionen att döma delar departementschefen den uppfattningen. Läser man noggrant vad industriministern har sagt, skall man finna att han de facto riktar en ganska hård kritik mot Utvecklingsbolaget, och han ger också rätt bestämda direktiv för framtiden.

Jag kan, fru talman, till stor del instämma i vad departementschefen har anfört härvidlag. Men departementschefen drar inte slutsatsen av sin kritik mot det sätt på vilket företaget har skötts. Han går litet vid sidan om detta när han kommer till det slutliga ställningstagandet. Trots den utövade kritiken föreslår man därför att Svenska utvecklingsaktiebolaget skall få sina 30 miljoner kronor.

Vi tror att Utvecklingsbolaget skulle kunna klara sig bra utan detta kapitaltillskott om man verkligen försökte anstränga sig ytterligare. Vi tror att det är nyttigt för alla statliga företag som kommer in i detta sammanhang, om de någon gång också skulle kunna få ett nej när de begär mer pengar som riksdagen skall bevilja.

I ett enskilt företag lägger man upp en viss budget. Men det är inte alltid man får allt vad man önskar. Man måste, som vi brukar säga, dra åt svångremmen. Jag tror att man även i den statliga sektorn – i det här fallet Utvecklingsbolaget – skulle må väl av att litet fundera också över sådana realiteter som vi har inom den enskilda sektorn av svenskt näringsliv.

Fru talman! Jag vill med detta resonemang och med hänvisning till vad industriministern har uttalat dra den logiska slutsatsen av departementschefens kritik och yrka bifall till reservationen, innebärande avslag på propositionen.

Under detta anförande övertog fru tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HAGLUND (s):

Fru talman! Jag skall fatta mig synnerligen kort i min redogörelse för utskottets syn på dessa problem. Vi skall nämligen lägga märke till att utskottet är nästan enhälligt när det gäller den här frågan.

Det är kanske betecknande att herr Hovhammar inte ens har fått sina partivänner med på sin bedömning av Utvecklingsbolagets verksamhet och att han står mycket ensam om denna bedömning.

Sedan bara en parentes. Han talade om aktieteckningen, som nu är uppe i 55,5 miljoner kronor. Det är riktigt att man nu vill ha ytterligare 30 miljoner till aktieteckning. Han bör ändock ta i betraktande att detta något kan hänga ihop med att det föreligger en omsättningsökning i Utvecklingsbolaget från 33,1 miljoner för 1972 till 86,2 miljoner kronor för 1973. Där kan han kanske finna en del av förklaringen när det gäller

aktieteckningen.

Näringsutskottets betänkande behandlar ju finansieringen av Utvecklingsaktiebolaget. I proposition nr 54 föreslås att 30 miljoner kronor skall anvisas till nyteckning av aktier i Svenska utvecklingsaktiebolaget. Jag vill säga några ord om detta.

Bolaget startades i juli 1968 och hade vid utgången av december 1973 totalt 900 produktidéer registrerade. Av dessa har 50 blivit föremål för exploatering. Av de registrerade projekten har 804 kommit från enskilda och 10 från den offentliga sektorn. Drygt 10 procent har kommit fram inom projektgruppen.

Bolaget har också engagemang i ett tiotal dotterbolag och närstående företag. Dessutom bedrivs projektutvecklingsarbete i moderbolaget. Så har exempelvis under den hittillsvarande verksamhetsperioden investerats 8 miljoner kronor inom sektorn för medicinsk teknik, 18 miljoner inom miljövärd- och processteknik samt 17,5 miljoner inom datateknik. Totalt har till utgången av december månad ca 100 miljoner kronor investerats i moderbolaget och dotterföretagen. Andra intressenter har under samma tid investerat ca 36 miljoner.

Moderbolaget hade 65 anställda i december 1973. I dotterbolagen hade man vid samma tid 365 anställda, och därtill kommer 741 anställda i det hälftenägda Stansaab Elektronik AB.

Propositionen och naturligtvis också bolagets verksamhet är den direkta anledningen till att utskottet har haft två motioner att behandla. Det anmärkningsvärda är att det rör sig om två borgerliga motioner med helt olika bedömningar beträffande Utvecklingsbolagets verksamhet. I den folkpartistiska motionen skriver man bl. a.:

”I en bilaga till propositionen redovisas närmare bolagets verksamhet. Därav framgår att bolaget gjort betydande insatser inom medicinsk teknik, miljövärd- och processteknik, databehandlingssystem, transportteknik och produktionsteknik. Av särskilt intresse är att konstatera hur bolaget på uppdrag av statliga myndigheter lyckats ta fram den nya teknik som var en förutsättning för reformerna beträffande bilregistrering och kilometerskatt.”

Den moderata motionen har bl. a. föranlett den reservation som herr Hovhammar är ensam om och där det slutliga yrkandet går ut på att propositionen om anslag till teckning av aktier i Utvecklingsbolaget skall avslås.

Självfallet kan det vara förståeligt att man kommer till olika bedömningar om resultaten av ett dylikt bolags verksamhet – en verksamhet som har så mycket av utvecklingskaraktär och experimentell karaktär. Det är ju också ett utvecklingsbolag, som just skall utveckla, tillverka och marknadsföra nya produkter, metoder och system, särskilt med beaktande av att angelägna samhällsbehov skall tillgodoses. Det är väl detta med ”angelägna samhällsbehov” som skorrar alltför mycket i de moderata motionärernas öron. När privata bolag av liknande typ gör innovationer, utbyggnader och experiment slår man dövörat till. I detta fall har man endast kunnat sträcka sig så långt att man blivit tvungen erkänna att bolaget under åren 1972 och 1973 kunnat uppnå ett överskott i sin verksamhet.

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

*Finansiering av
Svenska utveck-
lingsaktiebolaget*

Torsdagen den
25 april 1974

*Finansiering av
Svenska utveck-
lingsaktiebolaget*

Så några ord om anledningen till propositionens förslag om de 30 miljonerna.

Utvecklingsbolaget förutser ett kapitalbehov för prognosperioden 1974–1976 av 71 miljoner kronor, varav 12 miljoner avser rörelsemedel. Interna rörelsemedel jämte intressen i vissa projekt beräknar man till 19 miljoner. Ca 14 miljoner avses utgöra externt kapital. Av 1973 års likvida tillgångar tas 8 miljoner i anspråk. Resterande kapital – alltså 30 miljoner – anser Utvecklingsbolaget skall tillföras av aktieägaren.

Det är detta propositionen 54 handlar om, och ett nästan enhälligt näringsutskott hemställer härmed om bifall till denna proposition.

Herr HOVHAMMAR (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill först ta upp den lilla anmärkningen som herr Haglund inledningsvis riktade mot mig, att jag är ensam om reservationen. Det är riktigt att jag är det, men herr Haglund vet lika väl som jag vad utskottets vice ordförande, min partivän herr Regnéll, sade då vi behandlade ärendet i näringsutskottet. Han framhöll att han tidigare och i annat sammanhang hade varit med om att behandla frågan, och därför fanns det ingen anledning för honom att engagera sig i ärendet då vi behandlade det.

Detta är ingen nyhet för herr Haglund, och jag tror att alla som hörde herr Regnélls deklARATION, när frågan var uppe, också förstod hans inställning. Jag tycker det är litet anmärkningsvärt att herr Haglund refererar det som en nyhet i kammaren, när vi var ense om uppläggningsen och klarade av saken vid behandlingen av ärendet på utskottsplanet.

Det har gjorts stora investeringar. Pengar har tillskjutits från staten, och jag tror också att de investeringar som gjorts i en del fall har varit gynnsamma. Det vore ju ganska anmärkningsvärt om man får så mycket pengar och inte placerar dem på ett någorlunda vettigt sätt. Jag tror även att det har uppnåtts en del resultat.

Jag vill också säga att detta med utveckling inte är någon särskilt lätt sak. Det är något som kräver goda medarbetare, stor effektivitet och inte minst investeringar. Det väsentliga är emellertid att man inte har lyckats nå så särskilt goda resultat. När jag säger det refererar jag till vad departementschefen har anfört i propositionen 54, nämligen följande:

”I prop. 1971:139 förordade jag vissa förtydliganden och preciseringar med avseende på bl. a. utvecklingsbolagets mål och verksamhet. Jag framhöll sålunda att varje företag måste besitta en i något avseende exklusiv kompetens för att hävda sig och expandera. — — — Vidare erinrade jag om att föredraganden i prop. 1968:68” — alltså så långt tillbaka — ”betonat att bolaget borde koncentrera sin verksamhet till ett begränsat antal projekt.”

Avslutningsvis vill jag säga, fru talman, att i den berättelse vi har fått i dag står det att verksamheten under de närmaste två åren kommer att innebära förluster. Jag vill gärna ha noterat detta. Sådana är alltså prognoserna för den närmaste framtiden.

Herr KOMSTEDT (m):

Fru talman! Vi behandlar nu propositionen 54, i vilken departements-

chefen begär att vi skall nyteckna aktier för 30 miljoner kronor till det statliga Utvecklingsbolaget. Några kamrater från moderata samlingspartiet och jag har i motionen 1639 yrkat avslag på propositionen.

Departementschefen är i propositionen ytterst kritisk i sin bedömning av Utvecklingsbolaget. Man kritiserar bolagets resultat, och det stora antal projekt som herr Haglund här menade vara något positivt har departementschefen riktat kritik mot och ansett att man i Utvecklingsbolaget borde vara observant på. Men efter den avbasningen är departementschefen ändå givmild med skattebetalarnas pengar och föreslår att Utvecklingsbolaget skall få 30 miljoner. Det påminner litet om den unge studenten med dåliga studieresultat som kommer hem till sin pappa och vill ha mera pengar och som då får en åthutning för att studieresultatet verkligen inte ger anledning till någon belöning. Men det är ju ändå pappas gosse, och så blir det mer pengar i alla fall. Det är litet av de tongångarna i departementschefens skrivning.

Nu skall vi betänka att med de föreslagna 30 miljonerna kommer Utvecklingsbolagets aktiekapital att uppgå till 55,5 miljoner kronor, mot en beräknad omsättning 1974 på 47 miljoner. Detta är anmärkningsvärt, eftersom det sannerligen inte är vanligt att aktiekapitalet är betydligt större än bolagets omslutning för året. Förlusterna beräknas till ca 6 miljoner. Från 1968, då Utvecklingsbolaget startade sin verksamhet, fram till 1971 har totalförlusterna legat på 14 miljoner kronor. År 1972 redovisade man ett överskott på 2,5 miljoner och 1973 ett preliminärt överskott på 2 miljoner. Mycket av de goda resultaten under 1972 och 1973 är onekligen att hänföra till den sektor som stått för tillverkningen och framtagningen av bilskyltar och kilometerräknare för beskattning av dieseldrivna fordon. Men ägarna av dessa dieseldrivna fordon har inte haft någon möjlighet att välja vid inköpet av sådana produkter.

När det gäller kilometerräknarna vet vi inte till vilken kostnad de skulle ha kunnat framtas på annat sätt. Fordonsägarna har varit helt hänvisade till att använda den mätare som framtagits och tillverkats av Haldex. Det direkta utvecklingsarbetet, som gått på Utvecklingsbolagets konto, hade kanske kunnat fås betydligt billigare. Utvecklingsarbetet var nämligen redan utfört. Det är anmärkningsvärt att dessa räknare inte används av svenska tillverkare, som i stället använder tyska VDO-mätare. Vid den tidpunkt när man bestämde sig för att införa kilometerräknarna hade de tyska mätarna ett pris som låg under hundralappen, medan fordonsägarna har debiterats 250 kronor för den mätare som Utvecklingsbolaget har tagit fram. Under sådana förhållanden förstår jag gott att Utvecklingsbolaget kan redovisa det resultat som det pekar på.

Man hade i detta sammanhang gjort en bindning genom att låna ut pengar till de företag som skulle sköta tillverkningen. Om man inte kunde binda sig för en beställning av viss storlek skulle det inte föreligga någon återbetalningsskyldighet. Också detta är någonting, fru talman, som bör noteras när det begärs en utökning av aktiekapitalet genom nyteckning för att täcka Utvecklingsbolagets kostnader.

Vi har påtalat i vår motion att bolaget borde ha kunnat redovisa ett mer positivt resultat av sin verksamhet innan riksdagen anslår ytterligare medel. För kammarens ledamöter, som handskas med miljardbelopp, är

Torsdagen den
25 april 1974

*Finansiering av
Svenska utveck-
lingsaktiebolaget*

kanske 30 miljoner inte så mycket, men jag tror att den enskilda människan har större respekt för ett sådant belopp, när Utvecklingsbolaget inte kunnat redovisa ett gynnsammare resultat.

Fru talman! Jag yrkar bifall till den reservation som är fogad till utskottets betänkande.

Herr HAGLUND (s):

Fru talman! Det är riktigt som reservanten här säger att statsrådet har varit litet kritisk i propositionen, men han har inte bara varit kritisk. Det är självklart att den som har en annan uppfattning bara hänger upp sig på det kritiska, men statsrådet framhåller också i propositionen t. ex. följande:

”Utvecklingsbolagets resultat har utvecklats i huvudsak på det sätt som föresattes i nyssnämnda proposition. Ett positivt nettoresultat kunde emellertid uppnås redan år 1972. Det mycket goda resultat utvecklingsbolaget uppnått under åren 1972 och 1973 kan i allt väsentligt hänföras till de stora leveranserna av bilregistreringsskyltar och registrerande vägmätare. För prognosperioden 1974–1976 har utvecklingsbolaget förutsett underskott, ehuru verksamheten vid periodens slut åter beräknas ge överskott.”

Jag har velat säga detta som motvikt till dem som bara har hängt upp sig på kritiken. Vad beträffar målsättning och målångivning har statsrådet i propositionen kompletterat det som sades beträffande utvärdering och målsättning för företaget redan när denna verksamhet startade.

Herr Komstedt förde ett tekniskt och ekonomiskt resonemang om hur kilometerräknarprojektet och registreringsskyltprojektet har finansierats. Jag vill då erinra om att privata företag fick komma in med anbud när denna verksamhet startade, och sedan utvärderades anbuden. Herr Hovhammar har fått en årsredovisning från Utvecklingsbolaget, och ur den skall jag läsa upp en redogörelse för det positiva resultatet av samarbetet med Samefa som har tillverkat skyltarna: ”Det tekniska kunnandet som Samefa förvärvat i samband med bolagets engagemang i bilregister- och kilometerskatteprojekten har medfört nya order på produktions- och datainsamlingssystem. Bland Samefas etablerade industriprodukter ingår mekanik för automatiska telefonstationer, telefonkiosker och utrustningar för byggnadssektorn.”

Om herr Komstedt vill ha fler detaljer kan jag påpeka att redovisningen från Utvecklingsbolaget är så öppen att det beträffande företag i SU-gruppen står: ”I det följande lämnas vissa upplysningar om företagen i SU-gruppen. I övrigt hänvisas till företagens egna årsredovisningar, som kan rekvireras från SU eller direkt från respektive bolag.”

Herr HOVHAMMAR (m):

Fru talman! Det ekonomiskt goda resultat som herr Haglund refererade till har sin naturliga förklaring i de stora leveranser av bl. a. vägmärken som skett utan någon konkurrens. Jag har den uppfattningen att man, om man gör stora investeringar vilket man gjort och gör här – *också* bör se till att man får ett bra resultat, så att företaget går ihop och lämnar vinst.

Torsdagen den
25 april 1974*Finansiering av
Svenska utveck-
lingsaktiebolaget*

Den mycket exklusiva tryckta årsredovisning som en del av ledamöterna i denna kammare i dag har fått är av mycket flott tryck på allra finaste papper med dyrbara färgklichéer. Det är anmärkningsvärt, tycker jag, att ett företag som inte går så särskilt bra har råd att göra så stora investeringar i en trycksak av det här slaget. Ett enskilt företag får i ett sådant fall se till att spara på pengarna. Jag kommer nu fram till sammanfattningen i den här fina årsberättelsen. Där heter det: "För de närmaste två åren kan man inte förutse positivt nettoresultat för SU-gruppen."

Det är inte särskilt stimulerande. Jag hoppas emellertid att detta företag, precis som en del andra statliga företag har gjort, kommer att gå med vinst så småningom. Vinst har visserligen blivit ett mycket fullt ord i det här landet, men vinst är *nödvändig* både för enskilda och statliga företag om de skall kunna existera och ha ett berättigande. Jag vill gärna slå fast det i min sista replik i detta ärende.

Herr KOMSTEDT (m):

Fru talman! Med sin argumentering ger herr Haglund mig rätt. Utvecklingsbolaget har alltså redovisat förluster ända till det tillfälle då det började tillverka en produkt som konsumenten är tvungen att köpa. Då redovisade bolaget ett mycket gott resultat, sade herr Haglund. Resultatet är inte särskilt gott om man jämför vinsten med företagets omsättning. Så snart denna monopolställning är slut är man beredd att tala om i propositionen att bolaget förbereder sig på ytterligare förluster. Jag vill därför ifrågasätta företagsstrukturen inom Utvecklingsbolaget.

Jag invecklade mig inte i något speciellt tekniskt resonemang, herr Haglund. Jag tog kilometerräkna som exempel. Det vore underligt om inte företaget kan gå med vinst då det tillverkar någonting som är mer än dubbelt så dyrt som motsvarande produkt från en annan tillverkare – men som konsumenterna inte har en chans att välja därför att ett statligt monopol bestämmer vilken produkt de skall använda. Det är det jag riktar kritiken mot!

Detta var ett exempel. Herr Haglund har själv talat om 900 olika produkter. Jag har inte haft någon möjlighet att kontrollera saken, men det är klart att förlusterna kan bli många gånger större om samma premisser föreligger som beträffande kilometerräkna.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hovhammar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hovhammar begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i belänkandet nr 22 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Hovhammar.

Torsdagen den
25 april 1974

*Statligt ansvar för
uranutvinning,
m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hovhammar begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	259
Nej	–	41
Avstår	–	2

§ 12 Statligt ansvar för uranutvinning, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 23 i anledning av propositionen 1974:60 angående organisation för Sveriges geologiska undersökning, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1974:60 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden för den 8 mars 1974, föreslagit riksdagen

dels att bemyndiga Kungl. Maj:t att vid Sveriges geologiska undersökning inrätta en ordinarie tjänst för verkschef med beteckningen p,

dels att för budgetåret 1974/75 under trettonde huvudtiteln anvisa

1. till Sveriges geologiska undersökning: Geologisk kartering samt information och dokumentation ett reservationsanslag av 14 445 000 kronor (punkten C 1),

2. till Sveriges geologiska undersökning: Uppdragsverksamhet ett förslagsanslag av 1 000 kronor (punkten C 2),

3. till Sveriges geologiska undersökning: Prospektering m. m. ett reservationsanslag av 28 029 000 kronor (punkten C 3),

4. till Sveriges geologiska undersökning: Utrustning ett reservationsanslag av 2 420 000 kronor (punkten C 4).

Departementschefen hade i fråga om uranprospektering uttalat att Sveriges geologiska undersökning (SGU), som erhöll särskilt anslag härför, borde koncentrera sin verksamhet på inledande arbeten av översiktlig natur. I ett senare skede borde koncession meddelas för lämplig intressent som därmed övertog det finansiella ansvaret för prospekteringsverksamheten. Den statliga prospekteringsinsatsen borde enligt departementschefen ske på uppdrag från myndighet som var ansvarig för energipolitiken.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1974:129 av herr Glimmér m. fl. (c),

1974:246 av herr Lövenborg (vpk) och fru Marklund (vpk),

1974:1670 av fru Marklund (vpk) och herr Lövenborg (vpk) vari hemställt att riksdagen uttalade att staten via SGU borde behålla huvudansvaret för uranutvinningen i Sverige samt

1974:1671 av herrar Stridsman (c) och Johansson i Holmgården (c).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1974:60 i ifrågavarande

del bemyndigade Kungl. Maj:t att vid Sveriges geologiska undersökning inrätta en ordinarie tjänst för verkschef med beteckningen p,

2. att riksdagen med bifall till propositionen 1974:60 punkterna C 1, C 2 och C 4 för budgetåret 1974/75 under trettonde huvudtiteln anvisade

a) till Sveriges geologiska undersökning: Geologisk kartering samt information och dokumentation ett reservationsanslag av 14 445 000 kronor,

b) till Sveriges geologiska undersökning: Uppdragsverksamhet ett förslagsanslag av 1 000 kronor,

c) till Sveriges geologiska undersökning: Utrustning ett reservationsanslag av 2 420 000 kronor,

3. att riksdagen med bifall till propositionen 1974:60 punkten C 3 och med avslag på motionen 1974:246 till Sveriges geologiska undersökning: Prospektering m. m. för budgetåret 1974/75 under trettonde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 28 029 000 kronor,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1671 rörande anvisning av medel för uranprospektering i Arjeplogs- och Arvidsjaurområdet,

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1670 angående statligt ansvar för uranutvinning,

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:129 om undersökning rörande förekomsten av naturgas på Östgötaslätten.

Reservation hade avgivits av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1974:1670 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört om statligt ansvar för uranutvinning.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Fru talman! Näringsutskottets betänkande nr 23 inrymmer två vpk-motioner med anknytning till varandra. Vi har nämligen i år liksom i fjol motionerat om att tillräckliga medel skall ställas till förfogande för uranprospektering i Arjeplogsområdet. Den ena motionen skrevs under den fria motionstiden och i anslutning till statsverkspropositionen, eftersom vi inte där kunde finna något som tydde på att man ämnade gå in för intensifierade undersökningar av uranfyndigheterna i det området.

Senare kom så propositionen 60, där vi bl. a. finner följande formuleringar:

”Det är enligt min mening angeläget att möjligheterna att trygga landets försörjning med naturligt uran undersöks. Inget är ännu känt om storleken av de fyndigheter som SGU påträffat. Jag finner det motiverat från försörjningsmässig synpunkt att en närmare undersökning görs av uranfyndigheterna i Arjeplogs- och Arvidsjaurområdet.”

Särskilda medel för förstärkt prospekteringsinsats i området har också beräknats, och utskottet anser sig nu ha anledning att förutsätta att erforderliga medel ställs till förfogande för ändamålet.

Vi skall i detta skede nöja oss med detta. Vi betraktar det som har sagts av departementschefen och utskottet som förpliktande på det sättet att man nu i första hand ger SGU de medel som i år har begärts för

Torsdagen den
25 april 1974

*Statligt ansvar för
uranutvinning.
m. m.*

uranprospekteringen i dessa inlandskommuner, men också på det sättet att man är beredd att öka medelsanvisningarna om så anses nödvändigt för att inom rimlig tid kunna göra en ordentlig kartläggning och utvärdering.

Geologer som jag har talat med har anfört att en forcering av arbetet med all sannolikhet kommer att kräva betydligt större insatser än de dryga 3 miljoner som SGU begärt för i år. "Erforderliga medel" kan alltså visa sig vara betydligt mer i en nära framtid.

Det är framför allt två skäl som gör att vi har betraktat frågan som angelägen.

Det ena skälet är att det här rör sig om ett område som verkligen ropar efter livgivande injektioner av olika slag. Arjeplog har drabbats hårt av utflyttning. Arbetstillfällena har minskat, ungdomen har i stor utsträckning tvingats söderut och de kommunalekonomiska bekymren växer. Man behöver alltså jobb, och då är det klart att det knyts förhoppningar till de uranfyndigheter som man vet finns i dessa trakter. Det är inte underligt om man då också har vänt sig mot den snåla anslagsgivningen som har lett till att SGU på grund av bristande ekonomiska resurser inte tidigare har kunnat undersöka omfattningen av de uranfyndigheter som finns i området.

Det andra viktiga skälet för att man på allvar måste gå in för prospektering är ju att Sverige behöver uran och att man har stött på fynd med en uppseendeväckande hög uranhalt, avsevärt högre än i den uranmalm som bryts vid Billingen. Den högsta halt som analyserats i block från Arjeplog uppgår till 15 kilo uran per ton malm, medan den vid Billingen innehåller cirka 300 gram per ton malm. Kända uranförekomster runt om i världen håller normalt en halt på ungefär 1 kilo uran per ton malm.

Det är alltså mycket löftesrika fyndigheter man har gjort, fynd som gör att möjligheten av att öppna en urangruva inte kan vara något osannolikt perspektiv. Det skulle självklart också betyda sysselsättning och en ekonomisk injektion som verkligen behövs i området.

Jag skall emellertid inte längre sysselsätta mig med detta. Det har utfärdats löften, senast för en dryg vecka sedan av statsrådet Rune Johansson när han befann sig i Norrbotten. Det har sagts att erforderliga medel skall utgå. Vi skall självfallet följa utvecklingen med uppmärksamhet och kontrollera vad man kommer att lägga in i orden "erforderliga resurser".

Sedan har vi alltså motionen 1670 i anslutning till propositionen 60. Motionens krav är att staten via SGU skall ha huvudansvaret för uranutvinningen i Sverige. Motionen har efter utskottsbehandlingen fått stöd av en reservation av herr Svensson i Malmö. Däri framhålles nödvändigheten av att all exploatering av inom landet befintliga tillgångar av uranmalm sker i statlig regi. Om det skall läggas på SGU eller annan statlig myndighet anser reservanten inte vara avgörande. Det kan jag hålla med om. Det viktigaste är ju inte vilken statlig myndighet som skall ha ansvaret för exploatering och utvinning av uranfyndigheterna i vårt land. Vad som för oss är viktigast är att utvinningen skall ske i statlig regi och inte överlämnas till privatkapitalistiska bolag. Det finns skäl för att all

mineralutvinning bör ligga i samhällets händer, och det finns speciellt starka skäl när det gäller utvinningen av, som det heter i herr Svenssons i Malmö reservation, "en för den framtida energiförsörjningen så viktig naturtillgång".

Utskottet anser att det är mer ändamålsenligt att intressenter med den speciella sakkunskap som krävs för gruvdrift får ta hand om den fortsatta utvinningen av uran och andra mineraler.

Vi har i en annan motion i anslutning till förslaget om ny gruvlag tagit upp vår inställning i hela dess vidd, dvs. att all gruvhantering skall ligga i samhällets händer. Vi ansåg det naturligt att också i detta speciella sammanhang ge uttryck för vår grundläggande inställning när det gäller exploateringen av vårt lands naturtillgångar.

Jag yrkar bifall till reservationen av herr Svensson i Malmö.

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Fru talman! När det gäller näringsutskottets betänkande nr 23, som vi nu behandlar, är det praktiskt taget bara på en punkt som avvikande meningar framkommit inom utskottet.

Herr Lövenborg har talat för vpk-reservationen och dess förslag beträffande statligt ansvar för uranutvinningen. Önskemålet är klart angivet både i reservationen och i motionen 1670.

Utskottsmajoriteten har icke ansett sig kunna gå motionärerna och reservanten till mötes i detta avseende. Vi har den uppfattningen, såsom det klart anges i skrivningen, att det är mer ändamålsenligt att intressenter med den speciella sakkunskap som krävs för gruvdrift får ta hand om den fortsatta utvinningen av uran och andra mineraler. Utskottet har den fasta övertygelsen att ett förstatligande -- oavsett om det, såsom föreslås i motionen, ansvarsmässigt läggs på SGU eller på annan myndighet -- icke är aktuellt i dagsläget. Utskottet har därför inte funnit skäl som talar för annat än ett avstyrkande av motionen 1670.

Vi har i detta ärende kanske kommit litet avigt på talarlistan. Jag vet att herr Glimnér efter mig kommer att tala om naturgasen på Östgötaslätten och jag vill redan nu säga några ord på den punkten. Enligt de förhandsbesked jag fått från kammarkansliet kommer herr Glimnér icke att ställa något yrkande, varför jag med anledning av hans kommande inlägg endast vill hänvisa till utskottets skrivning. Utskottet förutsätter att kontakter och överläggningar sker mellan länstyrelsen i berört län och SGU, att frågan därvid hålls aktuell och att man vidtar erforderliga åtgärder när så är påkallat. Att i dagsläget göra en framställning till Kungl. Maj:t har utskottet inte funnit skäl till.

Fru talman! Med detta korta inlägg -- mitt anförande blev kortare än jag beräknat på grund av att herr Lövenborgs anförande fick en något annan utformning än jag hade förmodat -- ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga sex punkter samt avslag på reservationen av herr Svensson i Malmö.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Det är måhända onödigt att nu ta upp en längre debatt i frågan om vem som skall äga och exploatera viktiga naturtillgångar,

inklusive den vi just nu debatterar. Den debatten kan väl lämpligen tas i anslutning till förslaget om ny gruvlag. Men jag tycker ändå att jag måste säga att detta utskottsbetänkande visar en betänklig brist på principer.

Jag har i en tidigare debatt med näringsutskottets ordförande herr Svanberg haft tillfälle att diskutera huruvida staten eller Bolidenbolaget skulle ta hand om exploateringen av kopparmalmen i Stekenjokk. Då hette det – och så argumenterar herr Andersson i Storfors även nu – att det naturliga är att Bolidenbolaget får bryta kopparmalmen i Stekenjokk eftersom bolaget har den största erfarenheten. Min invändning den gången var och den tycker jag passar även i det här sammanhanget att staten över huvud taget aldrig får den erfarenhet som krävs om man inte går in på nya områden när det gäller gruvdriften.

I dagens betänkande, ur vilket herr Andersson citerar, heter det: "Utskottet finner det mer ändamålsenligt att intressenter med den speciella sakkunskap som krävs för gruvdrift får ta hand om den fortsatta utvinningen av fyndigheter av uran och andra mineraler." Det förekommer alltså inte ens en antydning om att samhället bör vidga sitt inflytande över gruvnäringen.

Med den filosofi som utskottsbetänkandet ger uttryck för i dessa frågor kommer samhället aldrig att kunna vidga sitt inflytande. Man tycks inte heller ha några ambitioner i den riktningen.

Herr ANDERSSON i Storfors (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill helt kort framhålla att utskottets betänkande, vilket jag redogjorde för i mitt förra anförande, är enhälligt så när som på herr Svenssons i Malmö reservation. Låt oss, herr Lövenborg, diskutera dessa frågor på nytt den dag när den nya gruvlagen skall behandlas. Det kanske är lämpligare att ta upp dem vid det tillfället.

Herr GLIMNÉR (c):

Fru talman! Såsom utskottets talesman redan har sagt behandlas i detta betänkande även motionen 129, i vilken vi åter aktualiserat en undersökning rörande förekomsten av naturgas på Östgötaslätten.

Vid tiden för motionens avlämnande stod man inför en ransonering på bränsleområdet, och även om situationen sedan dess har ändrats kvarstår kostnadsaspekten, som bara den ger anledning till ett tillvaratagande av de inhemska bränsleresurserna. Frågan är heller ingalunda ny för riksdagen. Såväl till 1969 som till 1970 års riksdagar gjordes framställningar om medel för en geologisk undersökning för att utröna storleken av förekomsten av naturgas på Östgötaslätten. Det må vidare anföras hurusom länsstyrelsen i Östergötlands län gjort framställningar om att få undersökningar till stånd, framställningar som hittills inte lett till något resultat.

Vi har i motionen bl. a. hänvisat till ett uttalande från Sveriges geologiska undersökning, varifrån framhålls att förekomsten av gas i Östergötlands berggrund har betydande intresse och att det inte kan betraktas som uteslutet att ytterligare förekomster för lokalt utnyttjande kan påträffas. Ett faktum är sålunda att dessa gasförekomster finns, och vetenskapen om dem är inget nytt.

Sedan många år finns på Östgötaslätten fastigheter, där naturgasen täcker behovet för uppvärmning, i vissa fall av flera bostadslägenheter. Det finns också mindre industrier som klarar sitt bränslebehov genom gasen. Men man skall ha klart för sig att någon närmare undersökning inte företagits, utan förekomsten har uppmärksammats genom att enskilda borrar efter vatten och därvid även funnit gas, som man sedan har utnyttjat. Någon borrning till större djup har dock inte företagits. Liksom länsstyrelsen i Östergötlands län anser vi motionärer att samhället borde göra en verklig undersökning av gasförekomsten.

I utskottets yttrande står: "Enligt vad utskottet erfarit har överläggningar i detta ämne ägt rum mellan länsstyrelsen i Östergötlands län och SGU." Detta uttalande har nyss ytterligare understrukits av utskottets talesman. Enligt vad jag har erfarit är det också fullt riktigt. Ett sammanträffande har ägt rum mellan landshövdingen i Östergötlands län och SGU, varvid även departementet varit representerat.

Utskottet är, vilket också framgick av vad dess talesman sade här, välvilligt i sin skrivning. Utskottet förutsätter nämligen att berörda myndigheter uppmärksammar frågan och vidtar erforderliga åtgärder. Detta uttalande från utskottet, fru talman, ligger väl så nära ett tillstyrkande av motionen som man någonsin kan komma. För min del tolkar jag i detta utskottets yttrande in en beställning hos berörda myndigheter att vidta åtgärder i linje med vad motionen har syftat till.

Är min tolkning riktig, och jag har väl inte anledning att tro någonting annat, så har jag, som utskottets talesman tidigare antytt, heller inte anledning att ställa något yrkande utöver bifall till utskottets hemställan.

Herr WIJKMAN (m):

Fru talman! Jag skall inte beröra vare sig vad herr Andersson i Storfors, herr Glimmér eller herr Lövenborg varit inne på. Jag vill i stället mycket kort säga några ord om själva organisationen av SGU.

I propositionen fastlägges nu det tidigare beslutet att dela Sveriges geologiska undersökning på två stora avdelningar. Den ena skall placeras i Uppsala, den andra i Luleå. När principbeslutet togs 1971 – ett beslut som jag röstade mot – var det fråga om en utflyttning av ca 100 tjänstemän. Slutresultatet har blivit drygt 50 procent mer, och jag finner, fru talman, att i dag ännu mindre talar för uppstyckningen och utflyttningen än för tre år sedan. Personalen drabbas hårt. Det gäller betydligt flera familjer än som från början har sagts. Nästan alla tjänstemän vid SGU har en högst specifik yrkesutbildning och yrkesverksamhet bakom sig. Det är alltså utomordentligt svårt för dem som inte vill flytta med att få ett alternativt jobb i Stockholmsområdet. Flertalet av de anställda tvingas helt enkelt upp till Luleå, och jag vill ånyo upprepa den starka kritik vi moderater har mot detta sätt att behandla enskilda människor och deras familjer.

Sedan beslutet togs har en hel del hänt. Inte minst gäller detta för Luleåområdet. Där är expansionen för att vara i Norrland ovanligt snabb i dag. Det stålverk som nu planeras kommer på sikt att skaffa fram många nya arbetstillfällen, som alls inte var påtänkta eller beräknade när den första utflyttningsetappen togs.

Torsdagen den
25 april 1974

*Statligt ansvar för
uranutvinning,
m. m.*

Jag finner alltså, fru talman, att lokaliseringsargumentet, som använts i botten i denna fråga ända från början, är svagt, för att inte säga obefintligt i just det här aktuella fallet.

Men, fru talman, jag vet dess värre av erfarenhet, att det har gått troll i denna fråga. Flertalet människor inser att utlokaliseringen i och för sig kommer att bli dyrbar och ge mycket litet i utbyte. Vidare inser de att Stockholmsregionen i dag har avsevärda problem att ge regionens invånare vettiga jobb, och slutligen kan sägas att nästan var och en av dem som en gång röstade för utflyttningen vet att besluten innebär ett hårt slag mot berörd personal. Trots detta har vi gång efter annan sett att man inte vill ändra sina beslut, vilket vi kunde konstatera senast förra veckan. Besluten skall tydligen fullföljas, kosta vad det kosta vill. Från moderat sida kommer vi dock inte att förtröttas. Vi kommer att göra vad vi kan för att om möjligt ändra besluten och naturligtvis också söka stödja berörd personal och deras familjer.

Jag vill med dessa ord, fru talman, deklarerat att jag och många kolleger med mig, även om vi i dag inte fogat någon reservation till betänkandet, har kvar vår principiella syn att utflyttningen av statliga verk från Stockholm och speciellt när det gäller utflyttningen av SGU till Luleå är dålig politik. Den uppfattningen kommer vi att fortsätta att driva.

Med detta anförande, i vilket instämde herrar Turesson, Lidgard och Wennerfors, fru Mogård samt herrar Åkerlind, Danell och Wachtmeister i Johannishus (samtliga m), var överläggningen slutad.

Punkterna 1-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 281
Nej - 16
Avstår - 1

Punkten 6

Utskottets hemställan bifölls.

Torsdagen den
25 april 1974

*Krigsmaterielin-
dustrin m. m.*

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 24 i anledning av motioner angående krigsmaterielindustrin m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:177 av herr Berndtson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen skulle hos regeringen anhålla att en utredning tillsattes med uppdrag att skyndsamt utarbета ett program för civilt utnyttjande av de resurser som kunde frigöras genom en nedskärning av krigsmaterielproduktionen,

1974:1533 av fru Theorin m. fl. (s) samt

1974:1534 av fru Theorin m. fl. (s).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:177,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1533,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1534.

Reservation hade avgivits av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:177 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning rörande civilt utnyttjande av krigsmaterielindustrins resurser i enlighet med vad reservanten anförde.

Herr BERNDTSON (vpk):

Fru talman! För varje år som frågan om civil ersättningsproduktion i stället för den militära produktionen förhalas ökar problemet i betydelse. Kravet på planerade åtgärder växer också från år till år. Det trycket måste dock öka om näringsutskottet skall komma loss från sin negativa position. Denna fråga har naturligtvis betydelse för sysselsättning och trygghet i hela landet, men den har en enorm tyngd i vissa områden. Den som är verksam i Linköping, där flygplanstillverkningen vid SAAB-Scania utgör en dominerande del av produktion och sysselsättning, kanske särskilt tydligt kan se problemets betydelse.

Var femte förvävsarbetande i Linköping är sysselsatt inom försvaret eller industrier med militär produktion. I direkta siffror, som framräknats av länsstyrelsen i Östergötland, anges antalet med denna typ av sysselsättning till 9 200 i Linköping och 10 300 i länet. Detta innebär att omkring 35 000 personer i Linköping och 40 000 i hela Östergötland för sin försörjning är beroende av militär verksamhet. Detta är en slagsida åt militärt håll som är mycket oroande och som skapar speciella problem. Länsstyrelsen har riktat regeringens uppmärksamhet på de särskilda sysselsättningsförhållanden som råder i Östergötland och pekat på behovet av differentiering av näringslivet, liksom samordning av insatserna på detta område.

För tredje året i rad har vi från vpk-håll aktualiserat frågan om en särskild utredning med uppdrag att skyndsamt utarbета program för civilt utnyttjande av de resurser som frigörs vid en nedskärning av krigsmaterielproduktionen. Näringsutskottet har tagit fasta på industriministerns

Torsdagen den
25 april 1974

*Krigsmaterielin-
dustrin m. m.*

uttalande om att begränsningarna i den militära produktionen borde kunna kompenseras genom att berörda företag ökar sin civila produktion. Industridepartementet tillsammans med övriga berörda departement skall följa frågan, heter det. Utskottet har kostat på sig erkännandet att motionärerna aktualiserat en väsentlig fråga. Det primära ansvaret för företagets produktionsinriktning anses dock åvila företagen själva även om man tillfogar att det från samhällets sida kan vara "motiverat att delta i en planering och eventuellt i vissa fall bidra till att underlätta övergången till civil produktion".

Låt mig något granska utskottets inställning. För det första räcker det inte med att hänvisa till företagets ansvar. Visst måste man kräva insatser även från dessa för en omställning av produktionen. Men vi måste vara klara över att företag som SAAB-Scania, Bofors och andra väsentligen baserat sin utveckling på den statliga miljardruddningen till militära ändamål. Så länge denna väg står öppen är kanske inte ansträngningarna att göra en omställning särskilt stora från dessa företag. Krigsmaterielproduktion är en profitabel verksamhet. Det verkar som om utskottet hyste större tilltro till privatkapitalets vilja och förmåga i dessa företag än vad som vanligen gäller.

De väldiga satsningarna av skattepengar som har skett borde utgöra ett särskilt intresse för statsmakterna för att tillvarata de resurser som därigenom skapats och använda dessa för nyttig civil produktion. Men framför allt måste också statsmakterna känna ett starkt ansvar för anställningstryggheten. De som har gjort sin arbetsinsats i den militärproduktion, som statsmakterna ansett nödvändig, har rätt att kräva annan sysselsättning när denna produktion minskar eller avvecklas.

Vi har vid flera tillfällen påvisat hur sysselsättningsproblemet utnyttjats som slagträ mot planerna på minskade rustningskostnader. Detta har varit möjligt bl. a. tack vare att inga civila alternativ finns till den militära produktionen. Jag skall gärna notera som ett framsteg att utskottet nu kan tänka sig att samhället skall delta i planeringen och i vissa fall bidra till att underlätta övergången till civil produktion, men nog är det en alltför halvhjärtad inställning. Det får inte bara vara något som man kan tänka sig, utan det är enligt vår mening helt nödvändigt att så sker.

Vidare måste man fråga sig om utskottet gjort klart för sig vad dessa motioner syftar till. Utskottet nöjer sig med att år från år konstatera att man följer frågorna i industridepartementet och vissa andra departement. Men vad vi kräver är att man också utarbetar ett program för hur frågorna skall lösas. Det finner tydligen inte utskottet behövligt.

Enligt en pressuppgift har det skett en precisering av hur frågan hittills följts. Om uppgifterna är riktiga lär näringsutskottets ordförande ha sagt att "en halv gubbe" på industridepartementet funderar över detta problem, och herr Svanberg är positiv till en förstärkning av den insatsen. Enligt samma pressuppgift skall industriministern förklarar sig villig att göra denna halva gubbe till hel gubbe. Vissa regeringsinitiativ till överläggningar aviseras också.

Är det i den omfattningen man diskuterar hur sysselsättningen för tiotusentals arbetare och tjänstemän i militär produktion skall lösas, då lär vi även i fortsättningen få uppleva hur arbetslösheten hänger som ett

Torsdagen den
25 april 1974*Krigsmaterielin-
dustrin m. m.*

hot över dessa anställda så snart en minskning av militärproduktionen aktualiseras.

Det är inte hela och halva gubbar i industridepartementet som kan lösa dessa problem. Det behövs en snabb utredning och utarbetandet av ett program för omställningen till civil produktion.

Det är detta vi som begärt i motion 177 och som också begärs i den reservation som herr Svensson i Malmö fogat vid näringsutskottets betänkande nr 24.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr WÅÅG (s):

Fru talman! Reservationen som herr Berndtson har yrkat bifall till är egentligen en produkt av språkbruket här i riksdagen. Näringsutskottet har sannerligen inte, herr Berndtson, intagit någon "negativ position" i denna fråga.

En motion måste ju utmyнна i ett yrkande och av naturliga skäl blir yrkandet, den s. k. klämman, en tillspetsning av motionens innehåll. Om utskottet av något skäl inte kan biträda det slutliga yrkandet måste motionen avstyrkas. Några möjligheter att i slutklämmen av utskottsbetänkandet uttrycka en allmän sympati för motionens innehåll finns inte. Och det är tyvärr bara utskottsbetänkandets slutkläm som läses av allmänheten, stundom också av motionärer och synbarligen av motionären herr Berndtson.

Något borde göras åt riksdagens språkbruk. Det borde finnas möjlighet att uttrycka en allmän tanke om en motion även i slutklämmen. Detta är väl något att fundera på inom den allmänna motionstiden nästa år.

De allmänna bekymmer som herr Berndtsons motion andas delas givetvis av näringsutskottet. Försvarets materielverk har utrett att under en femårsperiod måste den arbetsstyrka som nu sysslar med försvarsbeställningar minskas med omkring 20 procent, med det försvarsprogram som vi för närvarande har. Det är nu omkring 40 000 människor som är sysselsatta med försvarsbeställningar, och de är huvudsakligen fördelade på mellan 35 och 50 företag. Totalt betyder naturligtvis inte de av riksdagen i ett annat sammanhang beslutade förändringarna i försvarsbeställningarna så mycket, men på de orter där de största företagen finns kan resultatet bli högst besvärande - på herr Berndtsons hemort t. ex. Vem här i kammaren delar inte herr Berndtsons oro i detta avseende? Den oron kom också till uttryck i en socialdemokratisk motion förra året, undertecknad av herr Lars Henrikson.

Herr Berndtson begär emellertid i motionens kläm en utredning om hur de friställda resurserna skall kunna nyttjas för civilproduktion, vilket också biträds av reservanten. Denna utredning pågår emellertid. Frågan förhalas således inte år efter år, som herr Berndtson säger. Utredning pågår redan, dels i form av en kartläggning genom materielverket, som jag tidigare refererat till, dels ock, enligt vad utskottet inhämtat, som en uppföljning därav inom industridepartementet. Materielverkets utredning torde vara hemlig till vissa delar, men uppgifter därur har publicerats i Veckans Affärer nr 15, hur det nu kan ha gått till.

Att nu tillsätta en utredning ovanpå Kungl. Maj:ts bearbetning av

Torsdagen den
25 april 1974

*Krigsmaterielin-
dustrin m. m.*

frågan kan i detta läge inte göra saken bättre. Snarare kunde det medföra att, som herr Berndtson använde orden, "frågan förhalas". Det gäller så mycket mer som försvarsministern har angivit i Veckans Affärer nr 15 att industrins situation skall vägas in i direktiven till en ny försvarsutredning. Utskottet kan därför inte biträda motionens kläm.

Slutsatserna från FN:s expertgrupp, ledd av Alva Myrdal, i rapporten från 1972 om avrustning och utveckling, att en radikal nedrustning i världen bör förberedas genom att krigsindustrin inrättas för civil produktion i u-hjälpssyfte – vem delar inte dem?

Fru Theorin har byggt upp sina två motioner på expertgruppens rapport och menar att dels staten, dels krigsmaterielindustrin genom åläggande i samband med beställning, skall planera för en alternativ civil produktion. Utskottet delar tankegångarna bakom fru Theorins motioner men kan här liksom i det förra fallet inte instämma i yrkandet. Eftersom riksdagen bestämmer omfattningen av de svenska rustningarna, måste det grundläggande beslutet om nedskärning, dvs. om avrustning -- t. ex. med 5 procent, som fru Theorin antydde -- fattas i ett annat sammanhang. Erforderligt material härför erhålles redan genom de åtgärder som industridepartementet vidtar. Som jag anförde i anslutning till herr Berndtsons motion sker en fortlöpande bevakning av fru Theorins synpunkter redan nu genom Kungl. Maj:t.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Herr Wååg förklarar att utskottet instämmer i andemeningen i motionen, men jag har svårt att tro att det är en fråga om språkbruket när utskottet kommer fram till slutsatsen att ingen utredning av problemen behövs. Det framgick också av herr Wåågs fortsatta argumentering. Jag vill påpeka att de utredningar som genomförts av försvarets materielverk främst har gällt konsekvenserna för försvarsindustrin av 1972 års försvarsbeslut. Utredningen har inte gällt frågan om en verklig nedskärning av den militära produktionen och hur denna omställning skall kunna lösas. Ändå måste man säga att det material som läggs fram av den utredning utskottet refererar till talar ett tydligt språk om omfattningen av den militära produktionen. Detta material bekräftar våra uppgifter i motionen om en koncentration till vissa orter, vilket måste ha stor betydelse. Jag kan inte dra någon annan slutsats av utskottets redovisning av denna utredning än att den understryker det krav vi framfört om en verklig kartläggning av detta problem.

Det finns naturligtvis positiva glidningar i utskottsskrivningen, och det har jag också sagt i mitt tidigare anförande. Men jag har svårt att förstå varför man då motsätter sig kravet om en utredning. Varför skall man gömma sig bakom ett i och för sig motiverat krav om att också företagen själva bör arbeta för en omställning? Varför vifta bort frågan med hänvisning till den i och för sig självklara uppgiften för industridepartementet att följa frågor av denna art? Ingenting av detta leder nämligen fram till ett ordentligt program för hur en omställning skall kunna klaras utan arbetslöshet och katastrofala verkningar för de anställda och för vissa orter i vårt land. Vi måste nog driva vår linje även i fortsättningen, och den får ökat stöd från år till år. Men skall verkligen näringsutskottet

och riksdagen och regeringen placera sig bland dem som sist förstår nödvändigheten av en sådan åtgärd? Det finner jag synnerligen allvarligt.

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

*Krigsmaterielin-
dustrin m. m.*

Herr WÅÅG (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag har ju försökt förklara för herr Berndtson att vi verkligen förstår problemet. Det är faktiskt ingen språkfråga att ärendet följs av industridepartementet, och det är inte heller någon språkfråga att försvarsministern avser att väga in industriproblemet i en kommande försvarsutredning. Det är där frågan hör hemma. Det gäller ju ändå ytterst hur Sverige skall vara rustat.

Skillnaden mellan herr Berndtsons uppfattning och utskottets är möjligen helt förklarlig: den kan bero på i vad mån vi förtröstar på Kungl. Maj:t. Inom utskottsmajoriteten litat vi på de åtgärder Kungl. Maj:t vidtar.

Fru THEORIN (s):

Fru talman! I det betänkande vi nu diskuterar behandlas, som herr Wååg nämnde, två socialdemokratiska motioner. De har som bas det arbete som en internationell expertgrupp inom FN under ledning av vår förutvarande nedrustningsminister Alva Myrdal har presenterat i rapporten Ekonomiska och sociala konsekvenser av nedrustning: nedrustning och utveckling.

I den 1970 antagna internationella strategin för FN:s andra utvecklingsårtionde hade frågan om ekonomisk och social utveckling knutits samman med frågan om nedrustning. Myrdalgruppens rapport kompletterade den tidigare FN-rapporten om de ekonomiska och sociala problem som den enorma kapprustningen skapar. Ett välkänt faktum är att 200 miljarder dollar, eller 1 000 miljarder kronor, årligen läggs ner på rustningar. En mer talande siffra kan vara den sammanlagda summan för militärutgifter under en tioårsperiod: 1 870 miljarder dollar. Om man skriver ner den summan helt i siffror, får man ett tal med tio nollor – och det gäller dollar!

FN-experten från socialistiska länder, kapitalistiska länder och u-länder var eniga i sin bedömning:

”Kapprustningen har slutgiltigt försett människan med medlen att göra slut på sin egenart. Politisk visdom har än så länge förhindrat den slutliga katastrofen. Den är emellertid ingen försäkring mot militär felbedömning eller mot mänskliga eller tekniska misstag som bägge skulle kunna leda till samma fruktansvärda slut. Hotet om slutlig katastrof som kapprustningen har medfört är den ojämförligt största fara som världen står inför i dag – mycket farligare än fattigdom eller sjukdom, mycket farligare än både befolkningsexplosionen och miljöförstörelsen – och det väger vida tyngre än den kortsiktiga fördel som upprustningen kan ha fört med sig vad gäller att ge folken en känsla av nationell säkerhet.”

Genom det arbete som Myrdalgruppen genomfört ges vi, tror jag, för första gången ett konkret material som i detalj redovisar effekterna inom olika samhällssektorer av övergång från militär till civil produktion. Motionärerna har valt att för informations skull bifoga några av FN-rapportens bilagor för att illustrera hur man på liknande sätt skulle

kunna kartlägga effekterna i det svenska samhället. Vi är övertygade om att en liknande granskning för Sveriges del område för område är nödvändig innan man över huvud taget kan ta ställning till en stegvis övergång från militär till civil produktion.

Vad är då problemet? Vad är det som håller rustningarna i gång? Tre viktiga slutsatser har SIPRI dragit av sin kartläggning av rustningarna i världen. De är:

1. att den tekniska utvecklingen fortgår hela tiden,
2. att den egna tillverkningen växer med fler ursprungstyper för vapensystem och
3. att mer och mer sofistikerade vapen skapas.

Vilka är då de viktigaste faktorerna för upprustning? Här har SIPRI tänkt sig sex alternativ:

1. Allmänheten är okunnig och saknar intresse, och en styrande elit vill hålla rustningarna i gång.
2. Beslutsfattarna representerar människor som hyser stor rädsla för att vara utan försvar.
3. Människan är mycket aggressiv och önskar inte bara försvar utan också anfall – det är ett som jag tycker litet ofattbart argument.
4. Ekonomiska intressen styr. Nya vapensystem pressas fram fort. Den tekniska och ekonomiska kapaciteten måste öka hela tiden, och därför är ett stort maskineri i gång.
5. Den tekniska karusellen är svår att komma ur – allt förloras som man hittills satsat.
6. Upprustningen är i själva verket en prestigefråga. Den förstärker det egna landets handlingsposition gentemot andra.

En annan fråga som man måste ställa sig är: Vems attityder är avgörande för att kapprustningen fortsätter i USA, i världssamhället, ja också i Sverige? Vem gäller det att vända? Är det små nyckelgrupper, eller är det den stora allmänheten?

Vad kan vi då göra här i Sverige? I motionerna 1533 och 1534 har vi motionärer pekat på två åtgärder som man direkt bör vidta. Den första är att skaffa sig kunskap om konsekvenserna för olika samhällssektorer, exempelvis återverkningarna på sysselsättningen, på ekonomin, på forskning och utveckling, av en stegvis övergång från militär till civil produktion och forskning. Denna kunskap tror jag – som jag tidigare sagt – är nödvändig för ett senare beslut.

Den andra åtgärden är att samtidigt med försvarsbeställningar, som kan förmodas ge svårigheter vid en eventuell nedrustning, en plan för framtida övergång till civil produktion görs upp. Det senare är ett krav som Myrdalgruppen ställt. Myrdalgruppen säger nämligen, som det faktiskt verkar, med hänvisning till Sverige, Linköping och t. o. m. till SAAB, att ”i flera länder, t. ex. några av de västeuropeiska länderna finns ofta hotet om allvarlig arbetslöshet i särskilda regioner när arbeten på t. ex. ett militärt flygprojekt har fullföljts eller avslutats. Industrin är ofta ovillig att ändra produktionen och regeringarna placerar ibland nya försvarsorder för att hålla igång sysselsättningen och förevarar därmed rustningskapplöpningen.” För att motverka detta föreslår Myrdalgruppen att regeringarna, när de planerar order för särskild försvarsproduktion

som sannolikt kan framkalla dessa svårigheter vid en eventuell nedrustning, samtidigt skall presentera avancerade planer för överförande av arbetskraft och anläggning till civil produktion.

Vilka blir då konsekvenserna? Myrdalgruppen har i sin kartläggning arbetat med en 20-procentig omfördelning från militära till icke-militära utgifter och kartlagt effekterna inom olika näringsgrenar, när det gäller efterfrågan på vissa råvaror och när det gäller sysselsättningen totalt. Slutligen har man granskat vad den nuvarande militära forskningen och utvecklingen skulle kunna inriktas på, område för område, på den fredliga sidan. Även mycket blygsamma reduktioner av rustningskostnaderna skulle få betydande effekter för u-länderna, visar rapporten.

I går diskuterade kammaren under många timmar u-hjälpen. I målsättningen för FN:s andra utvecklingsårionde har fastställts en sexprocentig årlig tillväxt i utvecklingsländernas BNP. En förutsättning för att man skall nå detta mål är att de rika länderna kan fördubbla sitt offentliga bistånd från 0,35 till 0,7 procent av i-världens samlade BNP, något som på många håll betraktas som en omöjlighet. Detta "omöjliga" belopp skulle i pengar räknat kunna läggas på FN:s bord när världens nationer bestämde sig för att reducera sin rustningsbudget med 5 procent. För ett genomsnittligt i-land betyder en femprocentig rustningsbegränsning möjlighet till en 100-procentig biståndsökning!

Utskottet har i anslutning till motionerna redovisat en del uppgifter om sysselsättningen inom krigsmaterielindustrin och försvarsforskningen. Låt mig bara nämna några och ytterligare komplettera något.

Inom försvarsindustrin beräknas ca 30 000 personer vara anställda. Av de årliga beställningarna på omkring 2,5 miljarder går den allt övervägande delen till ett litet antal företag. De fem ledande leverantörerna hade sammanlagt order på krigsmateriel för 3 miljarder i mitten av 1973, motsvarande tre fjärdedelar av den utestående orderstocken från försvaret enligt uppgift i Veckans Affärer. Detsamma gäller på forskningsidan. Det är egentligen bara de större företagen som har råd att hålla sig med egna avdelningar för forskning och utveckling, och därför går också de militära kontraktet i huvudsak till dem. Problemen kan då sägas vara koncentrerade till ett litet antal men stora företag.

Vad skulle en totalnedrustning ha för effekt på sysselsättningen? Jag vill poängtera att vi motionärer inte nu krävt någon form av nedrustning, men för att ange proportionerna i fråga om sysselsättningen kan man ändå utgå från ett sådant resonemang. Som jämförelse måste då sägas att den totala arbetskraften i dag i Sverige är 4 miljoner, och av dessa är det 1,5 miljoner som varje år söker jobb, byter jobb eller blir arbetslösa. Det här brukar vi kalla rörlighet på arbetsmarknaden.

Vad gör då samhället för dessa människor? Ja, vi har för dem en uppbyggd arbetsmarknadspolitik. Vi har genom överenskommelser mellan parterna på arbetsmarknaden i god tid kännedom om förändringar och planerar därefter. Vi arbetar via arbetsförmedlingarna, vi arbetar med yrkesutbildning, information, rådgivning och hjälp med kostnader vid flyttning. Samhället går in och skapar sysselsättning och stimulerar ny företagsamhet. Vi sätter in beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning. Självfallet kan ändå de enskilda individerna få problem vid en

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

*Krigsmaterielin-
dustrin m. m.*

omställning, men dessa skiljer sig inte från problemen vid omställning inom andra sektorer. Det kan tillfogas att textil- och beklädnadsbranschen under åtta år minskade med långt mer än det totala antalet människor som i dag är anställda inom krigsmaterielindustrin och som ingen har yrkat på skall försvinna i ett nafs. Man har minskat med 65 000 från 135 000 till 80 000 inom textil- och beklädnadsbranschen.

På s. 7 i utskottets betänkande har utskottet något förunderligt talat om att nedskärningar som bestäms av andra faktorer än säkerhetspolitiska kan komma att strida mot de ställningstaganden statsmakterna lagt fast för utrikes- och försvarspolitiken och att utskottet därför inte ansett sig böra föreslå en framställning till regeringen om det i motionen 1533 framlagda förslaget om en utredning, en utredning som skulle ha till uppgift att göra exakt samma jobb i Sverige som Alva Myrdal har gjort för FN. För att vara vänlig - det bör man vara, och när utskottet i övrigt redovisar samma grundsyn som motionärerna finns det knappast anledning att ta till krut - vill jag säga att utskottet av någon anledning tydligen totalt har missuppfattat motionen. Vi motionärer har över huvud inte tagit ställning till andra säkerhetspolitiska bedömningar än de nu gällande. Vi har begärt en utredning för att, såsom FN med hjälp av Alva Myrdal och en rad experter gjort, kartlägga effekterna inom olika samhällssektorer av en stegvis övergång från militär till civil produktion och forskning. Jag tolkar i välvilja utskottets skrivning mot bakgrund av vad man säger på andra ställen i betänkandet så, att utskottet inte anser annat än att den utredningen kan ske i den långsiktiga och samordnade planering som utskottet självt förordat.

Den sektor som kommer att vara intressantast är forsknings- och utvecklingssektorn. Myrdalgruppen har slagit fast att den mest omedelbara vinsten av en nedrustning för en snabb stegring av utvecklingstakten i de fattiga länderna skulle vara att den intellektuella elit av forskare, tekniker m. fl. som i dag är bunden vid forskning och utveckling inom den militära sektorn skulle ägna sig åt uppgiften att tekniskt-administrativt söka lösa civila problem av livsavgörande art: försörjningsproblem, transportproblem, miljöskyddsproblem m. m. Kostnaderna för militär forskning och utveckling sväljer inte mindre än 40 procent av världens forsknings- och utvecklingsutgifter - i Sverige är summan drygt 30 procent - eller totalt 25 miljarder dollar årligen! För att ta ett slående exempel, så kostar all medicinsk forskning i världen bara 4 miljarder om året. Myrdalgruppen säger med skärpa att redan en ganska blygsam partiell nedrustningsåtgärd skulle frigöra en intelligensreserv som nästan sprängartat skulle kunna höja utvecklingstakten, om dessa intellektuella toppresurser sattes in på verkligt strategiska utvecklingsproblem som t. ex. erosionsbekämpning, växtförädling, utvinning, användning och överföring av atomenergi osv.

Det har i den allmänna debatten ofta hävdats att exempelvis inriktningen på SAAB i Linköping skulle vara så speciell att man inte kan ägna sig åt annat än den forskning och utveckling inom elektroniken som pågår där. Till motionen 1533 har fogats en bilaga III med en sammanställning som gjorts av FN-sekretariatet i samarbete med WIIO-sekretariatet. Under punkten 4. Militär flyg- och rymdforskning, ingen-

jörsteknik, elektronik och telekommunikationer, finner man inte mindre än 13 olika förslag till forskning och utveckling inom den fredliga sektorn. Jag skall här nämna bara några: ekologisk övervakning, förbättring av farmaceutiska kontroller, kartläggning av naturtillgångar med hjälp av känsliga fjärrstyrda instrument i flygplan eller satelliter, bränsleceller, solenergi, geotermisk energi, varning för naturkatastrofer och meteorologisk forskning om tropiska cykloner m. m.

Utskottets skrivning visar en grundsyn som är densamma som motionärernas. Så har utskottet t. ex. sagt, att det otvivelaktigt är en synnerligen väsentlig fråga som aktualiserats i motionerna. På annan plats talar man om förståelse för motionärernas synpunkter, och man är enig med motionärerna om att en statlig planering för alternativt utnyttjande av resurser är påkallad samt att den planeringsverksamhet som förekommer i första hand synes inriktad på att undersöka och lösa problemen på kort sikt. Vidare säger man: "Utskottet vill understryka vikten av ökade insatser för en mer långsiktig och samordnad planering. Därvid bör även den i motionen aktualiserade frågan om alternativt utnyttjande av resurser som kan komma att frigöras vid minskade försvarsbeställningar beaktas." Men sedan gör utskottet den i mitt tycke ologiska tankekurpan att avstyra motionerna 1533 och 1534.

Fru talman! Jag tolkar utskottets redovisning och den välvilliga skrivningen som ett tillstyrkande i sak och utgår från att motionärernas krav kommer att tillgodoses i den långsiktiga och samordnade planering som utskottet har uttalat sig för. Motionärernas avsikt är ju – om vi får vara så förmätna – densamma som Myrdalgruppens, nämligen att på ett konstruktivt sätt skaffa oss den kunskap vi behöver för att basera ett beslut på. Och vilka tidigare oanade möjligheter har vi inte – som Myrdalgruppen redovisar, att aktivt bidra med allt det kunnande som forskare och tekniker besitter, exempelvis vid SAAB i Linköping, för att lösa för mänskligheten men framför allt för u-länderna viktiga överlevnadsproblem.

I detta anförande instämde herr Mossberg, fru Johansson i Uddevalla, herr Lindkvist, fru Rönnung och fru Ohlin samt herr Sundelin (samtliga s).

Herr WÄÄG (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag uppfattar fru Theorin som alltid lika vänlig och glad, och därför måste jag vara vänlig tillbaka och säga att jag tycker att hennes ambition att väcka två motioner i samma riktning är berömvärd. Men språkbruket här i riksdagen har gjort att de två motionerna har hamnat i samma utskott. Vad fru Theorin här har utvecklat är ju utrikespolitiska och försvarspolitiska synpunkter på frågan, och jag förstår att tanken bakom att väcka två motioner har varit att den ena av dem skulle remitteras till utrikes- eller försvarsutskottet eller till båda. Där hade också motionen, med de utgångspunkter som fru Theorin här har redovisat, väl hört hemma.

Torsdagen den
25 april 1974

*Krigsmaterielin-
dustrin m. m.*

Fru THEORIN (s) kort genmäle:

Fru talman! Naturligtvis skall jag inte här uppta kammarens tid med någon polemik med utskottets talesman, eftersom vi tydligen är helt eniga. Låt mig bara säga att även om mina allmänna synpunkter kan tolkas som utrikes- eller försvarspolitiska vill jag med samma motivering som herr Wååg själv använde, nämligen det språkbruk som råder här i riksdagen, framhålla att det i våra motioner inte har krävts att det skall göras några försvarspolitiska eller säkerhetspolitiska bedömningar.

Vi har krävt en *utredning* om konsekvenserna för olika sektorer av samhället. Vi vill att man skall ta fram kunskaper och fakta på samma sätt som Myrdalgruppen gjort. Vi har tolkat utskottets skrivning så att utskottet menar att detta skall kunna ske i departementet. Därmed har också utskottet starkt uttalat sig för att en långsiktig bedömning måste ske i departementet, vilket nu inte är fallet, och att man därvid bör beakta de synpunkter som motionärerna anfört. Vi kan känna oss nöjda och tillfredsställda med den skrivningen.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Fru talman! Eftersom jag är bosatt på en ort som domineras av en enda tung industri, vars produktion till bortåt hälften utgörs av försvarsmateriel, och eftersom jag dessutom är medmotionär i motionen 177, som uppföljs i en reservation till det nu förevarande betänkandet från näringsutskottet, vill jag ge några synpunkter i fråga om krigsmaterielindustrin som vi nu behandlar.

Det är inte första gången som vi i riksdagssammanhang har tagit upp de spörsmål som behandlas i näringsutskottets betänkande nr 24. För varje gång problemet varit uppe i utskottet tycks förståelsen för de i motionerna framförda synpunkterna ha ökat, och utskottet intar nu en, som jag ser det, positiv hållning till de i motionen framförda synpunkterna. Det vi har skilda meningar om är *sättet* att utreda och följa problemen.

I den utredning som skett inom försvarets materielverk och ur vilken det redovisas sakuppgifter i näringsutskottets betänkande, har man överslagsvis kommit fram till att 6 000–8 000 anställda inom försvarsmaterielindustrin skulle komma att friställas till följd av minskade försvarsmaterielinköp under den närmaste femårsperioden, om inga motåtgärder vidtas. Utgår man ifrån att denna nedgång skulle fördela sig jämnt över den här berörda industrin, skulle det betyda att 700–800 Boforsanställda inom sektorn försvarsmateriel – som nu sysselsätter omkring 3 700 personer – måste avskedas på fem år. Detta är inte en rimlig utveckling – detta så mycket mindre som det redan förut skett en betydande minskning av antalet anställda. På de senaste fem åren torde antalet anställda ha minskat med ett ännu större tal än det här nyss nämnda. Sker driftstopp och avskedande av storleksordningen 1 000 anställda på en enda gång blir det stora rubriker i massmedia och samhället mobiliserar stödåtgärder, men sker avskedandena utdraget under några år kan en Orts ekonomiska bas sakta raseras utan att detta uppmärksammas på det sätt som är motiverat med hänsyn till utvecklingens sociala verkningar. En ort där samhället gjort stora investeringar i

Torsdagen den
25 april 1974*Krigsmaterielin-
dustrin m. m.*

social service av olika slag och där bostäder byggts för de anställda till stora kostnader kan inte utlämnas till avfolkning. Det är helt enkelt inte försvarbart ur samhällsekonomisk synpunkt. Jag utgår därför ifrån att effektiva motåtgärder måste sättas in för att motverka en nedgång i sysselsättningen inom krigsmaterielindustrin.

Vill man kompensera den nedgång i sysselsättningen inom svensk krigsmaterielindustri, som är en följd av minskande svenska beställningar, kan detta ske på två olika vägar. Den ena vägen – den vi pläderar för i motionen 177 – är att tillföra civila sysselsättningar som ersättning för vikande militära. Den andra är att försöka öka exporten av krigsmateriel. Den senare vägen har förespråkare inom storindustrins ledning. Av Bofors krigsmaterielproduktion exporteras nu 30–35 procent. Skall man kompensera minskningen i svenska beställningar beräknar man att exportandelen måste stiga till 50 procent inom fem–sex år.

År 1971, då de nu gällande reglerna för beviljande av tillstånd till export av krigsmateriel antogs, ansåg vänsterpartiet kommunisterna att Sverige borde vara möjligast självförsörjande i fråga om försvarsmateriel men att också exporten av dylik materiel i princip skulle förbjudas. Vi har samma mening nu, och kräver därför att sysselsättningsproblemen inom krigsmaterielindustrin skall lösas genom övergång till mer civil produktion.

I utskottets betänkande – både nu och tidigare år – har det flera gånger upprepats att det primära ansvaret för produktionsinriktningen måste åvila företagen själva. Nu erkänner emellertid utskottet att det otvivelaktigt är en synnerligen väsentlig fråga som aktualiserats i motionerna. Man erkänner nu att en statlig planering för ett alternativt utnyttjande av resurser på detta område är påkallad och redan pågår. Men man erkänner även att den planering som nu pågår i departementet är inriktad på att lösa kortsiktiga problem. Det är därför viktigt att det skapas en långsiktig samordnad planering av den typ som utskottet nu medger vara nödvändig. Effekterna på orter där krigsmaterielindustri utgör ett väsentligt inslag – som exempelvis Karlskoga – måste här ägnas en alldeles särskild uppmärksamhet.

Jag tror inte på att det går att lita till respektive företags egen planering för framtiden. Privatägda företag är inriktade på högsta möjliga vinst och inte på högsta möjliga sysselsättning. En följd av denna inställning – som från snävt företagsekonomisk synpunkt är naturlig – blir att man från företagsledningarna eftersträvar ökad vinstgivande export av krigsmateriel i stället för att söka ställa om till civil produktion där vinstmöjligheterna kanske i många fall inte är desamma.

Jag vill slutligen, fru talman, också för min del yrka bifall till reservationen av herr Svensson i Malmö, som är fogad till nu förevarande betänkande från näringsutskottet.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra

Torsdagen den
25 april 1974.

*Krigsmaterielin-
dustrin m. m.*

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 24 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 283
Nej -- 16
Avstår -- 1

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

På förslag av fru tredje vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 14 Interpellation nr 75 ang. kommunindelningen m. m.

Ordet lämnades på begäran till herr BOHMAN (m), som yttrade:

Fru talman! I ett demokratiskt samhälle, som bygger på medborgarnas aktiva medverkan inom ramen för ett representativt politiskt system, ger den lokala självstyrelsen den bästa förutsättningen för bred medborgaraktivitet.

Vårt land har i detta avseende en unik och värdefull tradition. Menigheten i by, socken och härad fick tidigt ett betydande inflytande på för bygden viktiga beslut och åtgärder. Dessa traditioner fördes vidare med kommunernas tillkomst år 1862. De lokala kommunala enheterna blev många och små, och antalet kommunalt verksamma stort. Betydande självständighet tillerkändes kommunalmännen bl. a. genom tillkomsten av lokal och regional beskattningsrätt. Den kommunala självstyrelsen fördjupades under 1920- och 1930-talen genom rösträtts- och valbarhetsreformerna och genom att samhällsutvecklingen ställde större ekonomiska resurser till de lokala beslutsfattarnas förfogande. Förändringar i den kommunala kompetensen, främst med avseende på frågor som nära berör människorna – skola, socialvård etc. – ökade kommunalpolitikens betydelse samtidigt som en utbyggd och förändrad beslutsorganisation breddade den kommunala representationen. Under 1940-talet hade ca 225 000 medborgare tillfälle att delta i aktivt kommunalt arbete.

De senaste 30 åren har i många hänseenden inneburit en försvagning av självstyrelsen. Orsakerna är flera. Statsmakternas ökade benägenhet att styra även lokal och regional samhällsverksamhet har fått till följd begränsningar i den kommunala självbestämmanderätten. Den statliga

regleringen av t. ex. den kommunala skolpolitiken och kommunernas hantering av mark- och bostadspolitiken har medfört en långt driven centralisering. Dessutom har kommunsammanläggningarna inneburit toltat förändrade förutsättningar för lokalt politiskt arbete. 2 500 kommuner har blivit 278. De många och små kommunerna har ersatts av få och stora. De kommunalt engagerade har minskat från ca 225 000 till omkring 40 000. Som en följd av sammanläggningarna har den kommunala förvaltningsorganisationen genomgått en omfattande centralisering och byråkratisering.

Den socialdemokratiska regeringen har handlagt dessa omfattande sammanslagningar på ett okänsligt och för den kommunala demokratin otillfredsställande sätt. Centraliseringen har ansetts vara nödvändig för att få en "kongruent" och likvärdig samhällsverksamhet i linje med de intentioner som varit den socialdemokratiska regeringens. Kommunsammanläggningarna har presenterats som ofrånkomliga. Den borgerliga oppositionen har i koncentrationsprocessens olika politiska faser markerat den uppfattningen att sammanläggning av kommuner bör ske endast när och om berörda kommuner så önskar och i former som kommunerna själva beslutat. Vi moderater har motsatt oss tvåångsvisa sammanläggningar. Våren 1973 uttalade riksdagsmajoriteten sitt bestämde ogillande av regeringens hantering av några av de sista tvåångsrendena – beträffande bl. a. Dorotea och Alfta. Det är ingen tvekan om att medborgare i avsidens belägna och folkfattiga delar av en nybildad storkommun ofta har fått vidkännas en avsevärd minskning av sina möjligheter att påverka besluten i lokala angelägenheter.

Samtidigt som vi politiker ifrågasatt följderna av sammanläggningarna har en känsla spritt sig bland de enskilda människorna att deras möjligheter att delta i och påverka beslut som angår dem har beskurits. Många känner i dag främlingskap inför politiken och dess resultat. De kritiserar de politiska beslutsformerna och beslutsfattarna. De angriper "pampvælde" och byråkrati. Detta är skadligt för den representativa demokratin. Vi politiker kan inte stå passiva inför debatten. Vi måste klargöra orsakerna och vidtaga motåtgärder för att vitalisera demokratin. Vi måste dra slutsatser av det förhållandet att kritiken har sin rot i följderna av kommunsammanläggningarna, centraliseringen och den ökande byråkratiseringen av samhället.

I en motion till årets riksdag har herr Nisser pekat på kommunsammanläggningarnas effekter och krävt en snabb utvärdering. Det är min förhoppning att herr Nissers motion skall vinna riksdagens bifall.

Det behövs emellertid betydligt mer än utredning och analys. De problem jag här berör fordrar andra skyndsamma åtgärder. Urholkningen av den kommunala demokratin måste stoppas.

Jag avser att ställa fem frågor till kommunministern.

Den första berör kommunindelningen. Det har antytts att ytterligare sammanläggningsåtgärder överväges. Detta vore i dagens läge utomordentligt allvarligt. En deklaration av kommunministern att dylika nya sammanläggningsfrågor inte kommer att aktualiseras är därför i allra högsta grad önskvärd.

Den andra berör möjligheter att ändra redan genomförda sammanlägg-

ningar, helt eller delvis. Kan det med andra ord tänkas, att en genomförd sammanläggning skulle kunna återgå? Jag är väl medveten om de praktiska svårigheter som här kan förekomma. Men om invånarna i en nybildad storkommun eller i delar därav skulle anse att sammanläggningen var ett misstag, borde det finnas en möjlighet att få en ändring till stånd. Kvarstående behov av samverkan kan lösas genom kommunalförbund.

Den tredje frågan avser kommuneldersråd. I de fall där en återgång till mindre kommuner inte är lämplig eller möjlig är olika former av kommuneldersråd ett verksamt sätt att bredda det politiska arbetet och stärka medborgarnas inflytande över sin livssituation. Frågan om kommuneldersrådets ställning och uppgifter behandlas av utredningen om den kommunala demokratin, men frågan brådskar. Sker utredningsarbetet med den målsättningen att förslag skulle kunna genomföras till 1976 års val? Vill statsrådet påskynda utredningens arbete?

Min fjärde fråga berör den kommunala nämndorganisationen. Ett första steg har här tagits genom möjligheten att inom sociala centralnämndens ram inrätta distriktsnämnder. Finns det en politisk vilja att möjliggöra en liknande decentralisering vad beträffar övriga reglerade nämnder? Inom t. ex. skolstyrelsens ram låter sig en sådan utveckling väl tänkas, liksom inom byggnads- och hälsovårdsnämndernas ansvarsområden.

Den femte frågan avser den statliga styrningen. Kan man räkna med snabba åtgärder för att minska den statliga detaljkontrollen? När kan det arbete som pågår inom SSK-utredningen angående ansvarsfördelningen mellan stat och kommun på skolans område resultera i konkreta politiska beslut? Inom byggsektorn går utvecklingen i dag åt motsatt håll. Inom den sociala sektorn reglerar fortfarande lagstiftning och centrala föreskrifter en stor del av verksamheten. Anser statsrådet att det är möjligt att tillåta ett ökat lokalt ansvarstagande på dessa områden?

Jag är medveten om att det kan synas anspråksfullt att rikta så omfattande och komplicerade frågor till en ny kommunminister. Jag är också medveten om att vissa hithörande problem är föremål för utredning. Frågorna är emellertid i hög grad principiellt betonade. Och just därför måste det anses ha ett allmänt intresse att av det för dessa problem ansvariga statsrådet få en redovisning av den grundsyn han företräder.

Med hänvisning till vad här anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr kommunministern få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet beredd att klart deklarera att ytterligare kommunsammanslagningar icke kommer att aktualiseras?

2. Är statsrådet beredd medverka till att – i de fall där en betydande medborgaropinion så önskar – genomförda kommunsammanslagningar kan återgå eller förändringar däri genomföras för vinnande av förstärkt kommunal demokrati?

3. Är statsrådet beredd påskynda utredningsarbetet beträffande kommuneldersråd, så att riksdagsbeslut i frågan kan tagas i god tid före 1976 års val?

4. Är statsrådet beredd medverka till att möjligheter skapas för en

ökad decentralisering av de reglerade nämndernas verksamhet?

5. Är statsrådet beredd medverka till snara och omfattande lättnader beträffande den statliga detaljkontrollen av kommunerna?

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

Denna anhållan bordlades.

§ 15 Interpellation nr 76 om en bättre fördelning av den statliga sysselsättningen i Stockholmsregionen

Ordet lämnades på begäran till herr GRANSTEDT (c), som yttrade:

Fru talman! Staten intar som arbetsgivare en dominerande ställning inom Stockholmsregionen. Totalt fanns den 1 oktober 1972 ca 130 000 statstjänstemän med befattningar inom regionen.

Lika väl som sysselsättningstillfällena i allmänhet är mycket ojämnt fördelade inom regionen är detsamma förhållandet med arbetstillfällena vid statliga organ. En blick på invånarantal, antal arbetsplatser och antal statliga tjänstemän i olika områden i regionen illustrerar detta. Siffrorna är inte direkt jämförbara då de beträffande befolkning och antal arbetsplatser är hämtade ur Regionplan 73 och gäller 1970 medan de beträffande antalet statstjänstemän, hel- och deltidsanställda, gäller den 1 oktober 1972. De ger dock en god bild av den ungefärliga fördelningen.

Regionens centrala delar – Stockholms, Solna och Sundbybergs kommuner – hade ca 820 000 innevånare, 530 000 arbetsplatser och 105 000 statstjänstemän. Nordostsektorn – Danderyd, Lidingö, Täby, Vallentuna och Vaxholms kommuner – hade ca 135 000 innevånare, 30 500 arbetsplatser och nära 5 000 statstjänstemän. Nordvästsektorn -- Järfälla, Sigtuna, Sollentuna, Upplands-Bro och Upplands-Väsby kommuner – hade ca 155 000 innevånare, 42 500 arbetsplatser och 5 700 statstjänstemän. Sydostsektorn – Nacka, Haninge, Tyresö och Värmdö kommuner – hade ca 133 000 innevånare, 36 000 arbetsplatser och 5 000 statstjänstemän. Sydvästsektorn – Botkyrka, Huddinge och Södertälje kommuner – hade ca 160 000 innevånare, 48 500 arbetsplatser och 5 600 statstjänstemän. Norrtälje kommun hade 38 000 innevånare, 15 500 arbetsplatser och 1 750 statstjänstemän. Nynäshamns kommun hade 18 000 innevånare, 8 000 arbetsplatser och ca 1 000 statstjänstemän.

Som framgår av detta material avspeglar den statliga sysselsättningens fördelning i regionen ganska väl den dåliga balansen när det gäller fördelning av sysselsättningstillfällen i allmänhet. Koncentrationen till regionens centrala delar är dock ännu mer påfallande när det gäller statlig sysselsättning än när det gäller sysselsättningen i övrigt.

Byggnadsstyrelsen har gjort en beräkning av antalet statliga arbetsplatser i bl. a. Stockholms kommun och utvecklingen fram till 1978. Totalt finns 38 000 statliga arbetsplatser inom kommunen. Av dessa är inte mindre än 35 000 lokaliserade till Stockholms innerstad. Trots utlokaliseringen av vissa statliga ämbetsverk räknar man med en nettoökning av antalet statliga arbetsplatser i innerstaden med 1 300 fram till år 1984.

Den ojämna fördelningen av arbetsplatserna är ett av Stockholmsregionens största problem. Den leder till långa och tröttande arbetsresor

för många människor. Den utgör en stor belastning för trafikapparaten. Ur miljösynpunkt har koncentrationen av arbetsplatser till vissa områden lett till att vissa andra orter fått en alltför utpräglad sovstadskaraktär. Att åstadkomma en bättre balans och kortare avstånd mellan bostäder och arbetsplatser är därför ett av de centrala politiska målen i regionen. Den statliga sysselsättningens fördelning över regionen är av avgörande betydelse för att detta mål skall kunna uppnås.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr finansministern ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att i samråd med Stockholms läns landsting vidta åtgärder för en bättre fördelning av den statliga sysselsättningen i Stockholmsregionen i framtiden?

Denna anhållan bordlades.

§ 16 Interpellation nr 77 om större hänsynstagande till jordbruksproduktionens behov av åkermark vid kommunal planering av industri- och bostadsområden

Ordet lämnades på begäran till herr JOHANSSON i Holmgården (c), som yttrade:

Fru talman! Under de senaste åren har riksdagen vid olika tillfällen understrukt betydelsen av att landets åkerjordar om möjligt skyddas och bevaras för jordbruksproduktion. I propositionen 11 år 1972 har statsrådet på ett utomordentligt sätt beaktat de areella näringarnas betydelse för vårt lands ekonomiska utveckling och välfärd samt påpekat det självklara i att i den fysiska planeringen ta all möjlig hänsyn till dessa näringars krav.

I jordbruksutskottets betänkande nr 21 år 1969 uttalades att högvärdig jordbruksmark inte bör tas i anspråk för tätbebyggelseändamål om en från samhällsbyggandets synpunkter likvärdig lösning kan åstadkommas på annan för jordbruket mindre värdefull mark. Såväl 1973 som 1974 har jordbruksutskottet, i anledning av motionsyrkanden om större aktsamhet om åkerjorden, hänvisat till riksdagens beslut i anledning av propositionen 11 år 1972. I de flesta av våra kommuner pågår i dag upprättandet av översiktliga markanvändningsplaner och dessutom på många håll ett intensivt planeringsarbete för nya industri- och bostadsområden.

Det måste tyvärr konstateras att det i många kommuner inte tas den hänsyn till åkerjorden som vore att förvänta med anledning av riksdagens ställningstaganden. Tvärtom synes i många fall planerarna i stället välja att förlägga bostadsområdena på i området befintlig åkermark.

De ordentliga varningssignaler vilka vi under de senaste åren fått när det gäller den globala livsmedelssituationen borde i större utsträckning bli vägledande för vår planering. Därjämte bör också beaktas att det i vissa delar av vårt land föreligger en viss brist på åkerjord för att kunna hålla en tillräcklig jordbruksproduktion i gång.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till jordbruksministern få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga för att vid kommunernas planering av industri- och bostadsområden tillräcklig hänsyn toges till den åkermark som behövs för vår jordbruksproduktion?

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

*Utsträckt motions-
tid*

Denna anhållan bordlades.

§ 17 Anmäldes och bordlades motionerna

Nr 1780 av herr Hjorth m. fl.

Nr 1781 av herr andre vice talmannen *Virgin m. fl.*
avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:50 angående vissa organisationsfrågor m. m. rörande försvaret

Nr 1782 av herr *Nordgren m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:84 med förslag till förordning om ändring i förordningen (1972:266) om skatt på annonser och reklam

Nr 1783 av herr *Nordstrandh m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:99 angående särskilda institutionsföreståndare i vissa ämnen på grundskolans högsta-
dium m. m.

Nr 1784 av herrar *Carlsson* i Vikmanshyttan och *Karlsson* i Huskvarna
avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:104 med förslag
om nya ersättningsregler inom sjukförsäkringen för läkarvård hos
privatpraktiserande läkare, m. m.

Nr 1785 av herr *Winberg* och fru *af Ugglas*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:107 angående
intrång i Abisko nationalpark

Nr 1786 av herr *Larsson* i Staffanstorp m. fl.

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:109 om den
framtida organisationen av växtskyddsverksamheten

Nr 1787 av herr *Magnusson* i Borås m. fl.

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:110 angående
vissa varvsfrågor

Nr 1788 av herr *Gillström m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:117 med förslag
om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), m. m.

§ 18 Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr MAGNUSSON i Borås (m), som yttrade:

Fru talman! Jag hemställer att kammaren ville besluta att tiden för

avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:98 med förslag till förordning om ändring i förordningen (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt, m. m. måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till första plenum efter tisdagen den 7 maj.

Denna hemställan bifölls.

§ 19 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen av

Nr 164 Herr *Ahlmark* (fp) till herr utrikesministern angående regeringens syn på inskränkningarna i rätten för judar att lämna Sovjet:

Vad anser regeringen om att de sovjetiska myndigheterna i år har skurit ner antalet judar, som får tillstånd att lämna Sovjet?

Nr 165 Herr *Ahlmark* (fp) till herr utrikesministern angående arresteringen i Grekland av centerunionens ledare Georgius Mavros:

Vad är utrikesministerns kommentar till arresteringen i Grekland av centerunionens ledare Georgius Mavros?

Nr 166 Fru *Swartz* (fp) till herr utbildningsministern angående utbildningsmöjligheterna för invandrare som är analfabeter:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidtaga för att ge invandrare som är analfabeter tillfredsställande utbildningsmöjligheter?

Nr 167 Herr *Strindberg* (m) till herr arbetsmarknadsministern angående industricentras effekter på sysselsättningen:

Vilka åtgärder har vidtagits för att beslutade industricentra skall få avsedda effekter på sysselsättningen inom respektive områden och hur bedömer statsrådet utvecklingsmöjligheterna?

Nr 168 Herr *Torwald* (c) till herr socialministern angående rätten till sjukpenning för patient som vägrar att underkasta sig viss behandling:

Anser statsrådet skäligt, att sockersjuk patient som vägrar att efterkomma sjukhuskallelse att låta amputera ett ben, sedan av försäkringskassan fräntages rätten till sjukpenning med stöd av 20 kap. 3 § lagen om allmän försäkring (AFL)?

Nr 169 Herr *Olsson* i Järvsö (c) till herr arbetsmarknadsministern om åtgärder för att förbättra sysselsättningen i västra Hälsingland:

Är statsrådet beredd att med anledning av den höga arbetslösheten och den låga industrialiseringsgraden medverka till särskilda insatser för stärkande av sysselsättningen i västra Hälsingland, t.ex. uppförande av ett industricentrum i Ljusdal?

Nr 170 Herr *Israelsson* (vpk) till herr industriministern om förbud mot försäljning till utländskt bolag av mark med malm- eller mineralförekomst:

Anser industriministern det vara nödvändigt och lämpligt att statlig myndighet noga bevakar att inte malm- och mineralförekomster finns i markområde som utländskt bolag vill köpa och, om sådana förekomster konstateras eller är sannolika, myndigheten hindrar markförsäljningen?

Nr 67

Torsdagen den
25 april 1974

§ 20 Kammaren åtskildes kl. 18.08.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert